

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Diplomová práce

**Analýza socioekonomických determinant bankovního
trhu**

Bc. Pavla Nešpůrková

© 2020 ČZU v Praze

Autorka práce: Bc. Pavla Nešpůrková
Studijní program: Hospodářská politika a správa
Obor: Veřejná správa a regionální rozvoj
Vedoucí práce: prof. Ing. Lukáš Čechura, Ph.D.
Garantující pracoviště: Katedra ekonomiky
Jazyk práce: Čeština

Název práce: **Analýza socioekonomických determinant bankovního trhu**

Název anglicky: **An empirical analysis of socio-economical determinants of banking market**

Cíle práce: Cílem práce je zpracovat analýzu hlavních socioekonomických determinant bankovního trhu za účelem určení jejich podstatných charakteristik a odvození budoucích scénářů bankovního trhu.

Metodika: Data budou čerpána z výsledků Českého statistického úřadu, výstupů České národní banky a Ministerstva financí. Tyto budou zpracovávány na základě sekundární analýzy dat, regresní analýzy dat, komparace a dedukce.

Doporučený rozsah práce: 50-60 stran

Klíčová slova: Bankovní trh, inflace, úrokové sazby, finanční gramotnost, dluhová past

Doporučené zdroje informací:

1. FIALOVÁ, H. Malý ekonomický výkladový slovník. Praha: A plus, 1999. ISBN 80-902514-2-0.
2. PTATSCHEKOVÁ, J. -- JINDRA, V. -- DITTRICHOVÁ, J. -- UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ. FAKULTA INFORMATIKY A MANAGEMENTU. Základy financí. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. ISBN 978-80-7435-074-0.
3. TEPLÝ, P. -- ČERNOHORSKÝ, J. Základy financí. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3669-3.
4. ZAGAR, T. -- MATAJ, J. -- BARÁK, J. Zákon o bankách : (s komentářem). Praha: Codex Bohemia, 1999. ISBN 80-85963-98-1.
5. MACÁKOVÁ, Libuše. A kol.: Mikroekonomie: základní kurs. 11. vyd. Slaný: Melandrium, 2010. ISBN 978-80-86175-70-6.

Předběžný termín obhajoby: 2017/18 ZS - PEF (únor 2018)

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Analýza socioekonomických determinant bankovního trhu se zaměřením na bankovní úvěry" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 6.4.2020

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala prof. Ing. Lukáši Čechurovi, Ph.D. za odborné vedení práce, cenné rady, připomínky a doporučení při zpracování závěrečné diplomové práce.

Analýza socioekonomických determinant bankovního trhu

Abstrakt

Diplomová práce analyzuje vybrané socioekonomické determinanty bankovního trhu se zaměřením na bankovní úvěry. Teoretická část práce vymezuje teoretický rámec práce, popisuje úlohu České národní banky, její funkce a nástrojů pro realizaci dohledu nad obchodními bankami. Empirická část práce se věnuje socioekonomickým faktorům bankovního trhu a analyzuje jejich vliv na bankovní trh jako takový. Dále je věnována pozornost zadlužení domácností, dluhové pasti spotřebitelů a předcházení vzniku dluhových pastí, případně návrhu řešení. Výsledky ukazují, že inflace není významným faktorem determinujícím množství poskytnutých úvěrů. Zatímco výše mezd a hrubého domácího produktu významně ovlivňuje množství poskytnutých bankovních úvěrů. Analýza dále ukazuje zadlužení domácností a případný model, jak dluhovým pastem předcházet. Bylo zjištěno, že existuje více příčin dluhové pasti – vnitřní a vnější. Jednou z možností, jak dluhové pasti předejít, je zvyšování finanční a bankovní gramotnosti a dosažení tzv. zdravého zadlužení. Další cestou, nikoliv nevýznamnou, by potom mohl být zákaz reklam na předražené půjčky nebankovních institucí, které přesahují standard bankovního sektoru.

Klíčová slova: bankovní úvěry, banka, Česká národní banka, dluhová past, konsolidace, úroková sazba, inflace, finanční gramotnost, bankovní trh

An empirical analysis of socio-economical determinants of banking market

Abstract

This dissertation examines selected socio-economic determinants of the banking market with a focus on bank loans. The theory defines the framework of the thesis and describes the role of the Czech National Bank, its functions and tools for the implementation of business supervision of banks. The analysis explores socio-economic factors of the banking market and analyses their impact on the banking market as such. Further attention is paid to household indebtedness, consumer debt traps, their prevention and recommendations.

Despite the results showing that inflation is not a significant factor determining the amount of loans provided, the level of wages and gross domestic product significantly affects the amount of bank loans given.

The analysis also shows household debt and a possible model of how to prevent debt traps.

It has been found that there are multiple causes of debt traps - internal and external. One way to avoid debt traps is to increase financial and banking literacy and achieve so-called healthy debt. Another solution could be to ban advertising for overpriced loans by non-banking institutions that go beyond the banking sector standards.

Keywords: bank loans, bank, Czech National Bank, debt trap, consolidation, interest rate, inflation, financial literacy, banking market

Obsah

1 Úvod	8
2 Cíl práce a metodika	9
2.1 Cíl práce	9
2.2 Metodika práce	10
3 Teoretická východiska	14
3.1 Bankovní soustava	15
3.1.1 Bankovníctví	17
3.1.2 Bankovní gramotnost	17
3.1.3 Dluhová past	18
3.2 Bankovní úvěr	19
3.3 Ekonomické souvislosti	20
3.3.1 Rozdělení trhu	21
3.4 Vybrané druhy úvěrů	24
3.4.1 Hypoteční úvěr	26
3.4.2 Úvěr ze stavebního spoření	27
3.4.3 Spotřebitelský úvěr	27
3.4.4 Kreditní karta	27
3.4.5 Konsolidace	28
3.4.6 Úvěrový proces	28
3.4.7 Úvěrové registry	29
3.5 Zadluženost českých domácností a příčiny dluhové pasti	31
3.5.1 Zadluženost českých domácností	31
3.5.2 Zadlužení normální	32
3.5.3 Zadlužení nemorální	33
3.5.4 Finanční gramotnost	33
3.5.5 Příčiny dluhové pasti	36
3.5.6 Řízení osobních financí jako prevence proti dluhové pasti	37
3.6 Politika České národní banky	43
3.6.1 Průběžné cíle a nástroje politiky ČNB	44
3.6.2 Přístupy ČNB k problematice bankovního trhu	44

3.6.3 Vliv rostoucích cen nemovitostí na zadluženost mladých domácností	44
4 Empirická část práce	45
4.1 Determinanty bankovního trhu	46
4.1.1 Socio-demografické determinanty	46
4.1.2 Ekonomické determinanty	49
4.1.2.1 Příjem domácností	49
4.1.2.2 Inflace	51
4.1.2.3 Míra nezaměstnanosti	53
4.1.2.4 Úroková sazba	55
4.1.2.5 Hrubý domácí produkt	56
5 Diskuse výsledků	70
5.1 Vliv sociálních determinant na bankovní trh	70
5.2 Vliv ekonomických determinant na bankovní trh	72
5.3 Problém zadlužování domácností a dluhová past.....	75
6 Závěr	77
7 Seznam použitých zdrojů	82
8 Přílohy	85

1 Úvod

Téma diplomové práce Analýza socioekonomických determinant bankovního trhu bylo zvoleno s cílem vysvětlit, jakým způsobem mohou ovlivňovat různé ukazatele, ať již sociální nebo ekonomické bankovní trh a poskytování bankovních úvěrů. Má za úkol rozklíčovat, zda výše inflace ovlivní bankovní trh, rovněž pak zda výše hrubého domácího produktu či rostoucích mezd má vliv na poskytování bankovních úvěrů.

V práci byla věnována pozornost problematice zadlužování spotřebitelů, kteří postupně padají do dluhových pastí, byla zaměřena pozornost na příčiny dluhových pastí a cílem práce je návrh řešení pro předcházení pádu do dluhové pasti, případně řešení již vzniklé sociální události. V současné době fenomén zadlužování v ČR je vnímán jako nezbytná součást života, úvěry se tak stávají „členy domácnosti“.

Pozornost byla zaměřena zejména na bankovní sféru, pouze okrajově se práce dotýká i nebankovních institucí, které rovněž ovlivňují bankovní trh a ekonomiku.

Dobře fungující bankovníctví je základem pro ekonomický rozvoj země. Jedním z nejvýznamnějších rizik bankovního podnikání je riziko úvěrové.

Bankovní úvěry mají velmi významnou roli v ekonomikách celého světa. Poptávka po bankovních úvěrech byla vždy velmi vysoká, Díky vývoji na peněžních trzích dochází k situaci, že nabídka peněz roste, např. platy zaměstnanců jsou směřovány primárně do bank. To způsobuje extrémní nabídku peněz a tím potom snížení úrokových sazeb.

Pro vývoj ekonomiky země mají bankovní úvěry nezastupitelnou roli. Česká národní banka může ovlivňovat, a také ovlivňuje, vývoj poskytování úvěrů pomocí úrokových sazeb,

kteře stanovuje. V pŕípadě, že Česká národní banka chce zvýšit množství peněz v oběhu (ekonomice), sníží úrokovou sazbu, poskytnutí bankovních úvěřů se tak stává pro spotřebitele levnější a jednotlivé sektory potom utrácejí více peněz. V pŕípadě ekonomického růstu to může mít negativní dopad a v pŕípadě ekonomického poklesu to má jednoznačně pozitivní dopad.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem práce je zpracovat analýzu hlavních socioekonomických determinant bankovního trhu za účelem určení podstatných charakteristik bankovního trhu. Dalším cílem je pak zmapování zadluřování domácností a návrh řešení a východisek.

V práci bude věnována pozornost poskytování bankovních úvěřů a bankovnímu trhu jako takovému z makroekonomického pohledu.

Výzkumné otázky:

1. Lze identifikovat statistický významný vztah mezi množstvím poskytnutých bankovních úvěřů a výší inflace?
2. Je disponibilní příjem domácností významným determinantem úvěřového trhu?
3. Jaké jsou hlavní faktory nesprávného zadluřování spotřebitele a upadnutí do dluhové pasti? Jakým způsobem lze tyto faktory eliminovat?

2.2 Metodika práce

Data použitá v diplomové práci byla čerpána z databáze Českého statistického úřadu, České národní banky a Ministerstva financí. Tato byla zpracovávána na základě sekundární analýzy dat, regresní analýzy dat, dílčí analýzy časových řad, komparace a dedukce.

Sekundární analýza dat

Cílem sekundární analýzy je objevení nových souvislostí uvnitř již získaných a zpracovaných dat. Výsledkem techniky může být například vytvoření určité typologie nebo popis nových souvislostí a jejich vliv na již známé skutečnosti. Cílem je tedy podrobnější objasnění dokumentu, vlivu toku času a dalších okolností na daný jev. Jedná se o analýzu dokumentů, jako jsou statistické ročenky a podobně. (Buriánek, 1988)

Analýza časových řad

Cílem analýzy časových řad je konstrukce vhodného modelu za účelem porozumění mechanismu generující hodnoty časové řady, dále pak pochopení podmínek a vazeb působících na vznik těchto hodnot. (Artl a kol., 2009) V práci je to například vztah mezi bankovními úvěry a zaměstnaností. Byla nastíněna simulace pomocí modelu.

Individuální jednoduché indexy (bazické a řetězové) se často vyskytují v podobě časových řad. V takovém případě mohou být příslušné indexy počítány buď ke stejnému základu (bazické), nebo k základu proměnlivému (řetězové). (Fischer a kol., 2019)

Regresní analýza

Regresní analýza dat je označení statistických metod, s jejichž pomocí je možné odhadnout hodnotu jisté náhodné veličiny, anebo na základě jiných veličin. V diplomové

práci je to zpracování odhadu, jakým způsobem do budoucna ovlivní bankovní trh a poskytnutí bankovních úvěrů výše inflace, výše hrubého domácího produktu či výše vyplacených mezd.

Metody regresní analýzy jsou využívány v situacích, kdy nás zajímá závislost určité kvantitativní (spojité) proměnné na jedné nebo více dalších kvantitativních proměnných, tzv. regresorech. Předem je dáno, která proměnná je nezávislá (vysvětlující) a která je závislá (vysvětlovaná). Cílem regresní analýzy je popsat tuto závislost pomocí vhodného (matematického) modelu. (Fischer a kol., 2019)

Kvalitativní a kvantitativní analýza

U kvantitativního přístupu vycházíme z teorie, na základě níž pomocí operacionalizace vytvoříme hypotézu a následně ověřujeme statistickými metodami. Nejčastější používanou logickou operací je zde dedukce. Znamená to tedy, že ještě před započítáním vlastního výzkumu známe již proměnné i postup, jak budeme získaná data interpretovat. Jeho cílem je ověřit vztahy mezi proměnnými nebo zjistit, jaký mezi sebou proměnné mají vztah. V kvantitativním výzkumu se bude pracovat nejčastěji s daty číselnými (numerickými), tedy pořadovými, intervalovými a poměrovými. Při takovém výzkumu je samozřejmě nutné, aby bylo použito takových měření, která jsou validní (měří to, co se má měřit) a reliabilní (pokud se hodnota nezměnila, změní ji pokaždé stejně). (Hendl, 2016)

Podstatou přístupu kvalitativního je sběr dat bez toho, aby byly na jeho počátku stanovené základní proměnné. Sběr dat je rozprostřen do široka. Na rozdíl od kvantitativního výzkumu, kde se začínalo od teorie a stanovení hypotéz předem, zde projekt na předem vybudované teorii nezávisí a hypotézy předem také nestanovujeme. Z tohoto vyplývá, že používanou logickou operací je zde spíše indukce - až poté, co je nasbíráno dostatečné množství dat,

začínáme hledat pravidelnosti, které se v nich objevují. Díky možnosti modifikování a doplňování výzkumných otázek v průběhu výzkumu, sběru dat a jejich analýzy, je některými autory považován kvalitativní výzkum za emergentní či pružný typ výzkumu. (Hendl, 2016)

Sběr dat a jejich analýza má dlouhodobý charakter, přičemž oba procesy probíhají současně. Během cyklů sbírání dat a jejich analýzy své domněnky a závěry přezkoumáváme. Pro kvalitativní výzkum je typická práce s nominálními proměnnými. Mezi další základní charakteristiky kvalitativního přístupu patří další a intenzivní kontakt se zkoumaným jevem, snaha o získání integrovaného pohledu, používání málo standardizovaných metod k získávání dat, obtížná replikace výzkumu a obtížnost zobecnění.

Výstupem kvalitativního výzkumného designu je formulace nové hypotézy nebo teorie.

Výhodou kvalitativního výzkumu je, že jsou jevy zkoumány pokud možno v celé své šíři. Umožňuje nám postihnout mnoho vzájemných souvislostí a návazností. Díky kvalitativním metodám jsme schopni zohlednit působení kontextu a lokálních podmínek, získáváme podrobné informace a hloubkový popis případů, které následně můžeme porovnávat, sledovat jejich vývoj a zkoumat příslušné procesy. Umožňuje nám zkoumat jevy v jejich přirozeném prostředí a dobře reagovat na místní podmínky. (Hendl, 2016)

Nevýhodou kvalitativního výzkumu je, že jeho výsledky není možné zobecnit ani přenést do jiného prostředí. Neumožňuje nám provádět kvantitativní predikce a těžko díky němu budeme testovat hypotézy a teorie. (Hendl, 2016)

Komparace

Základní údaje získané měřením můžeme pro další práci využít ke komparaci (z lat. comparare, srovnávat). To se děje ve dvou možných rovinách. První z nich - jak se bude chovat daný objekt za odlišných podmínek nebo v různých prostředcích. Další potom, jak se zachovají různé objekty za stejných podmínek. (Hendl, 2005)

Srovnávací metoda byla v závěrečné práci využita minimálně. Je potřeba vzít na zřetel fakt, že rychle se měnící ekonomické nedává této metodě ideální podmínky. Metoda komparace je v práci začleněna tam, kde lze vzít v úvahu obdobná šetření, která proběhla ve zkoumaných a příbuzných oblastech. (Hendl, 2005)

Indukce, dedukce, abdukce

Indukce (z lat. inductio – uvádění) je vyvozování obecného (teoretického) závěru na základě poznatků o jednotlivostech. Indukce umožňuje dojít k podstatě jevů, stanovit jejich zákonitosti. Induktivní závěr lze považovat za hypotézu, protože nabízí vysvětlení. Závěry induktivních myšlenkových pochodů jsou téměř vždy ovlivněny subjektivními postoji a mají proto omezenou platnost. Výstupem indukce je statistické zpracování a vyhodnocení údajů, na jejichž základě formulujeme obecnější závěry platné pro zkoumanou oblast. (Hendl, 2005)

Dedukce (z lat. deductio – odvození) jde opačným směrem než indukce – postupem od méně obecného k obecnějšímu. Jde však o přesnější vyvozování nových tvrzení při dodržování pravidel logiky. Dedukce je proces, ve kterém testujeme, zda vyslovená hypotéza je schopna vysvětlit zkoumaný fakt. (Hendl, 2005)

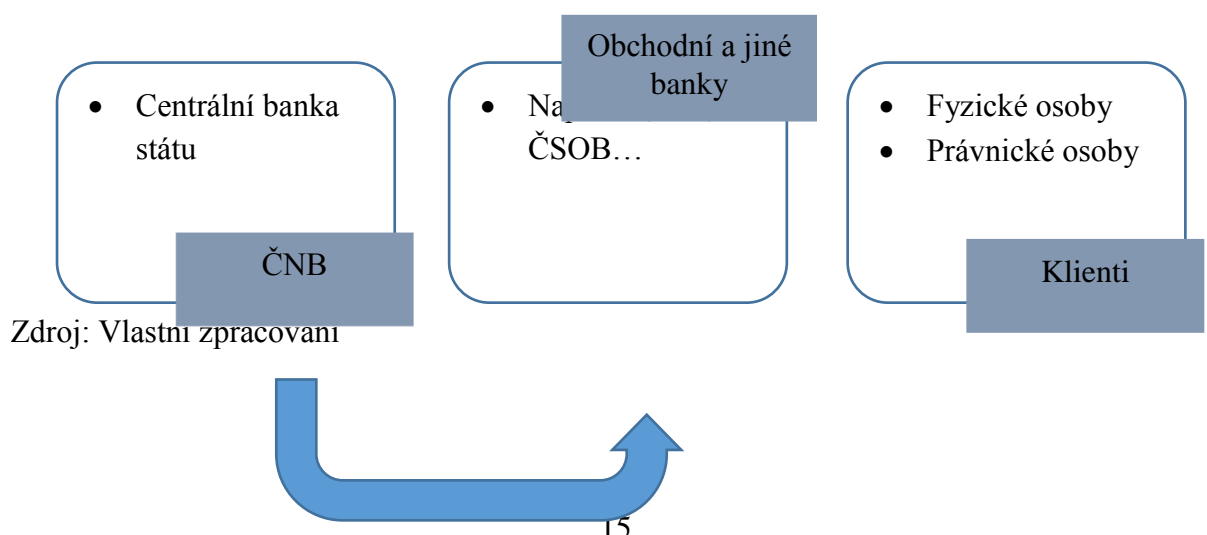
Indukce a dedukce spolu úzce souvisí, indukci dospíváme k teoretickým zobecněním na základě zkoumání jednotlivých jevů z praxe, a naopak si můžeme závěry dedukcí ověřit v praxi.

Abdukce představuje nejlepší možné vysvětlení pro pozorované jevy. Je typem úsudku, z něhož vytváříme hypotézy pro pozorované jevy. Pojmy indukce, dedukce a abdukce vycházejí z výrokové logiky – z implikace. (Hendl, 2005)

3 Teoretická východiska

Banka je finanční instituce, bez které v dnešní době si není možné finanční svět představit. V předmluvě Zákona o bankách uvádí JUDr. Karel Eliášek, že název banka má etymologický původ v italském slovu „banca“ (lavice), a to ve většině evropských jazycích. Středověcí bankéři měli na lavicích vyloženy peníze, doklady a další důležité obchodní knihy. (Liška, 1999)

Schéma č. 1 : Jak fungují banky v České republice

Výše uvedené schéma ukazuje bankovní soustavu v České republice. Základním článkem je Česká národní banka jako ústřední (centrální) banka. Tato vykonává dohled nad finančním trhem. Je také nazývána „bankou bank“. Jejím hlavním úkolem je nejen péče o cenovou stabilitu, ale i řada dalších, například optimalizace množství peněz v ekonomice apod. Určuje měnovou politiku, řídí peněžní oběh, vydává bankovky, také řídí platební styk a celou řadu dalších činností. Je zřízena Ústavou České republiky, její činnost je řízena zákonem č 6/1993 Sb., o České národní bance, v platném znění, a dalšími právními předpisy. Vystupuje jako veřejnoprávní subjekt, hospodařící samostatně s majetkem, který jí byl státem svěřen. Hlavní sídlo má v Praze a má několik regionálních poboček. Nejvyšší řídicím orgánem České národní banky je bankovní rada. Jejími členy jsou guvernér, dva víceguvernéři a čtyři vrchní ředitelé, všichni jsou jmenováni prezidentem republiky na šest let.

3.1 Bankovní soustava

V České republice je bankovní soustava dvoustupňová. První stupeň tvoří centrální banka státu, dalším jsou obchodní a jiné banky.

„Bankami se podle zákona rozumějí právnické osoby se sídlem v České republice, založené jako akciová společnost, které jednak přijímají vklady od veřejnosti, a poskytují úvěry, a které k výkonu činností mají bankovní licenci (dále jen "licence") (§ 4).“

Banka bez udělení licence nesmí přijímat vklad od veřejnosti. Kromě přijímání vkladů a poskytování úvěrů mohou vykonávat i další činnosti, ke kterým má povolení. Zjednodušeně – „banku můžeme charakterizovat jako instituci, která soustřeďuje dočasně

volné peněžní prostředky svých klientů a formou úvěrových produktů je dává k dispozici dalším klientům.“ (Mejstřík, 2008)

Při své činnosti nabízí kromě klasických bankovních služeb také např. další produkty, které s bankovními službami velmi úzce souvisejí, jako jsou stavební spoření, doplňkové penzijní spoření, bankopojištění, pronájem bezpečnostních schránek a podobně. Dle zákona musí banky dodržovat bankovní tajemství, které zajišťuje ochranu osobní identifikace každého klienta. Další jejich důležitou povinností je sledování podezřelých operací související s tzv. praním špinavých peněz, tedy peněz z nelegální činnosti.

Velmi významným článkem pro bankovní instituci je klient. Bez něho by finanční instituce neexistovala. V případě bank je klientem fyzická osoba a právnická osoba. Klienty si banky segmentově rozdělují a pro jednotlivé segmenty připravují specifické nabídky.

V současné době finanční a bankovní instituce cílí na budování důvěry a dlouhodobých vztahů mezi bankou a klientem, nově potom zahrnují i finanční vzdělávání klientů a tím i zvyšování finanční a bankovní gramotnosti. Děje se tak nejen prostřednictvím bankéřů, ale i podpůrnými programy.

3.1.1 Bankovníctví

„Laik může pohlížet na pojem bankovníctví jako na jednoduchý, nudný, ale také velmi výnosný druh podnikání. Ve skutečnosti se však jedná o poměrně složitý, neustále se vyvíjející mechanismus, bez kterého si současný rozvoj lidské společnosti lze jen těžko představit. Je proto velmi důležité, aby šlo o dobře řízený tok peněz.“ (Juřík, 2011)

3.1.2 Bankovní gramotnost

Bankovní gramotnost v současné době lze chápat jako součást širší oblasti – finanční gramotnosti. Finanční gramotnost je charakterizována jako soubor definic a výkladů pojmů široké sféry ekonomie, ale naproti tomu bankovní gramotnost cílí zaměřit se na bankovníctví, případně doplňková témata jako jsou pojišťovnictví, investiční produkty apod. Hlavním zaměřením bankovní gramotnosti je tedy vzdělávat klienta banky tak, aby se dokázal orientovat ve finančním světě, především v oblasti bankovních služeb.

Finanční gramotnost je pojmem širším. Jedná se o soubor znalostí a dovedností, které pomáhají běžnému člověku financím porozumět a také správně s nimi zacházet. Nelze přesně stanovit, kdy je člověk finančně gramotný nebo naopak negramotný. Do jisté míry je totiž finančně gramotný každý jedinec, ale zcela zásadní je skutečná míra finanční gramotnosti jednotlivce. Národní strategie finančního vzdělávání uvádí, že „finančně gramotný člověk je občan, který se orientuje v problematice peněz a cen a je také schopen odpovědně spravovat osobní, potažmo rodinný rozpočet.“ Podle Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj je finanční vzdělávání „proces, při kterém se lidé učí lépe rozumět finančním produktům, pojmům a prostřednictvím získaných informací, objektivních rad zlepšují své dovednosti.“ Díky tomu si lépe uvědomují finanční rizika a možnosti. Evropská komise EU k definici uvádí stručně, že „finanční gramotnost znamená být si vědom finančních rizik a v případě výběru finančních služeb rozhodovat dle informací.“ Neopomenutelnou roli v dlouhodobém procesu zvyšování finanční gramotnosti má bezesporu rodina, dále pak škola a vzdělávací proces. Svou významnou roli při zvyšování finanční gramotnosti hrají rovněž i bankovní domy, které se různými způsoby snaží přímo nebo nepřímo všechny tyto aktivity podpořit.

3.1.3 Dluhová past

Pojem dluh představuje závazek dlužníka vůči věřiteli. Ve většině případů má peněžní podobu a tvoří položku na straně nesplacených pasiv v bilanci dlužníka. Věřiteli tak vzniká pohledávka za dlužníkem. Dluhová past je rovněž také někdy označována termínem dluhová spirála“. Jedná se o situaci, kdy se osobní nebo rodinný rozpočet postupným zadlužováním dostává do stavu, který vede k neschopnosti splácet půjčky a úvěry. (Fialová, 2007) Lidé často novými půjčkami buď s daleko horšími podmínkami, nebo novým úvěrem zhoršují celou situaci. Pokoušejí se prostřednictvím nové půjčky splácet předchozí závazky a jejich měsíční výdaje v podobě úvěrových splátek tak stále narůstají. Dlužník se tak dostává do začarovaného kruhu, dluhové pasti či spirály, kdy tento stav může vést až k osobnímu bankrotu. Mezi ohroženou skupinu patří lidé méně finančně vzdělaní, proto může zvyšování finanční gramotnosti působit jako prevence proti tomuto problému. (Revenda, 2012)

3.2 Bankovní úvěr

Bankovní úvěr je půjčka poskytnutá bankou. Rozdělit jej můžeme na dvě části – osobní a podnikatelské. Osobní úvěr bývá poskytován jednotlivým fyzickým osobám v zaměstnaneckém poměru, podnikatelský úvěr je pak určen pro drobné podnikatele a firemní klientelu. Dále pak úvěry dělíme na **dlouhodobé, střednědobé a krátkodobé**. Dlouhodobé a střednědobé jsou sjednávány na vyšší částky, a klient je tak bance splácí několik let. Naproti tomu krátkodobé úvěry se týkají nižších částek a bývají většinou splaceny v kratším horizontu, nejčastěji v horizontu týdnů či měsíců.

Úvěry pak můžeme dále dělit na **účelové a neúčelové**. U účelového úvěru, jak již vyplývá ze samotného názvu, banka vyžaduje po klientovi doložení, na co byly peníze

použity. V praxi to většinou probíhá tak, že banka neposílá finanční prostředky na účet klienta, ale zasílá je přímo na účet prodejce. Tento model bývá využit u hypotečních úvěrů, ale také například na koupi motorového vozidla. U neúčelového úvěru banka nezkontroluje, nač finanční prostředky klient použije a poskytuje je rovnou na účet klienta či v hotovosti. U neúčelových úvěrů si banka stanovuje většinou vyšší úrokové sazby nežli u úvěrů účelových.

Úvěry můžeme členit podle různých kritérií. Z pohledu banky jsou úvěrové obchody nejvýznamnější částí jejich aktivních obchodů (aktivními operacemi), tzn. že se promítají do aktiv rozvahy obchodních bank jako pohledávky. Z pohledu klienta (dlužníka) můžeme definovat úvěr jako úplatné, časově omezené zapůjčení peněz, jež je určeno k volnému nebo smluvně závaznému použití. (Zákon o bankách, 1992)

Z hlediska bank dělíme úvěry dále na hotovostní a bezhotovostní. V dalších případech se úvěry mohou rozlišovat podle objektu (účelové a neúčelové), podle zajištění (zajištěné a nezajištěné), podle doby splatnosti (krátkodobé, střednědobé, dlouhodobé), a v poslední řadě podle měny (korunové a cizoměnové). (Zákon o bankách, 1992)

3.3 Ekonomické souvislosti

Trh bývá v ekonomice označován prostor, kde dochází ke směně statků a služeb. Historicky byl trh vyhrazené místo, kde se v pravidelných intervalech scházeli lidé, aby navzájem směňovali své zboží (tržiště). Protože barter je v rozvinuté ekonomice spíše vzácností, obvykle hovoří o trhu nějaké komodity či služby (trh s obilím, trh s ropou, elektronikou apod.) a není třeba uvádět, za jaké zboží jsou tyto komodity a služby směňovány, jde totiž obvykle o směnu za peníze.

Peněžní trh je označován jako součást finančního trhu, který má za úkol zajistit financování finančního systému. Jde o uskupení institucí, které si mezi sebou půjčují peníze. Specifikem takovýchto půjček je krátká doba splatnosti (maximálně jeden rok). Peněžní trh je nástrojem České národní banky, jak ovlivnit ekonomiku v České republice. V České republice ČNB peněžní trh využívá k ovlivnění množství peněz v oběhu.

Na peněžním trhu se obchoduje s úvěry a cennými papíry jako jsou směnky, šeky, krátkodobé státní dluhopisy, vládní obligace, vládní poukázky, a další). Cenné papíry musí mít nízký úrok, minimální míru rizika a hlavně vysokou likviditu, aby byly velmi rychle obchodovatelné. (Ekonomika online).

3.3.1 Rozdělení trhu

Volný trh je možné rozdělit na dvě části, které od sebe vždy není snadné jednoznačně rozlišit:

Trh spotřebních statků

Na trhu spotřebních statků nabízejí výrobci finální zboží a služby, zatímco spotřebitelé tyto statky poptávají. Zakoupené zboží je přímo spotřebováno a neslouží k další výrobě.

Trh výrobních faktorů

Tento trh nemusí být pro běžného spotřebitele natolik zřejmý, jako je tomu u trhu spotřebních statků. Na trhu výrobních faktorů tvoří poptávku firmy, poptávající pracovní sílu a kapitálové statky a nabídku lidí, tedy pracovní síla, a opět firmy nabízející jiné kapitálové statky. Zakoupené zboží či práce je využíváno k další výrobě.

Druhy trhů

V každé ekonomice je možno nalézt několik druhů trhů. Jsou jimi trh spotřebních předmětů, trh výrobních prostředků, trh práce, finanční trh (trh peněžní a trh kapitálový) a v neposlední řadě i trh černý.

Tržní mechanismus, intervence a alokační mechanismus trhu

Trh se ustaví vždy tam, kde jednotliví aktéři mohou svobodně sledovat svůj zájem, tedy všechny směny jsou pouze dobrovolné (k jednotlivé směně dojde tehdy, pokud je pro obě strany výhodná) a tam, kde existují vlastnické tituly, práva disponovat s konkrétním majetkem. Splnění žádných dalších podmínek už není třeba.

Autority ve většině případů v historii do fungování trhu nějakým způsobem zasahovaly. Důsledkem každé takové intervence však je snížení užitku některých aktérů, kteří na trhu obchodují. Regulace cen například vede k přebytkům či nedostatkům zboží. Regulace podmínek, za kterých smí dojít ke směně, způsobuje, že někteří účastníci nebudou uspokojeni. Pokud třeba vláda zakáže půjčovat peníze na úrok od jisté meze výše, protože to označí za amorální lichvu, někteří lidé si nebudou moci půjčit peníze, které by potřebovali, odejdou s nepořízenou.

Na trhu práce například minimální mzda způsobuje nezaměstnanost submarginálních pracujících, tedy takových, jejichž mezní produkt práce je nižší než předepsaná minimální mzda. Regulace však má i pozitivní vlivy, například regulace bank, která například chrání spotřebitele před „lichvou“, či banky před nekalou konkurencí a další.

Nikdo si je nemůže dovolit zaměstnávat, protože by jim byl nucen dát více, než kolik jejich práce skutečně stojí. Stejně jako regulace působí pro některé negativně i subvence. Všichni daňoví poplatníci jsou pak nuceni platit za produkci, kterou si ani nemusejí přát koupit. Konkurence je omezena. Udělení výsadního privilegia monopolu omezuje soutěž a zvyšuje ceny pro spotřebitele.

Alokační mechanismy trhu

V tržním prostředí je nabídka řízena poptávkou. Je-li po nějakém produktu, zboží, komoditě, službě, lidském zdroji dlouhodobá poptávka, pak se pro něj dříve či později alokuje (vytvoří) nabídka. To samé platí i pro takzvaný „černý trh“. Klesne-li později tato poptávka (například proto, že je již nasycena), dříve či později dojde k tomu, že nejméně úspěšný ze subjektů nabízejících toto zboží nebo službu bude nucen s nabídkou skončit nebo se přeorientovat na něco jiného. Nabídka sleduje poptávku ve složitém diferenciálním vztahu s mnoha faktory, ale vždy se snaží poptávku nasytit v té míře, v jaké je „hlad“ po daném zboží či službě.

Je známo, že v centru velkých měst existuje mnoho podnikatelských subjektů se stejným nebo velmi podobným zaměřením a všichni prosperují (více či méně). Pokud by tomu takto bylo v případě menších obcí, dříve nebo později by ten méně podnikatelsky úspěšný subjekt musel vyhlásit bankrot a své podnikání ukončit nebo změnit své podnikatelské zaměření.

Princip sledování poptávky nabídkou a zejména vytváření nabídky na základě poptávky, se nazývá alokace trhu. (Managementmania, 2020)

Nerovnost

Existují různé praktiky trhu, které mohou vyvolávat dojem, že jde o diskriminaci. Je to například cena nabízená na základě informací o kupujícím. I kvalita bývá přizpůsobena kupujícímu či oblasti. Týká se to nejen potravin, ale i služeb.

Nerovnost existuje především na trhu práce, ale i na trhu peněz. Lze to demonstrovat na příkladu poskytování úvěrů. Například spotřebitelský úvěr v nižší výši je poskytován

bankou za vyšší úrokovou sazbu nežli úvěr větší. Argumentace bank bývá často taková, že větší úvěr vyžaduje vyšší administrativní náklady.

Peněžní trh (Money Market) je pojem používaný pro označení té části finančního trhu, ve které se odehrává půjčování finančních zdrojů s krátkodobou splatností (do jednoho roku), na úvěrovém (dluhovém) principu. Na rozdíl od tzv. kapitálového trhu, kde je horizont středně a dlouhodobý a má spíše charakter investování. Organizace na peněžním trhu získávají cizí zdroje (Liabilities). (Managementmania, 2020)

Na peněžním trhu se pohybují různé finanční instituce, které nabízejí peněžní prostředky z půjčení, na druhé straně stojí organizace a podniky, které potřebují krátkodobé finanční zdroje pro financování svých aktivit. Působení finančních institucí je na peněžním trhu regulováno. Na rozdíl od kapitálového trhu sem nemůže vstupovat soukromý investor. Na peněžním trhu ale vzájemně obchodují také finanční instituce mezi sebou.

Všechny finanční instituce jsou součástí finančního sektoru, především se jedná o:

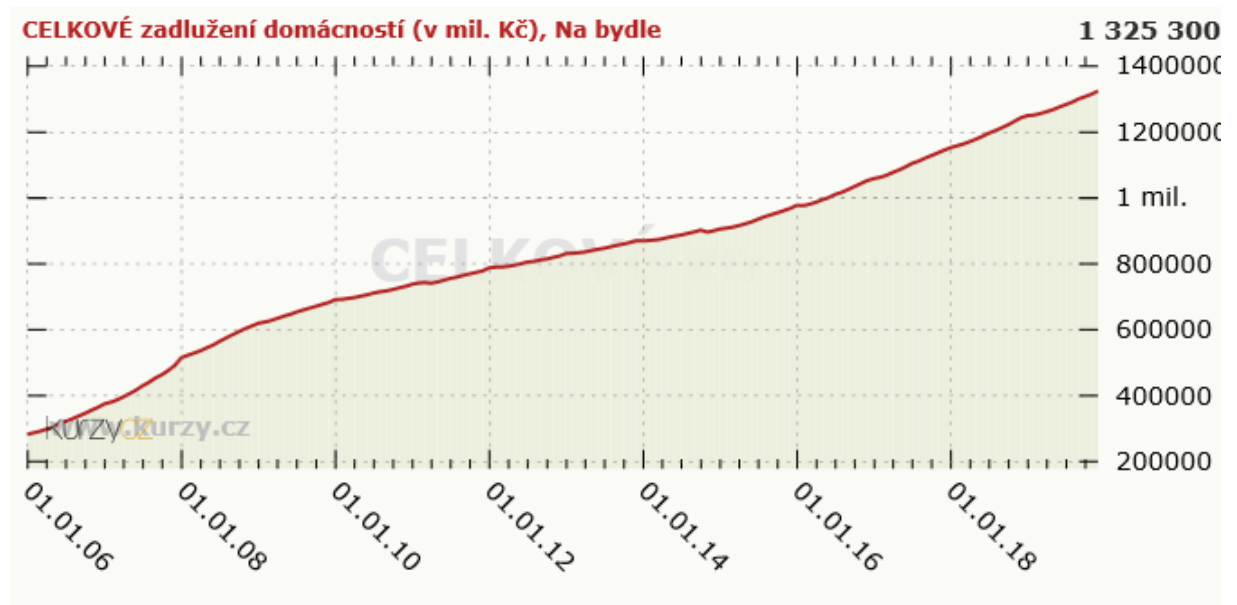
- Banka (Bank)
- Hypotéční banky
- Pojišťovna (Insurance Company)
- Penzijní fondy
- Investiční fondy
- Brokeři

3.4 Vybrané druhy úvěrů

V následující kapitole budou představeny konkrétní druhy úvěrů, které využívají domácnosti. Protože nabídka služeb na úvěrovém trhu je velmi pestrá, zaměřím se pouze na nejběžnější úvěry, které dle statistik nejčastěji využívají české domácnosti. Dle následujícího grafu je patrné, že nejvíce se spotřebitel zadluhuje v první řadě v souvislosti s bydlením, poté na druhém místě zadlužení na spotřebu a v poslední řadě ostatní zadlužení. Je logické, že prvenství v zadlužení musí mít sektor bydlení, neboť objekt v tomto sektoru bývá nepoměrně dražší nežli objekt při zadlužování na spotřebu.

Graf č. 1

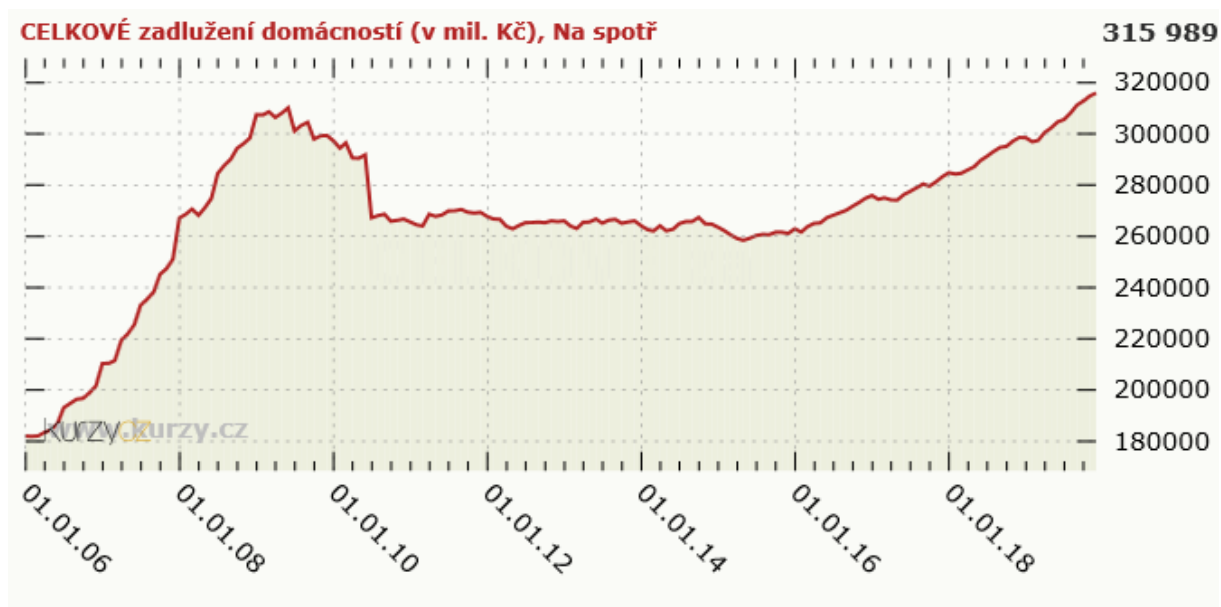
Celkové zadlužení domácností (v mil. Kč) – na bydlení

Zdroj: ČNB

Graf č. 2

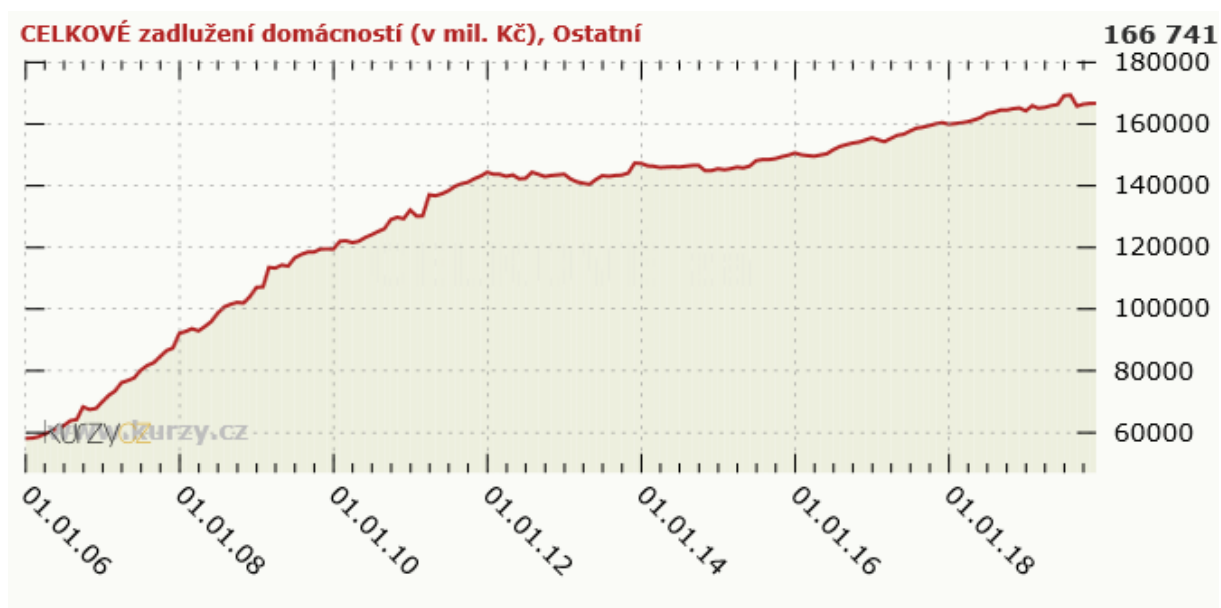
Celkové zadlužení domácností (v mil. Kč) – na spotřebu

Zdroj: ČNB

Graf č. 3

Celkové zadlužení domácností (v mil. Kč) - ostatní

Zdroj: ČNB

3.4.1 Hypoteční úvěr

Poskytování úvěrů se zástavou nemovitostí se rozvinulo v České republice až na počátku devadesátých let minulého století, kdy toto umožnila obchodním bankám platná legislativa. Dnes patří hypoteční úvěry (jinak také hypotéky) k dominantnímu produktu v oblasti poskytování úvěrů na bydlení. Oblast hypotečního úvěrování se řídí zákonem č. 190/2004 Sb., o dluhopisech. Typickým znakem hypotečního úvěru je jeho dlouhá doba splatnosti a financování zvláštní formou dluhopisů – hypotečními zástavními listy. Je svázán s nemovitostí, na kterou je poskytnut, nikoliv s majitelem této nemovitosti. Takže nemovitost zatíženou hypotékou může její majitel prodat, aniž by zcela splatil úvěr. Splacení tohoto úvěru je pak možné převést na dalšího vlastníka. Tyto úvěry patří k úvěrům oblíbeným, protože investice do bydlení je dle názoru většiny obyvatel nejlepší investicí a dává tedy smysl. Kromě jisté finanční nezávislosti přináší i další výhod, a tou je daňový odečet po splnění zákonných podmínek. (Zákon o bankách, 1992)

3.4.2 Úvěr ze stavebního spoření

Úvěr ze stavebního spoření je další možností, jak financovat své bydlení. Upravuje ho zákon č. 96/1993 Sb. O stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření. Jde o specializovaný produkt a poskytovat ho mohou pouze specializované banky a stavební spořitelny dle oprávnění ČNB. Podle zákona je úvěr ze stavebního spoření určen výhradně pro krytí bytových potřeb. V minulosti patřil úvěr ze stavebního spoření k té nejvýhodnější formě úvěru, poté přišlo období, kdy spotřebitel financoval bydlení raději hypotečním úvěrem námi, ale v současné době, kdy doporučení České národní banky nastalo platnosti, je úvěr ze stavebního spoření čím dál oblíbenější záležitostí.

3.4.3 Spotřebitelský úvěr

Spotřebitelské úvěry neposkytují pouze banky, ale především různé splátkové společnosti. Jde o financování nákupu spotřebních předmětů, a to účelové i neúčelové. Tuto problematiku v legislativě zastřešuje zákon č. 145/2010 Sb. O spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů, v platném znění. (Zákon o bankách, 1992)

3.4.4 Kreditní karta

Jedná se o kartu s úvěrovým rámcem. Klient nečerpá své volné finanční prostředky jako kartou debetní, ale využívá schváleného úvěrového limitu. Karty umožňují různě dlouhá bezúročná období, kdy klienti neplatí za použití úroky. Jinak je ovšem pravidlem, že úrok na kreditních kartách je vyšší nežli na spotřebitelských úvěrech. Majitel karty může čerpat úvěr opakovaně a je na něm, jak rychle si jej vyčerpá. Splátka je pak nastavena minimální částkou z vyčerpané sumy. Tento typ karet kromě obchodních bank vydává celá řada splátkových společností. (Zákon o bankách, 1992)

3.4.5 Konsolidace

Jedná se o poměrně nový způsob, jak řešit dluhovou past nebo jí předejít. Jde o sloučení několika úvěrů, které mohou být vedeny u různých bank i splátkových společností do úvěru jediného. Klient má pak jednu splátku, případně jedno pojištění k úvěru. Sloučením všech úvěrů klient ušetří své měsíční výdaje, ale zpravidla za cenu delší doby splatnosti. (Zákon o bankách, 1992)

3.4.6 Úvěrový proces

Úvěrový proces začíná rozhodnutím spotřebitele a podáním žádosti o úvěr. Toto rozhodnutí by mělo být uvážené. Ve většině případů klient nejspíše získá úvěr ve své bance, tedy v bance, která mu vede účet. U splátkových společností získá klient úvěr zpravidla vždy a bez nějakého hlubšího prověřování. Při podání žádosti o úvěr je nutné dodat osobní doklady a doklady o příjmu. Banka na základě těchto údajů provede analýzu úvěrového rizika prostřednictvím tzv. scoringu. Další neméně důležitou roli hraje v úvěrovém procesu tzv. rating klienta. Jedná se o zhodnocení schopností klienta dostát svým závazkům, včetně hodnocení vyhodnocovaných rizik. Pokud banka vyhodnotí žádost kladně, může následovat uzavření úvěrové smlouvy. Smlouva obsahuje identifikaci obou smluvních stran, výši úvěru, úroků a poplatků, způsob čerpání a splácení. Pokud je smlouveno, tak způsob zajištění či specifické podmínky splácení. Na závěr úvěrové smlouvy jsou vždy uvedeny podpisy obou smluvních stran, včetně platnosti a účinnosti takové smlouvy. Úvěrovou smlouvu je v současné době možné uzavřít i „na dálku“, prostřednictvím internetového bankovníctví. Tento způsob uzavírání smluv je v dnešní době velmi rozvinutý a oblíbený. Úvěrový proces po fázi správy končí doplacením úvěru za podmínek stanovených v úvěrové smlouvě a to buď předčasně, nebo v řádném termínu, dle splátkového kalendáře. V případě předčasného doplacení úvěru si banky někdy účtují poplatek. Je třeba si uvědomit, že každý poskytnutý úvěr je pro banku aktivum, které musí být kryto pasivem (zdrojem), za který banka platí.

3.4.7 Úvěrové registry

V úvěrovém procesu, při rozhodování o poskytnutí úvěru, využívají banky také úvěrové registry. Jejich hlavním smyslem je sledování platební morálky a úvěrové angažovanosti

jednotlivých klientů. Jedná se o velice dobře zabezpečenou databázi clientských informací.

V ČR existuje několik registrů

- Centrální registr úvěrů (CRÚ)
- Bankovní registr clientských informací (BRKI)
- Nebankovní registr clientských informací (NRKI)
- Zájmová sdružení právnických osob SOLUS
- Centrální registr dlužníků CERD

Centrální registr úvěrů

Centrální registr úvěrů (dále jen CRÚ) provozuje Česká národní banka na základě zákona č. 21/1993 Sb. O bankách, v platném znění. Cílem tohoto registru je sdílení informací o úvěrech právnických i fyzických osob a poskytovat je subjektům bankovního sektoru. Účastníky tohoto registru jsou všechny banky působící v ČR a všechny údaje jsou kryty bankovním tajemstvím a měsíčně aktualizovány. (Zákon o bankách, 1992)

Bankovní registr clientských informací

Bankovní registr clientských informací (dále jen BRKI) je spravován společností CBCB – Czech Banking Credit Bureau, a.s. V rámci tohoto registru jsou zpracovávány osobní údaje a jeho hlavním přínosem je zkvalitnění vztahu mezi věřiteli a dlužníky. Jde o nástroj snižující úvěrové riziko. (Zákon o bankách, 1992)

Nebankovní registr clientských informací

Nebankovní registr clientských informací (dále jen NRKI) je zájmovým sdružením právnických osob. Jeho účelem je zprostředkování vzájemné informovanosti o věřitelských

subjektech. Tento registr funguje obdobně jako bankovní registr klientských informací, rozdíl je v poskytování informací. (Zákon o bankách, 1992)

SOLUS

SOLUS je zájmové sdružení, jehož cílem je přispět k prevenci proti předlužení klientů a pomoci s vymahatelností dluhů po splatnosti. Jsou zde dva registry (registr fyzických osob a registr IČ). Oba registry fungují na podkladě on-line dotazů a rychlých odpovědí. (Zákon o bankách, 1992)

Centrální registr dlužníků

Centrální registr dlužníků (dále jen CERD) je globálním informačním systémem, který umožňuje vyhledat nesplacené závazky ekonomických subjektů zaregistrovaných v České republice prostřednictvím mezinárodního centrálního registru dlužníků. Z celosvětového pohledu se stává tento systém užitečnou součástí podnikajících osob. Registr dlužníků zajišťuje tu nejdokonalejší kontrolu a prevenci před vznikem neplatiče a u již vzniklých dlužníků výrazně zvyšuje vymahatelnost neuhrazených pohledávek. Pro lepší představu o fungování tohoto registru je znázorněno schéma, které znázorňuje jednotlivé informační toky mezi jednotlivými institucemi. (Zákon o bankách, 1992)

3.5 Zadluženost českých domácností a příčiny dluhové pasti

3.5.1 Zadluženost českých domácností

Zadlužování domácností je v České republice poměrně nový fenomén. „Dluh je dobrý sluha, ale zlý pán. K rozmachu poskytování půjček osobám střední třídy došlo v Evropě a koncem 2. světové války“. (Smrčka, 2007)

Velký nárůst zadlužování domácností je spojen s rokem 2000, kdy došlo k rozmachu dalších věřitelů než bankovních a na trhu se tak objevily nebankovní poskytovatelé úvěru. Dalším vlivem byl pokles úrokových sazeb.

V dnešní době téma zadlužování na denním pořádku. Je nesmírně důležité k úvěrům přistupovat obezřetně a finančně plánovat, což by mělo být jedním z hlavních posláních finančního vzdělávání. Alan Greenspan zmínil, že „umírněné zadlužování podporuje ekonomický růst a vytváří prostor pro růst životní úrovně, nicméně přílišné zadlužování je zdrojem vážných problémů“. (Foster, 2009)

Jak vyplývá z kvalitativního výzkumu Edit Szénássy, Kateřiny Kňapové a Terezy Dvořákové, které se zabývaly zmapováním trajektorie lidí, kteří čelí předlužení, případně pro které je život s dluhy velkým problémem jak v osobním, tak i v profesním životě.

V současném světě převládá ve vědomí lidí představa, že předluženost bývá záležitostí lidí často s nižšími příjmy a nižším vzděláním.

3.5.2 Zadlužení normální

Jak bylo již zmíněno, dluh je dnes naprosto běžnou součástí života. Svědectvím o tom jsou veřejné diskuse o zadlužení. Toto bývá typické pro marketingová oddělení finančních institucí, které nabízejí své produkty. Bývá hojně využíváno sloganů poukazujících na pozitivní role bankovních institucí v tzv. „plnění přání“ například v oblasti bydlení, ale nezdědka se objevují i v souvislostech s předměty každodenní spotřeby (auto, dovolená).

Jednoduchým řešením bývá potom i poskytnutí dalších produktů, zejména blíže nspecifikovaných úvěrů, kreditních karet, přečerpání účtu (kontokorent). Tato zmíněná

„jednoduchá řešení“ jsou prezentována jako jakási „pojistka v případě nenadálé události“. Toto ze své praxe mohu opravdu potvrdit. Záměr banky prodat úvěrový produkt opravdu nebudí dojem prodat úvěr, ale klientovi prodat užitek, který si za půjčené finanční prostředky v daném okamžiku může hned pořídit a nemusí na něj mnoho měsíců spořit. Fakt, že tato krátkodobá překlenutí jsou pro klienty často nevýhodná, neboť roční úroková sazba se často blíží 20 % ročně, přehluší zdůrazňování výhodnosti produktu. Zadlužení ve formě půjček či úvěrových produktů typu kontokorent či kreditní karta je dnes naprostým standardem života střední třídy.

Dalším normalizovaným typem zadlužení jsou zejména v dnešní době hypotéky, případně další úvěrové produkty spojené s bydlením (Úvěr ze stavebního spoření a další). Toto koresponduje s ideálem vlastnického bydlení, který je v současné době u nás velmi rozšířen.

Lze konstatovat, že touha klienta bydlet ve vlastním žene v mnoha případech i k nereálným představám, že bydlet ve vlastním je výhodnější nežli bydlet v nájmu. Mnoho klientů si již nedovede představit, že splátka hypotéky není jedinou výdajovou položkou jejich rodinného rozpočtu. Jsou tu i další výdaje, které při případné změně výše příjmu mohou značně ovlivnit schopnost splácení spotřebitele. (Kňapová, 2009)

3.5.3 Zadlužení nemorální

Toto označení se objevuje zejména v souvislosti s fenoménem předlužení a na něj navazujících kroků vztahujících se k vymáhání dluhu, případně exekuce. Na tomto místě nezbývá než zmínit také dluhy, které mohly vzniknout například v souvislosti s neplacením místních poplatků či pokut (jízda „načerno“).

Nezvládnutí takových dluhů je pak obvykle selháním jednotlivce, případně jednotlivce s jeho bezprostředním okolím.

Jakési morální selhání uznávají i sami zadlužení, které své selhání „omlouvají“ výroky „byl jsem blbý/blbá“ před tím, aby se začali zabývat svou nastalou situací, kdy projeví lítost nad svým jednáním, ztratí obavy či stud o vzniklé situaci se bavit a vyhledají poradenství či pomoc. Toto poradenství nabízejí i renomované bankovní instituce. (Kňapová, 2009)

3.5.4 Finanční gramotnost

Specifickým podtypem diskuse o zadlužení (předlužení) je diskurz finanční gramotnosti. Ta má představovat schopnost orientovat se na trhu s finančními produkty, ale také „jejím základem je samotný vztah k penězům a způsob zacházení s nimi, konkrétně pak například to, zda jsou lidé schopni plánovat rodinný rozpočet, zda myslí na budoucnost, zda si vytvářejí finanční rezervy pro případ nouze, zda v případě nutnosti dokážou sami najít rezervy na straně svých výdajů (např. snížit platby za telefon, omezit kouření apod.). (Agentura pro sociální začleňování, 2012).

Finanční gramotnost se rovněž pojí s osobní odpovědností. „Ekonomicky zodpovědný člověk je ten, který lépe využívá finanční produkty nebo se zodpovědněji rozhoduje ve světě financí.“ „Člověk, který si půjčil – ať již na bydlení, podnikání, pokrytí zdravotních výdajů či cokoliv jiného, má být podle materiálů ministerstva financí především odpovědný a nemá podlehnout všudypřítomnému pozlátku, nabídkám na levné peníze“. V případě půjček (tedy peněz, které si člověk nevydělal/ se nedá spoléhat na stát, tady člověk musí spoléhat na vlastní odpovědnost.“ (Babiš, 2015).

Konstatování, že finanční gramotnost české veřejnosti je nízká, vyplývá z mezinárodního šetření, které v České republice zajišťuje Ministerstvo financí. Při práci

s touto problematikou jsou dominantní dvě oblasti. První z nich je plánování a tvorba finanční rezervy, druhou potom spotřebitelské chování.

Jako zodpovědné bývá v současné době při plánování rezervy uváděno, že je zapotřebí mít finanční rezervu ve výši 3 – 6 měsíčních příjmů. Tato rezerva by měla existovat za všech okolností. (Idnes, 2020)

Bilanci rodinného rozpočtu je doporučována každé domácnosti, zejména tam, které tvrdí, že nejsou schopny tvořit finanční rezervu. V tuto chvíli platí zlaté pravidlo 10-20-30-40. To znamená, že 10 % z rodinného příjmu můžeme směřovat na krátkodobé rezervy (tyto v ideálním případě ukládat na spořicí účet u finanční instituce). Námítka, že spořicí účty nepřinášejí téměř žádné zhodnocení, spatřuji tuto úložku vždy jako lepší volbu než peníze schraňovat na běžném účtu, kde jsou nejnázve použitelné. Tuto rezervu můžeme použít na neočekávané výdaje jako opravy, nákup drobného spotřebního zboží apod. (Idnes, 2020)

Dvacet procent z příjmu rodiny by mělo jít do dlouhodobých rezerv (spoření na penzi, na studia, úrazové pojištění, životního pojištění a podobně). (Idnes, 2020)

Třicet procent příjmů potom slouží k úhradě nákladů spojených s bydlením, kdy se jedná o dnes vůbec nejrychleji rostoucí položku v rodinných rozpočtech. V ideálním případě by tato částka měla pokrýt splátku hypotečního úvěru, nájemného, platby za energie, vodu a odpady. (Idnes, 2020)

Zbýlých čtyřicet procent jsou běžné životní náklady (strava, ošacení, doprava, kroužky, pohonné hmoty, potřeby do domácnosti).

Tento model není samospásný, ale často postačí, když lidé začnou o svých finančních prostředcích a možnostech přemýšlet. (Idnes, 2020)

Průzkum odborníků ukázal, že se v posledních letech zvýšil počet lidí, kteří by bez příjmu nevydrželi financovat domácnost ani tři měsíce. V době, kdy je rekordně nízká nezaměstnanost a mzdy nepřetržitě několik let po sobě rostou. Toto zjištění je poměrně alarmující.

3.5.5 Příčiny dluhové pasti

Příčiny neustále se zvyšujícího nárůstu dluhů českých domácností jsou známé. Jednak došlo k výraznému růstu spotřebních výdajů spotřebitelů, který byl řešen nejen disponibilním důchodem, ale také vypůjčenými penězi. Dalším příčinou byl růst životního standardu. Do pasti v podobě dluhů se lidé mohou dostat ze dvou hlavních příčin, a to vnitřních a vnějších.

Mezi vnitřní příčiny patří zadlužení vlastní, kdy si spotřebitel nabere neúnosné množství úvěrů, které není schopen splácet a dojde k předlužení. Typickým příkladem je jedinec, který nakupuje okamžitě a bez rozmyslu. V mnoha případech se jedná o tzv. značkoholismus, kterému propadá stále více lidí a jedná se o vlastně o posedlost po čemkoli, co je značkové a prezentuje určitou formu luxusu. Až následně při měsíčním zúčtování si teprve uvědomí vážnost celé situace svého zadlužení. Nastává snaha uhradit původní dluh na jedné kreditní kartě dalším úvěrem. Tak se dluhová spirála roztočí na plné obrátky. O vnějších příčinách dluhové pasti lze mluvit tehdy, když dlužníka postihne nenadálá životní událost jako je například ztráta zaměstnání, ztráta živitele rodiny, dlouhodobá pracovní neschopnost apod.

Úlohou bankovní gramotnosti je rozšiřování obzorů v této oblasti, představení možností prevence, argumentace následky (čísla mluví za vše) a ukázat možnou cestu. Nesmírně důležité je naučit se řídit své osobní, potažmo rodinné finance.

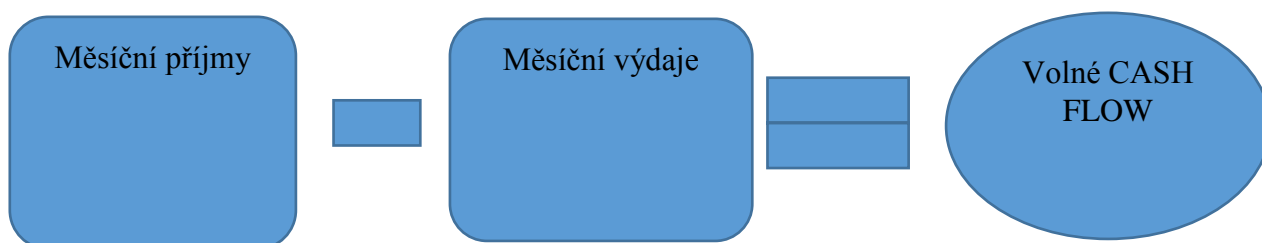
3.5.6 Řízení osobních (rodinných) financí jako prevence proti dluhové pasti

Většina domácností se bez řízení financí neobejde. Domácnost lze charakterizovat jako zvláštní ekonomickou jednotku, která funguje v racionálním tržním prostředí, ale sama tržní není. Naprostá většina jejího ekonomického i neekonomického dění se odehrává v soukromí za zavřenými dveřmi. (Riegel, 2007)

Domácnost tedy zjednodušeně můžeme popsat jako společenství osob, které společně trvale žijí a hradí společně své výdaje, tedy řídí své a rodinné finance. Dle údajů Českého statistického úřadu se počet domácností za posledních 50 let zvýší o více než 1,3 mil, ale zároveň se výrazně snižuje počet členů domácností a přibývá neúplných rodin.

Rozpočet jednotlivce i rodiny může být stejně jako státní rozpočet buď vyrovnaný, v ideálním stavu přebytkový, ale bohužel může být i deficitní, což znamená, že výdaje jsou vyšší než příjmy a pokud v takovém případě nemá osoba vytvořenou rezervu či jiná opatření, nastává problém. Proto je velmi důležité vést si své domácí účetnictví, tzv. rodinný rozpočet. Důležité je počítat a myslet na tzv. zadní kolečka. Základní princip je logický a jednoduchý – viz schéma. První položkou je stanovení celkových měsíčních příjmů, ať už domácnosti či jednotlivce, odečíst všechny povinné měsíční výdaje a dostáváme volné Cash Flow (Cash Flow = peněžní tok, jednoduše řečeno peněžní tok za určité období představující rozdíl mezi příjmy a výdaji peněžních prostředků za toto období).

Schéma č. 2: Výpočet cash flow

Zdroj: Vlastní zpracování

Doporučení ČNB

Doporučení České národní banky k dodržování limitů pro hodnoty LTV u nově poskytovaných retailových úvěrů zajištěných rezidenční nemovitostí, které bankám a institucím poskytujícím retailové úvěry doporučuje, aby podíl nově poskytnutých retailových úvěrů zajištěných rezidenční nemovitostí s ukazatelem LTV v intervalu 90–100 % nečinil více než 10 % objemu retailových úvěrů zajištěných rezidenční nemovitostí poskytnutých v daném čtvrtletí do 30. 9. 2016, dále pak podíl nově poskytnutých retailových úvěrů zajištěných rezidenční nemovitostí s ukazatelem LTV v intervalu 85–95 % nečinil více než 10 % objemu retailových úvěrů zajištěných rezidenční nemovitostí poskytnutých v daném čtvrtletí od 1. 10. 2016, a v neposlední řadě podíl nově poskytnutých retailových úvěrů zajištěných rezidenční nemovitostí s ukazatelem LTV v intervalu 80–90 % nečinil více než 15 % objemu retailových úvěrů zajištěných rezidenční nemovitostí poskytnutých v daném čtvrtletí od 1. 4. 2017.

Instituce by měly retailové úvěry zajištěné rezidenční nemovitostí s ukazatelem LTV v daném intervalu poskytovat pouze v odůvodněných případech, kdy je na základě obezřetného

posouzení rizikových charakteristik klienta shledána a dokumentována vysoká pravděpodobnost splacení takového úvěru.

Institucím se zároveň doporučuje, aby ukazatel LTV žádného retailového úvěru zajištěného rezidenční nemovitostí nepřesáhl 100 % do 30. 9. 2016, 95 % od 1. 10. 2016, a 90 % od 1. 4. 2017.

Dalším doporučením bylo, aby banky neobcházely omezení hodnoty ukazatele LTV souběžným poskytováním nezajištěných spotřebitelských úvěrů souvisejících s danou rezidenční nemovitostí nad rámec retailových úvěrů zajištěných rezidenční nemovitostí.

Dalším doporučením bylo doporučení hodnocení schopnosti klienta splácet a odolat zvýšené zátěži

1. Instituce by při poskytování retailových úvěrů zajištěných rezidenční nemovitostí měly obezřetně vyhodnocovat ukazatele schopnosti klienta splácet úvěr z vlastních zdrojů a stanovovat interní limity pro tyto ukazatele. Instituce tak mohou postupovat např. stanovením maximálních úrovní ukazatele LTI, ukazatele DSTI nebo obdobných ukazatelů v rámci své interní metodiky. V případě, že o retailový úvěr zajištěný rezidenční nemovitostí žádá více klientů společně, doporučuje se institucím zohlednit při výpočtu těchto ukazatelů příjmy i zadlužení všech těchto klientů.

2. Součástí tohoto procesu by mělo být i vyhodnocení schopnosti klienta splácet úvěr při zhoršených podmínkách (tj. zátěžové testování schopnosti klienta splácet úvěr), zejména při výrazném poklesu příjmů, zvýšení zápůjčních úrokových sazeb nebo změně podmínek u klientů, kteří o retailový úvěr zajištěný rezidenční nemovitostí žádají společně (např. rozvod u manželů nebo ztráta příjmů jednoho z manželů či partnerů). (ČNB, 2018)

Třetím doporučením bylo doporučení zamezení uvolňování úvěrových standardů stanovováním nadměrných délek splatností či nestandardních průběhů splácení

1. Délka splatnosti retailového úvěru zajištěného rezidenční nemovitostí by neměla přesahovat horizont ekonomické aktivity klienta či životnosti nemovitosti. Zpravidla by neměla přesahovat 30 let.

2. Splatnost nezajištěného spotřebitelského úvěru poskytovaného klientovi, který má sjednán retailový úvěr zajištěný rezidenční nemovitostí, by neměla přesahovat 8 let.

3. Instituce by neměly poskytovat retailové úvěry zajištěné rezidenční nemovitostí s nestandardním průběhem splácení vedoucím k přesunu zatížení klienta na pozdější období.

Domácí finanční sektor zůstal i v uplynulých 12 měsících stabilní a vysoce odolný vůči případným nepříznivým šokům. Vzrostla však rizika spojená s pokračující expanzí bankovních úvěrů a možným podceňováním rizik bankami i klienty.

ČNB na tato rizika reaguje preventivně a včas svými makroobezřetnostními nástroji – zvýšením proticyklické rezervy a zpřísněním podmínek pro poskytování hypotečních úvěrů.

ČNB od 1. října 2018 rozšiřuje svá doporučení pro poskytování hypotečních úvěrů o požadavky na výši příjmu. Výše dluhu žadatele by nově neměla překročit devítinásobek jeho ročního čistého příjmu (ukazatel DTI). Žadatel by měl současně na splátku dluhu vynakládat maximálně 45 % svého měsíčního čistého příjmu (ukazatel DSTI).

Ve specifických případech bude možné tyto hodnoty překročit, avšak nejvýše u 5 % úvěrů.

Platné limity pro výši úvěru k hodnotě zastavené nemovitosti (ukazatel LTV) se nemění.

ČNB i nadále pracuje na přípravě novely zákona o ČNB, která by jí dala pravomoc stanovovat závazné limity LTV, DTI a DSTI. (ČNB, 2018)

Vývoj českého finančního sektoru byl v roce 2017 příznivý. Banky zůstávají vysoce odolné i vůči potenciálním negativním šokům včetně hluboké recese. Ukázaly to výsledky zátěžových testů a hodnocení ČNB ve Zprávě o finanční stabilitě 2017/2018. Analýzy však současně naznačují nárůst rizik spojených s aktuálně „dobrymi časy“, kdy banky i klienti vnímají rizika jako zanedbatelná.

- ČNB, která je ze zákona vedle cenové stability zodpovědná také za udržení stability finanční, na toto vyhodnocení rizik reaguje preventivně a včas novými opatřeními v rámci své makroobezřetnostní politiky: zpřísňuje podmínky pro poskytování hypotečních úvěrů a již počtvrté od konce roku 2015 zvyšuje proticyklickou kapitálovou rezervu bank.
- *„Podíl úvěrů se selháním bývá v dobách nejsilnějšího vzestupu ekonomiky velmi nízký. To je často mylně interpretováno jako důkaz, že jsou nízká i rizika s úvěry spojená. Ta však v takové situaci zpravidla nepozorovaně – a o to nebezpečněji – narůstají,“* vysvětluje guvernér Jiří Rusnok paradox finanční stability v dobrých časech. *„My se ale musíme dívat dopředu. Proto nás zajímá hlavně to, jak to bude se splácením vypadat, až dobré časy skončí. I když k tomu nemusí dojít brzy, jednou se to stane. Jakmile pak začnou růst úrokové sazby nebo nezaměstnanost, mohla by se nemalá část domácností dostat do potíží se splácením úvěrů, což by se následně negativně podepsalo na zdraví bank.“*
- Příznivý ekonomický vývoj společně s nízkými úrokovými sazbami z úvěrů povzbuzuje vznik optimistických očekávání a zvyšuje ochotu domácností financovat výdaje prostřednictvím dluhu. Podmínky pro poskytování úvěrů zůstávají navzdory mírnému růstu úrokových sazeb vysoce uvolněné a objemy nových úvěrů domácnostem stále vysoké.

- Ceny nemovitostí rostly po většinu roku 2017 nejrychleji v celé Evropské unii, v průměru o 16 %. Dle odhadů ČNB se zvyšuje také nadhodnocení cen bytů – ke konci roku 2017 činilo zhruba 14 %. Přetrvávají tak podmínky pro roztáčení spirály mezi cenami nemovitostí a úvěry na jejich pořízení, kterou ČNB od roku 2016 označuje jako největší riziko pro domácí finanční stabilitu. V uplynulém roce banky navíc poskytly významné procento hypotečních úvěrů, které ČNB považuje z hlediska ukazatelů schopnosti jej splácet z běžných příjmů za vysoce rizikové.
- *„S tím, jak růst cen bydlení předstihuje zvyšování příjmů domácností, se dlužníci stávají zranitelnějšími. Zároveň roste pravděpodobnost, že o úvěr budou čím dál více usilovat rizikovější žadatelé,“* říká guvernér Rusnok.
- S cílem omezit tato rizika, avšak nesnížit dostupnost úvěrů, ČNB od 1. října 2018 stanovuje horní hranice pro ukazatel DTI (debt-to-income), tj. poměr výše dluhu k ročnímu čistému příjmu žadatele, ve výši 9. Horní limit ukazatele DSTI (debt service-to-income), tj. podíl splátky dluhu na čistém měsíčním výdělku, je 45 %.
- ČNB zároveň respektuje skutečnost, že malá část žádostí o úvěr má specifický charakter a striktní trvání na uplatnění limitů by v těchto případech mohlo vést k nadměrné regulatorní tvrdosti. U 5 % úvěrů tak budou moci banky hodnoty DTI a DSTI překročit. V kombinaci s touto 5% výjimkou by limity DTI a DSTI zpětně splnila většina úvěrů, které byly dosud poskytnuty.
- Současnou 90% hranici pro výši úvěru k hodnotě zastavené nemovitosti (ukazatel LTV) ponechává ČNB beze změny. I nadále platí, že ze všech hypoték, které banky poskytnou, mohou úvěry s LTV mezi 80 a 90 % tvořit nejvýše 15 %.
- Rozhodnutí o zavedení limitů DTI a DSTI není v rozporu s pokračujícím úsilím ČNB o získání zákonné pravomoci nastavovat horní limity ukazatelů LTV, DTI a DSTI. Důvodem je jejich silnější vymahatelnost v porovnání s doporučením a možnost je

uplatňovat vůči všem účastníkům trhu, včetně nebankovních a zahraničních poskytovatelů hypoték. (ČNB, 2018)

Na doporučení České národní banky je možno nahlížet ze dvou pohledů. Z pohledu státu, kdy Česká národní banka má za cíl ochlazení trhu s nemovitostmi, a proto zavádí uvedená doporučení. Z pohledu spotřebitele může být doporučení chápáno jako jeho ochrana, ale také zároveň omezení, které musí respektovat. V konečném důsledku potom situace vypadá tak, že lidé si stejně půjčují, ale doporučení svým způsobem obejdou a vlastní prostředky nahradí úvěrem u jiné banky, případně nebankovní instituce.

3.6 Politika České národní banky

Zákon o České národní bance vedle stanovení cíle cenové stability uvádí, že ČNB rozpoznává, sleduje a posuzuje rizika ohrožení stability finančního systému a v zájmu předcházení vzniku nebo snižování těchto rizik přispívá prostřednictvím svých pravomocí k odolnosti finančního systému a udržení finanční stability a vytváří tak politiku České národní banky (pozn. též makroobezřetnostní politika). V praktické rovině lze politiku ČNB definovat jako aplikaci sady nástrojů, jejichž cílem je snížit zranitelnost (resp. zvýšit odolnost) finančního systému prostřednictvím omezování vzniku rizik, která mohou pro systém jako celek vytvářet jednotlivé finanční instituce nebo jejich vzájemné vazby.

Mezi nástroje politiky České národní banky uplatňované v České republice patří proticyklická kapitálová rezerva, kapitálová rezerva ke krytí systémového rizika, bezpečnostní kapitálová rezerva a doporučení k řízení rizik spojených s poskytováním retailových úvěrů zajištěných rezidenční nemovitostí. (ČNB, 2018)

3.6.1 Průběžné cíle a nástroje politiky České národní banky

V souladu s doporučením Evropské rady pro systémová rizika (dále jen ESRB) vychází Česká národní banka při výběru vhodných nástrojů makrobezpečnostní politiky z průběžných cílů, které odrážejí existenci několika zdrojů systémového rizika a jejich vlastních transmisních mechanismů. (ČNB, 2018)

3.6.2 Přístupy České národní banky k problematice bankovního trhu

Mezi přístupy České národní banky k problematice bankovního trhu patří zdroje systémového rizika, transmisní mechanismy a příslušné nástroje makrobezpečnostní politiky.

Hlavní publikací ČNB v oblasti finanční stability a politiky České národní banky je Zpráva o finanční stabilitě. Tuto zprávu ČNB zveřejňuje vždy v červnu následujícího roku. (ČNB, 2018)

3.6.3 Vliv rostoucích cen nemovitostí na zadluženost mladých domácností

Vysoká zadluženost mladých domácností má řadu rizik. Jedním z nich je přerozdělování příjmů na úkor zadlužených, prudké omezení spotřeby domácností v případě úrokových a příjmových šoků, bankovní krize v případě mimořádně silných šoků vede k potřebě použít veřejné prostředky. Prodejem nemovitostí na úvěr získává finanční sektor podíl na příjmech domácností na desítky let dopředu. Takzvané „splnění snu“ mít vlastní bydlení může být velmi drahé.

Česká národní banka i nadále usiluje o zákonnou pravomoc stanovovat horní hranice ukazatelů hypotečních úvěrů LTV, DTI, DSTI. Zavedení limitů DTI a DSTI bylo rovněž dramatinováno. Varování o poklesu trhu se nenaplnila; i v roce 2018 byl poskytnut rekordní objem skutečně nových úvěrů.

Úkolem ČNB v rámci výkonu makroobezřetností politiky je pečovat o finanční stabilitu a omezovat nárůst systémových rizik.

Zakotvení nástrojů ČNB v legislativě znamená zajištění rovných podmínek na trhu a zabránění nekalé konkurenci mezi poskytovateli (bez možnosti omezit instituce nerespektující pravidla prostřednictvím zákonných pravidel se budou banky nekalé konkurenci těžko bránit). Další výhodou je, že v budoucnu budou moci poskytovat hypoteční úvěry v mnohem větší míře nebankovní nebo zahraniční instituce. V tuto chvíli současné doporučení ČNB není právně vymahatelné a v budoucnu ho nemusí dodržovat všichni poskytovatelé hypotečních úvěrů. Nebankovní instituce či zahraniční poskytovatelé mohou klienty bank předlužovat dodatečnými úvěry, což se ve skutečnosti opravdu děje.

Nástroje obsažené v zákoně umožní přímou, rychlou a účinnou reakci České národní banky na nedodržování pravidel prostřednictvím nápravných opatření. (ČNB, 2018)

4 Empirická část práce

Následující část práce byla věnována socioekonomickým determinantám bankovního trhu. Z ekonomické teorie a empirických studií plyne, že tyto faktory určují vývoj finančního a bankovního trhu, a tedy i poskytování úvěrů.

V následujících kapitolách se bude v práci věnována pozornost socioekonomickým determinantám bankovního trhu.

4.1 Determinanty bankovního trhu

4.1.1 Socio-demografické determinanty

V této podkapitole bude věnována pozornost několika faktorům, jako je například věk, povolání, a vzdělání.

Tyto ukazatele je možno hodnotit kvalitativně, na základě kvalitativních informací.

Co se týká věku, data týkající se věku a povolání či vzdělání obecně nejsou dostupná ani na stránkách Českého statistického úřadu, každá banka má tyto údaje sice v evidenci, ovšem jako své nezveřejnitelné informace.

Obecně však platí, že věk, povolání či vzdělání může ovlivnit bankovní trh zejména tímto způsobem:

Věk může ovlivnit množství poskytnutých bankovních úvěrů pouze co do výše úvěru. Se stoupajícím věkem se spotřebitel může zadlužovat vyššími úvěry, zejména v dlouhodobém horizontu.

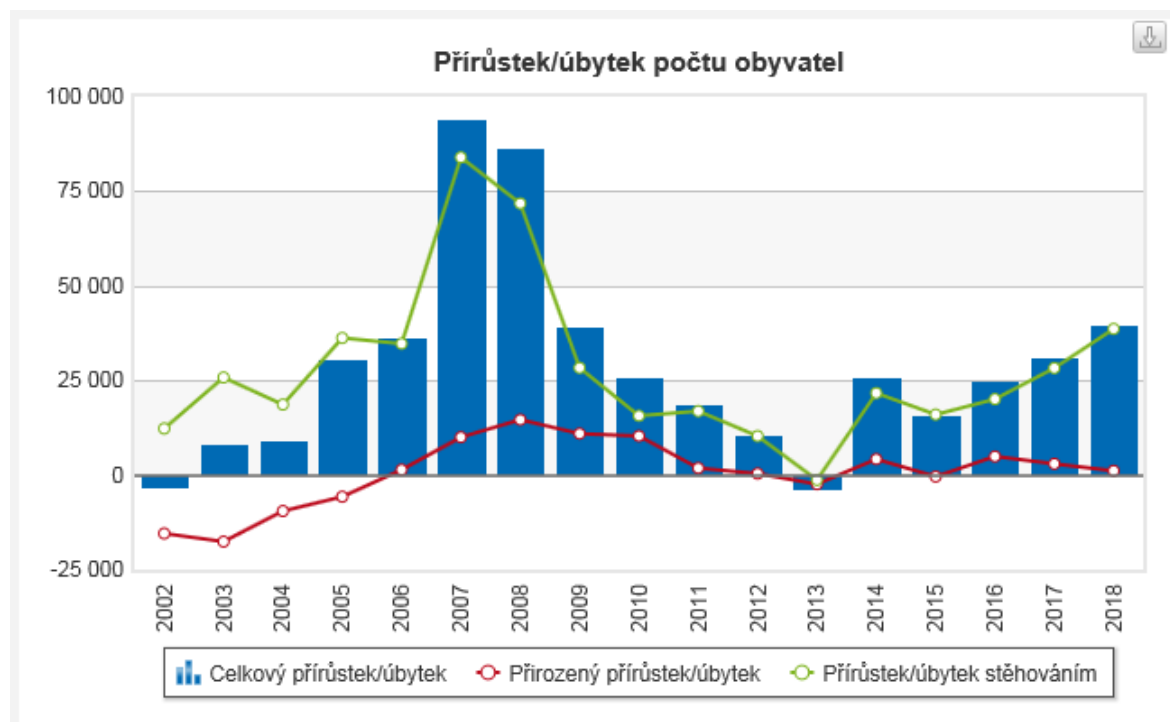
Povolání či vzdělání s touto problematikou velmi úzce souvisí. Z praxe je zřejmé, že na poskytnutí či zájem o bankovní úvěry povolání či vzdělání nemá příliš velký vliv, tento se pak projeví více či méně ve výši poskytnutého bankovního úvěru. Jinými slovy – čím vyšší vzdělání, tím vyšší příjem, proto spotřebitel může uvažovat o tom, že mu bude poskytnut úvěr bude vyšší.

Demografie

Z níže uvedeného grafu je zřejmé, že v roce 2013 nedošlo k žádnému nárůstu počtu obyvatel a od r. 2014 se situace mění a opět dochází k nárůstu obyvatel. Na množství úvěrů tato skutečnost nemá žádný zásadní vliv. V současné době dochází rovněž k prodlužování věku dožití obyvatel, i senioři mají možnost úvěrování, ovšem zcela zásadní vliv toto

na množství bankovních úvěrů nemá vliv. Je to zejména z důvodu, že každý bankovní instituce udává věkovou hranici, kdy bankovní úvěr musí být splacen.

Graf č. 4 - Přírůstek/úbytek počtu obyvatel

Zdroj: ČNB

Životní styl a životní úroveň

V posledních letech došlo k výrazné změně životního stylu a s tím související životní úrovně. Došlo k nárůstu „střední třídy“ a rovněž pak se rozrostla vrstva relativně bohatých lidí. Na druhé straně pak došlo k nárůstu vrstvy relativně chudé. Podobná situace je u podnikatelských subjektů, kdy na jedné straně se vyskytuje mnoho malých a středních podnikatelských subjektů, ale na straně druhé relativně početná skupina velkých podnikatelských subjektů.

Společensko-politický systém a klima ve společnosti, právní faktory

Obecně je možné konstatovat, že bankovní trh je společností chápán vcelku pozitivně, a proto společnost přistupuje k bankám s důvěrou. Banky jsou potom velmi ovlivněny legislativními rozhodnutími, případně doporučeními, které však ve valné většině případů mají zejména roli ochrannou pro spotřebitele. Za dobu své praxe jsem se setkala s několika doporučeními a legislativními změnami, které výrazně ovlivnily úsudek bank a jejich procesy v souvislosti s poskytováním bankovních úvěrů. Ať již se jedná o Nový občanský zákoník (dále jen NOZ), případně nové doporučení ČNB. Rovněž pak z vlastní zkušenosti vím, že uvedeným doporučením ČNB se všechny banky neřídily, což se negativně odrazilo na trhu s poskytovanými úvěry.

V současné době kvitují rovněž snahu obyvatel o obezřetnější přístup k osobním financím, což vede ke snížení celkové spotřeby a úsporám. I do budoucna lze dle mého názoru očekávat snížení spotřeby a vytváření úspor.

Důležitým aspektem v neposlední řadě po vstupu České republiky do Evropské unie, jsou nařízení a směrnice Evropské komise a rozhodnutí a doporučení Evropské centrální banky. Některé z uvedených právních předpisů jsou pro společnost závazné a mohou tak výrazným způsobem zásadně ovlivnit nabídku služeb a produktů v bankovní sféře.

Životní prostředí

Chování bank a poskytování bankovních úvěrů nepatří k primárním znečišťovatelům životního prostředí. Je zcela zřejmé, že takovéto instituce velmi striktně dodržují právní požadavky vyplývající z ochrany životního prostředí, je v nich dbáno na ochranu zdraví a bezpečnost práce. Jejich dlouhodobým záměrem je podpora všech procesů přímo i nepřímo

vedoucích ke zlepšování životního prostředí a zdokonalování péče o zdraví svých zaměstnanců.

Rovněž pak se banky obecně snaží o snižování tvorby odpadů a používání recyklovaných materiálů. Valná většina bank se již připojila k tzv. „bezpapírovým bankám“, kdy za hojného využívání technologií většinu dokumentů ani nepředávají v papírové formě, ale pouze elektronicky. Tento faktor však nemá zásadní vliv na množství poskytnutých bankovních úvěrů.

4.1.2 Ekonomické determinanty

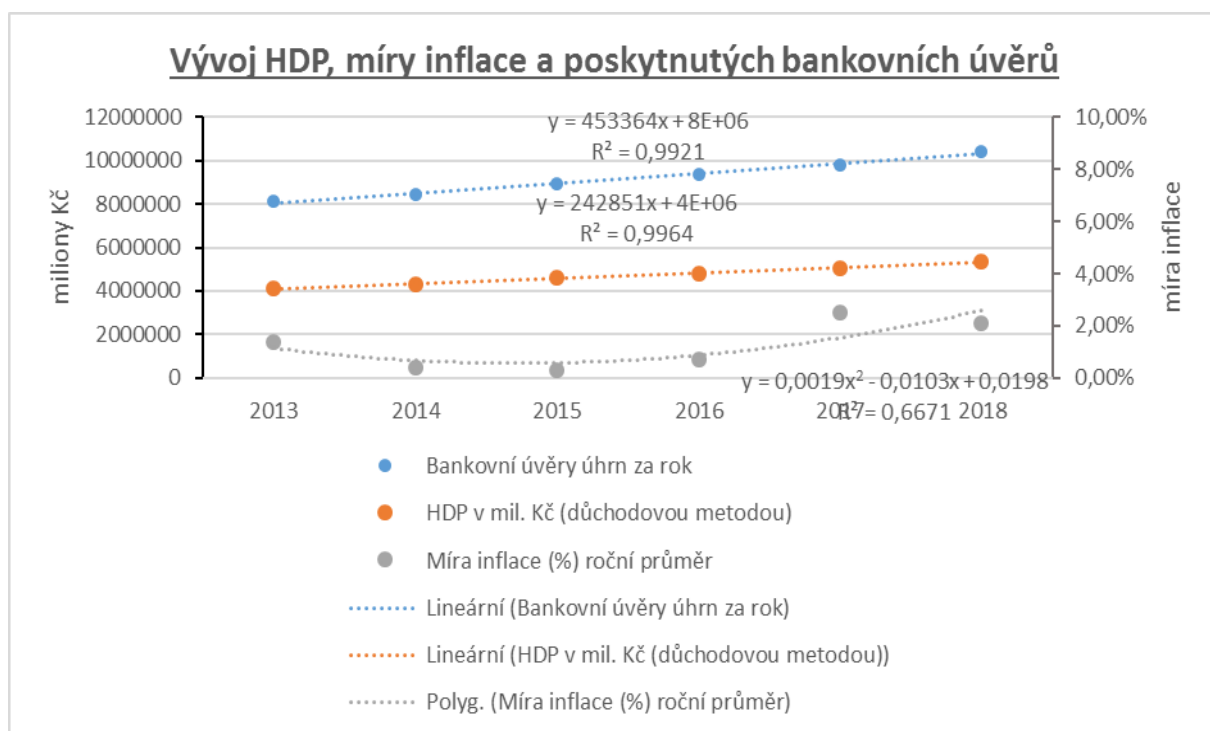
4.1.2.1 Příjem domácností

Příjem domácností, stejně tak jako výše úrokové míry, je jedním z nejdůležitějších faktorů ovlivňující bankovní trh. Na základě příjmů se odvíjí možnost bankovních subjektů spotřebiteli úvěr poskytnout či nikoliv. Příjmy domácnosti (spotřebitele) potom v neposlední řadě ovlivňují jeho schopnost úvěr splácet. Pro každou bankovní instituci je proto velmi zásadní, aby příjem klienta byl stálý. S rostoucími příjmy roste chuť spotřebitele se zadlužit.

Jestliže Syrový uvádí, že pro spotřebitele je velmi důležité, aby v budoucnosti jejich příjmy rostly, lze s ním jen souhlasit. S rostoucími příjmy totiž bude splátka úvěrových produktů menším procentem z příjmu a dluh bude pro spotřebitele „příjemnějším“.

Vzhledem k již zmiňovanému doporučení České národní banky je příjem domácnosti ještě důležitějším než v předchozích obdobích.

Graf. č. 5 - Vývoj HDP, inflace a poskytnutých bankovních úvěrů

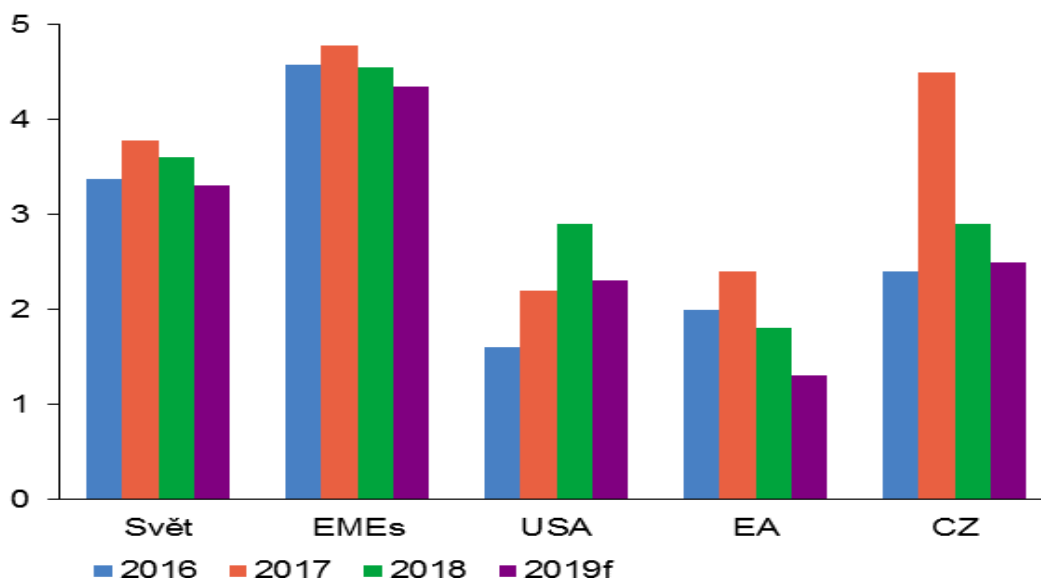

Zdroj: Vlastní zpracování

Meziroční nárůst bankovních úvěrů je 453.364 mil. Kč, u hrubého domácího produktu je meziroční nárůst o 242.851 mil. Kč. Z uvedeného je patrné, že objem poskytnutých bankovních úvěrů roste rychleji než hrubý domácí produkt.

Graf č. 6 - Hospodářský růst ve vybraných zemích

(meziroční reálný růst v %)

Zdroj: ČNB

Z výše uvedeného grafu vyplývá, že k největšímu rozmachu hospodářského růstu v České republice došlo v roce 2017, v porovnání s Evropskou unií téměř dvojnásobně. V dalších letech byl růst v porovnání s Evropskou unií rovněž vyšší, nikoliv již tak významně, jako tomu bylo v roce 2017.

4.1.2.2 Inflace

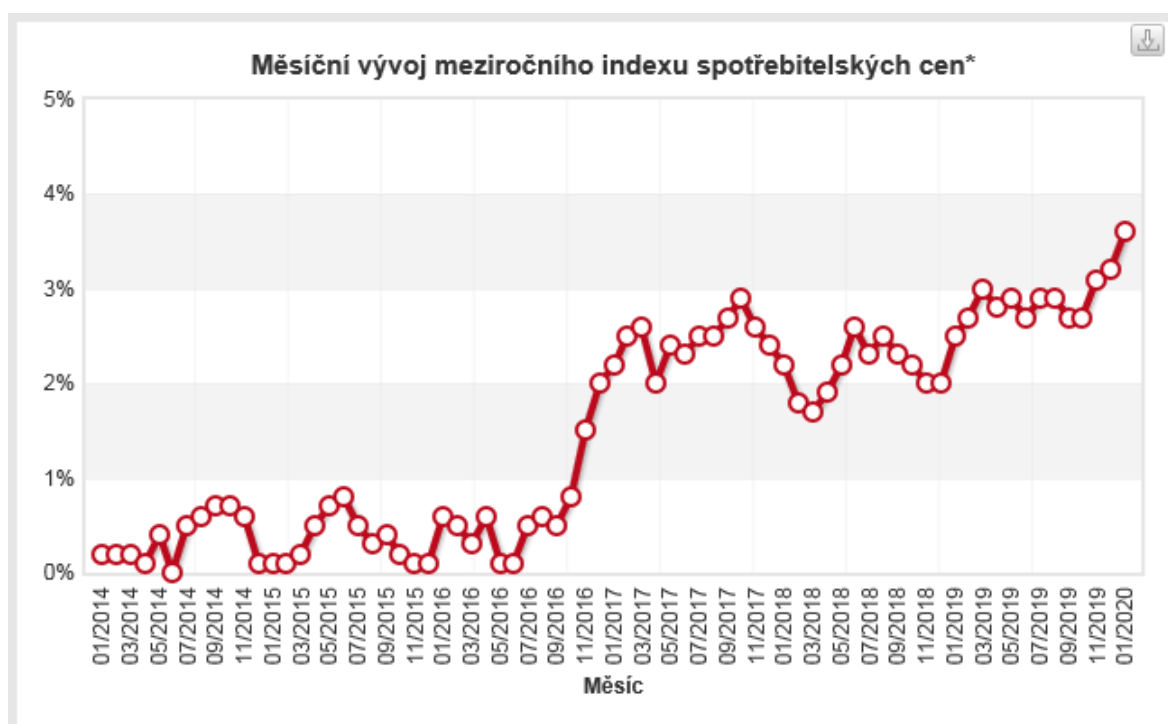
Inflace je řízena monetární politikou České národní banky. Pokud ČNB zvýší své úrokové sazby, promítne se tento jev i do komerčního bankovníctví, dochází ke zvyšování úrokových sazeb, což by teoreticky mělo vést ke snížení zájmu o bankovní úvěry.

Lze souhlasit s Koderovou, která uvádí, že případný pokles nebo růst inflace ekonomickou aktivitu spotřebitelů neovlivní, pokud je změna cenové hladiny předem očekávaná. V tuto chvíli si spotřebitel zpravidla tuto očekávanou změnu uvědomují a ti, kteří

si tuto skutečnost neuvědomí, mohou podlehnout iluzi, že se mzdy zvyšují, ale již si nejsou schopni uvědomit, že rostou ceny statků a služeb.

Lze konstatovat, že míra inflace působí na bankovní trh rovněž nepřímo, tedy přes příjmy domácností, respektive mzdy spotřebitelů.

Graf č. 7 - Měsíční vývoj meziročního indexu spotřebitelských cen

Zdroj: ČNB

Z výše uvedeného grafu je patrné, že měsíční vývoj meziročního indexu spotřebitelských cen má neustále se zvyšující tendenci, s mírnými poklesy. Od ledna roku 2014 až do konce roku 2016 se průměrná inflace pohybovala pod 1 %, poté dochází ke skokovému nárůstu, kdy ke konci roku 2017 dosahuje téměř 3 %. Poté dochází

k opětovnému snížení až pod 2 % (v průběhu 1. čtvrtletí roku 2018), opět k mírnému nárůstu a ke konci roku 2018 se průměrná inflace pohybuje kolem 2%.

Na stabilitu spotřebitelských cen se soustřeďuje zejména Česká národní banka svou měnovou politikou. ČNB, podobně jako většina centrálních bank, se soustřeďuje především na stabilitu spotřebitelských cen. Proto provádí svou měnovou politiku v režimu cílování inflace

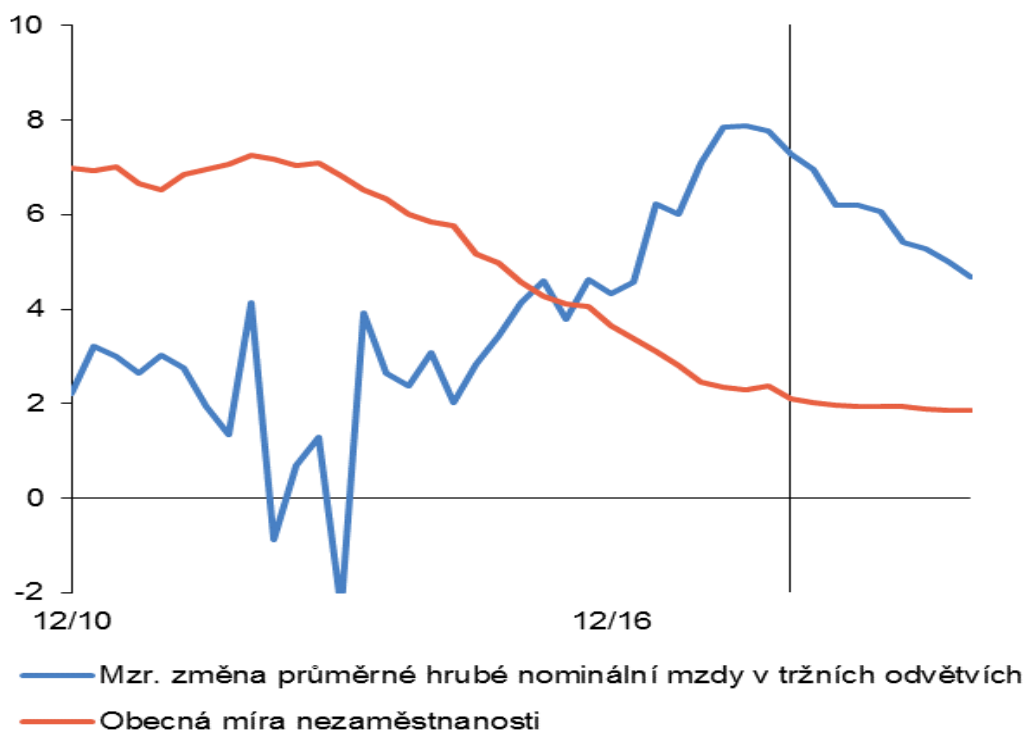
Více se práce bude tématu věnovat v regresní analýze dat, která bude srovnávat vývoj inflace a inflaci.

4.1.2.3 Míra nezaměstnanosti

Míra nezaměstnanosti je jedním z ukazatelů ekonomické situace v zemi. Vzniká na trhu práce v okamžiku, kdy nabídka převyšuje poptávku. Holman zmiňuje nezaměstnanost jako závažný problém nejen ekonomiky, ale také uvádí její psychologický a sociální dopad.

V práci je věnována pozornost termínu zaměstnanost a tento je dáván do souvislostí s výší poskytnutých bankovních úvěrů.

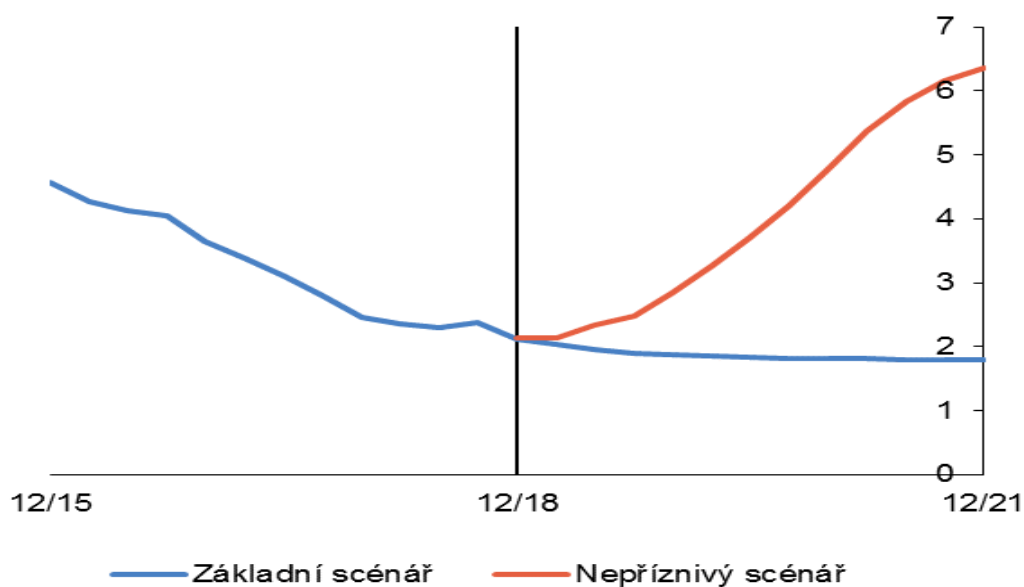
Graf č. 8 - Vývoj ukazatelů trhu práce (v %)

Zdroj: ČNB

Z výše uvedeného grafu je patrné, že obecná míra nezaměstnanosti má snižující tendenci, naproti tomu průměrná hrubá nominální mzda v tržních odvětvích do roku 2016 rostla, poté dochází ke snížení. Dá se tedy očekávat, když je nízká nezaměstnanost a vysoká poptávka po práci, že tento fakt bude tlačit na růst mezd. Toto se potom odrazí v růstu inflace, jež je tažena tzv. mzdovou inflací.

Graf č. 9 - Alternativní scénáře vývoje (v %)

Zdroj: ČNB

Z grafu alternativních scénářů vývoje inflace je zřejmé, že základní scénář ekonomů je mírně se snižující míra inflace, která se pohybuje okolo 2%. Naopak naproti tomu nepříznivý scénář predikuje zvýšení míry inflace nad 6 % do roku 2021.

4.1.2.4 Úroková sazba

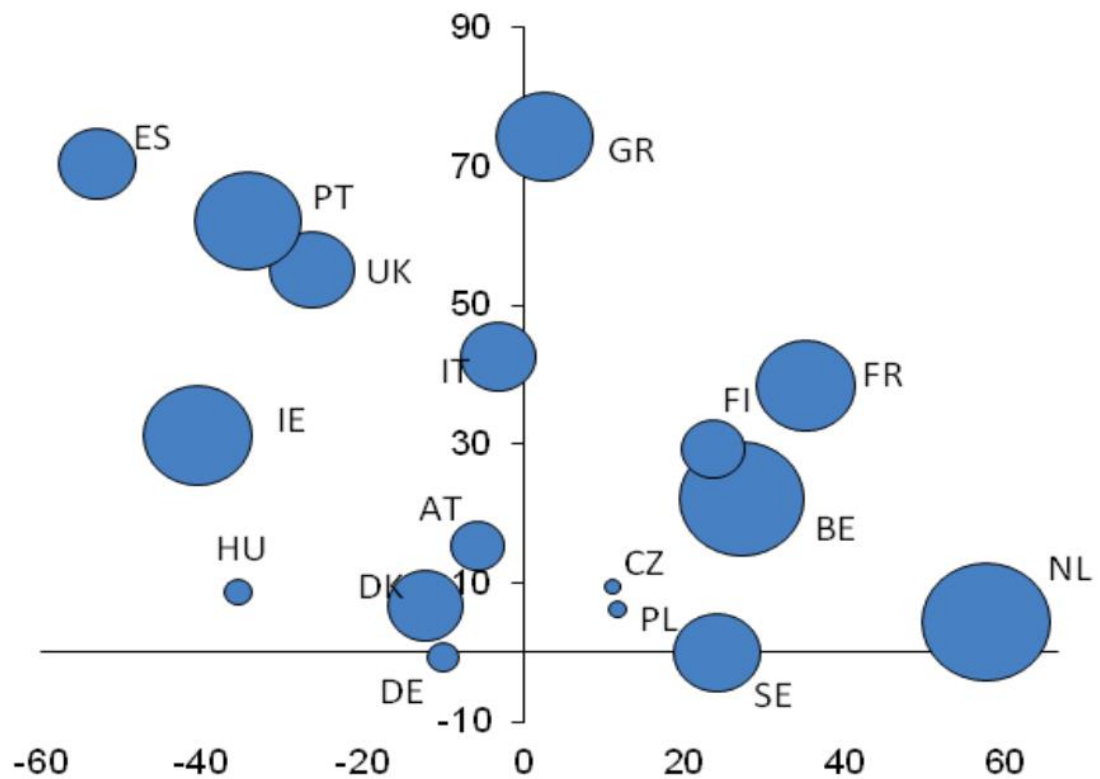
Úroková sazba bývá charakterizována jako cena, kterou platí dlužník za zapůjčené finanční prostředky. Úroková sazba ovlivňuje výši poskytnutých bankovních úvěrů, protože obecně platí, že když dochází ke snižování úrokových sazeb u spotřebitelských úvěrů, stává se úvěr pro spotřebitele přijatelnější a příjemnější, dostává chuť si půjčit.

4.1.2.5 Hrubý domácí produkt

Jak již bylo řečeno, hrubý domácí produkt (dále jen HDP) je jedním ze základních ukazatelů výkonnosti ekonomiky a ovlivňuje oblast bankovního trhu. Růst HDP znamená růst výkonnosti ekonomiky a tím pádem i růst mezd, což vyvolá zvýšení poptávky po úvěrech. Naproti tomu pokles hrubého domácího produktu může znamenat vyšší míru opatrnosti spotřebitelů, a to se může projevit menším zájmem o úvěry.

Z výše uvedeného vyplývá, že hrubý domácí produkt ovlivňuje bankovní trh nepřímo skrze mzdy spotřebitelů. Hrubý domácí produkt je ukazatelem výkonnosti ekonomiky, ale rovněž také vypovídá o životní úrovni dané země. Pro výpočet hrubého domácího produktu lze použít několika metod, jako jsou například výdajová metoda, důchodová metoda, nebo také metoda založená na součtu přidaných hodnot. V práci jsou uvedena data výpočtu HDP důchodovou metodou.

Graf č. 10 – Vývoj míry zadluženosti v ČR a Eurozóně

Zdroj: ČNB

Jedním z cílů státu je využít finance domácích investorů. Funguje to na principu, že vydávají státní dluhopisy, investorům ročně vyplácení výnos, jsou dlouhodobé. Investoři mají chuť investovat.

Negativní dopad soukromého dluhu zapříčiní utlumení růstu z důvodu poskytování levných úvěrů.

Státní dluh má negativní dopad na reálnou ekonomiku jen tehdy, pokud je soukromý sektor také zadlužený. Když domácnosti jsou příliš zadlužené, musí tlumit spotřebu kvůli splácení úvěru.

Státní dluh je jedním z ekonomických ukazatelů ovlivňujících každou ekonomiku. Vzniká v důsledku nepoměru mezi rozpočtovými příjmy a výdaji, resp. kumulací jednotlivých deficitů státních rozpočtů. Tyto deficity jsou obvykle financovány prostřednictvím emise krátkodobých či dlouhodobých cenných papírů. V případě krátkodobých cenných papírů se zpravidla jedná o státní pokladniční poukázky, v případě dlouhodobých cenných papírů o státní dluhopisy.

Státní dluh spravuje Ministerstvo financí České republiky (dále jen MF ČR), konkrétně odbor Řízení státního dluhu a finančního majetku. Státní dluh tvořil ke konci roku 2018 přibližně 93 % celkové zadluženosti sektoru veřejných institucí. Pod pojmem sektor veřejných institucí se rozumí sektor vládních institucí definovaný v souladu s Evropským systémem národních a regionálních účtů (ESA 2010). Tento vládní sektor se dále dělí na ústřední vládní instituce, místní vládní instituce a fondy sociálního zabezpečení.

Z výše uvedeného grafu vyplývá, že Česká republika se svým zadlužením je na nejnižším místě v porovnání s ostatními vybranými zeměmi co do výše procentuálního vyjádření hrubého domácího produktu.

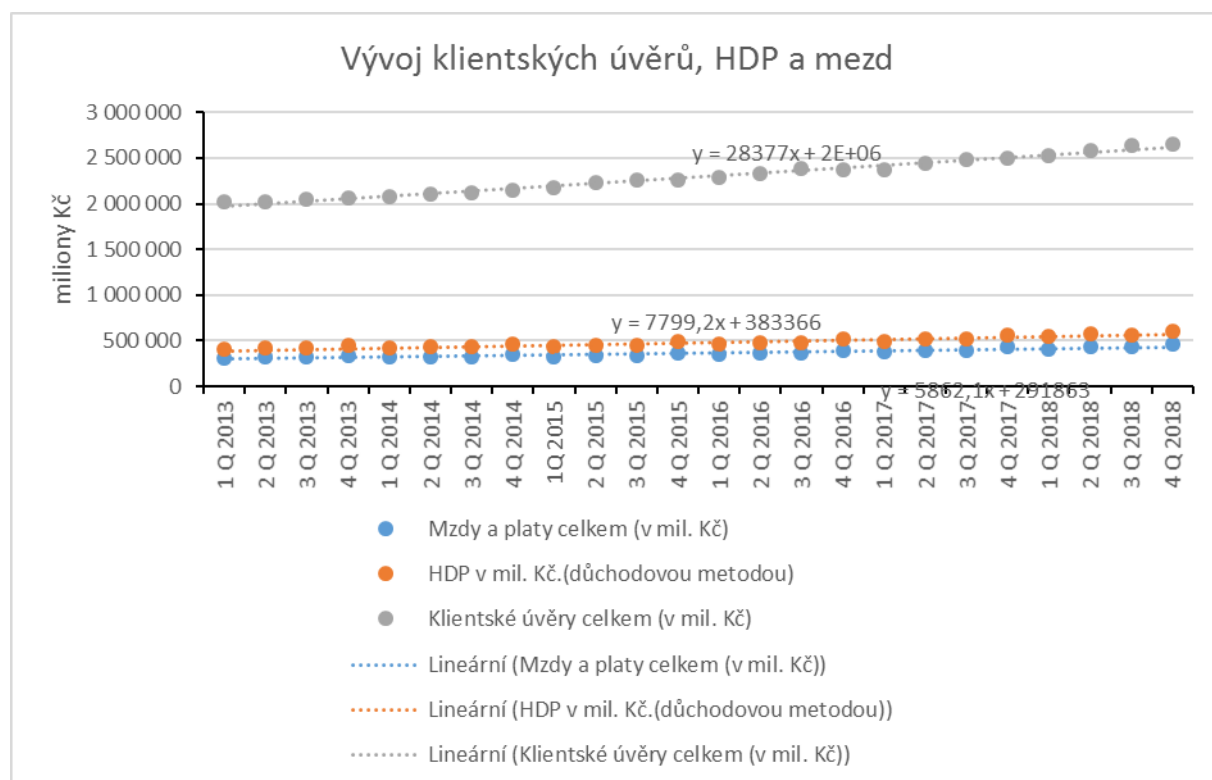
Pro vlastní zpracování regresní analýzy dat byla zpracována níže uvedená tabulka hodnot.

Uvedená data byla čerpána z časových řad Českého statistického úřadu. Data jako je výše mezd a platů v ČR, hrubý domácí produkt a zaměstnanost jsou zpracovány na kvartální bázi pro větší přehlednost.

Pro doplnění v následující tabulce je uveden výčet dat (míra inflace a hrubý domácí produkt) na roční bázi.

Z tabulek, které se nacházejí v příloze práce, bylo možné zpracovat dílčí analýzu, která je níže zpracována do přehledných grafů.

Graf č. 11 : Vývoj klientských úvěrů, HDP, mezd

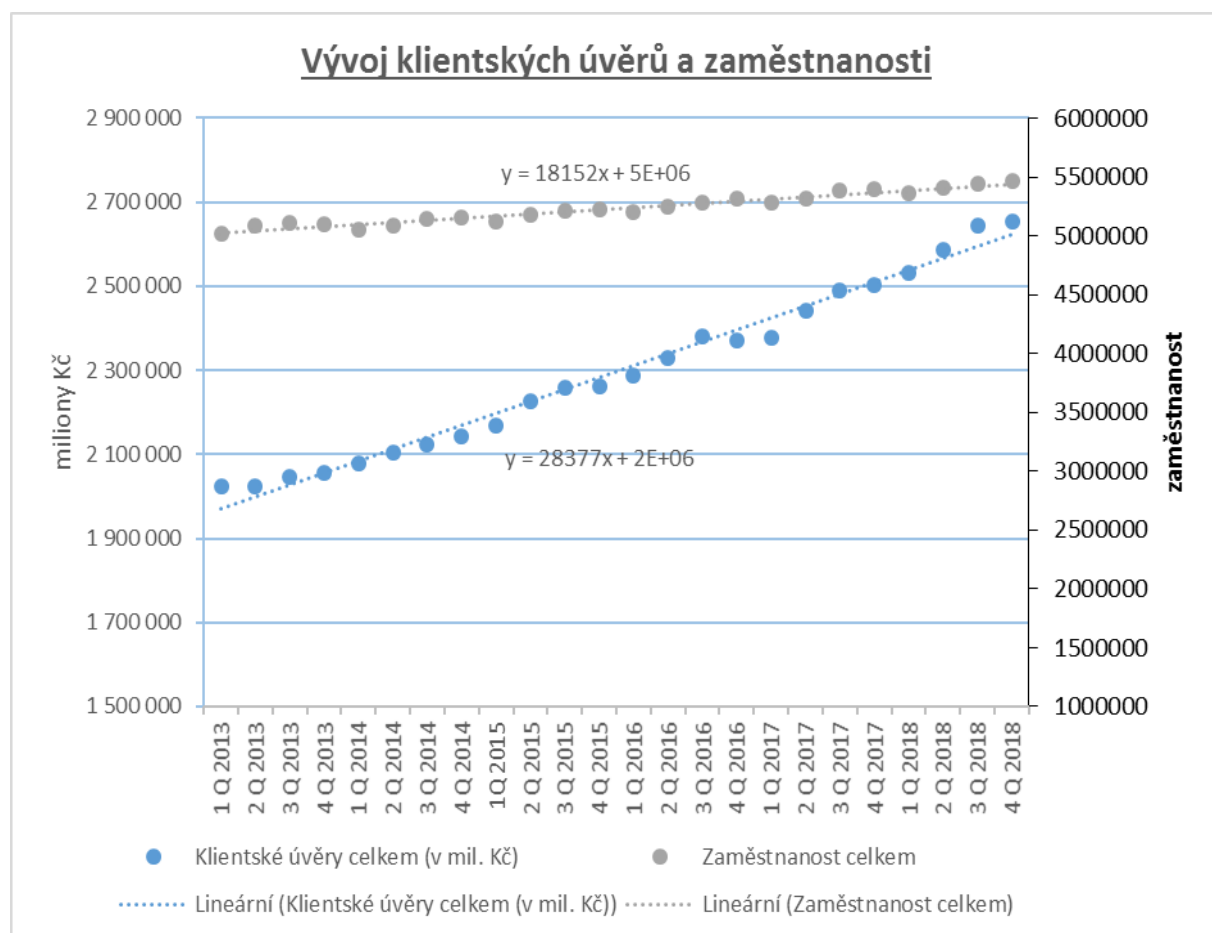

Zdroj: Vlastní zpracování

Z výše uvedeného grafu je zřejmé, že všechny křivky daných veličin mají rostoucí tendenci. Potvrzuje se tím skutečnost, že rostou-li mzdy v národním hospodářství, roste i HDP a zvyšuje se také objem poskytnutých bankovních úvěrů. Tím je přímo ovlivněn i bankovní trh jako takový.

Za poslední sledované období lze z grafu vyčíst, že hrubý domácí produkt roste v posledním období nepatrně rychleji nežli vývoj mezd a platů. Rozdíl je však velmi malý a na objem poskytnutých bankovních úvěrů to nemá příliš významný vliv.

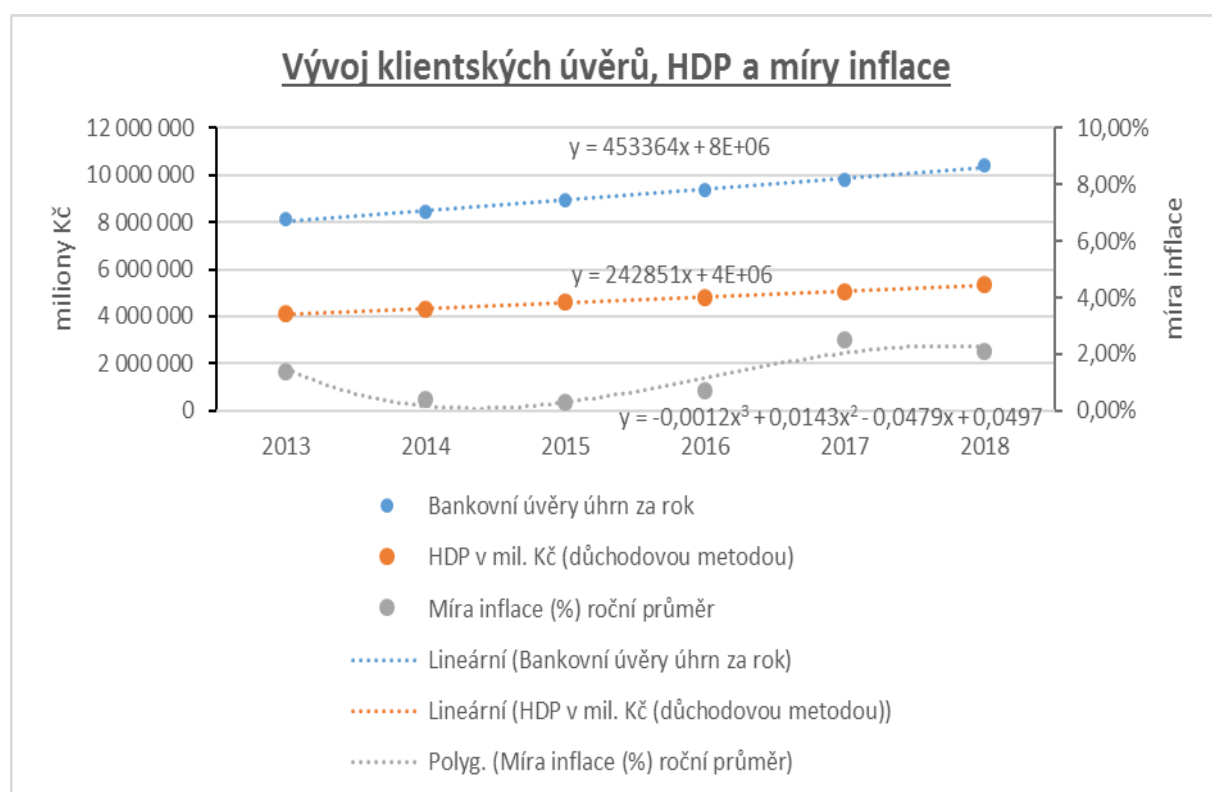
Graf č. 12 – Vývoj klientských úvěrů a zaměstnanosti

Zdroj: Vlastní zpracování

Nabízí se tvrzení, že zaměstnanost má vliv na objem poskytnutých bankovních úvěrů a tedy i bankovní trh jako takový. Z grafu uvedeného výše je patrné, že sice obě lineární funkce mají rostoucí tendenci, ale objem bankovních úvěrů roste výrazně rychlejším tempem nežli zaměstnanost. Z tohoto se dá vyvodit fakt, že zaměstnanost nemá příliš velký vliv na vývoj objemu poskytnutých bankovních úvěrů.

Graf č. 13: Vývoj klientských úvěrů, HDP a míry inflace

Zdroj: Vlastní zpracování

Z výše uvedeného grafu je zřejmé, že objem bankovních úvěrů v celkovém ročním souhrnu neustále roste. Rovněž hrubý domácí produkt má rostoucí tendenci, z čehož lze usoudit, že rostoucí HDP ovlivňuje růst objemu poskytnutých bankovních úvěrů. Křivka

objemu poskytnutých bankovních úvěrů roste rychleji, ovšem jen velmi nepatrně. Může to být způsobeno neustále se zvyšující částkou poskytnutých úvěrů.

Naproti tomu křivka míry inflace má zcela jiný tvar. Zprvu má klesající tendenci, od roku 2015 potom tendenci rostoucí. Křivka objemu poskytnutých bankovních úvěrů má konstantně zvyšující tendenci. Z výše uvedeného lze vyvodit závěr, že míra inflace nemá zásadní vliv na výši objemu poskytnutých bankovních úvěrů.

Pro přehledné zpracování vývoje všech výše uvedených determinant byl v práci zvolen bazický index.

Tabulka č. 1

Bazické indexy

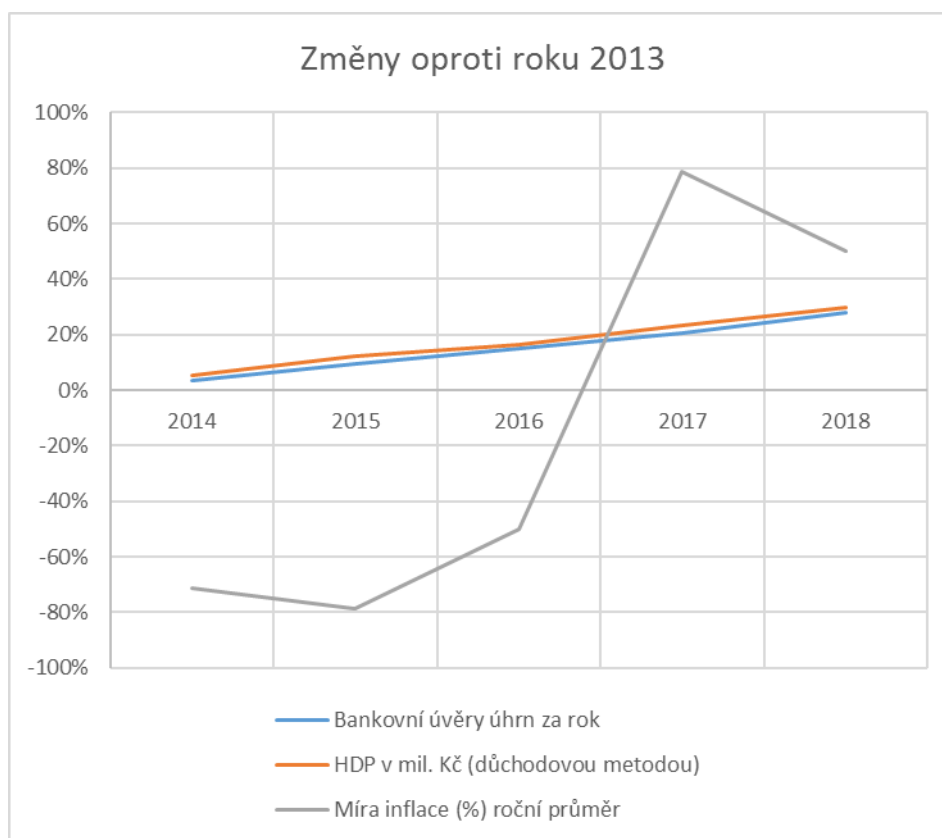
Rok	Bankovní úvěry úhrn za rok	HDP v mil. Kč (důchodovou metodou)	Míra inflace (%) roční průměr
2013	1,00	1,00	1,00
2014	1,04	1,05	0,29
2015	1,09	1,12	0,21
2016	1,15	1,16	0,50
2017	1,20	1,23	1,79
2018	1,28	1,30	1,50

Tabulka č. 2
**V procentuálním
vyjádření**

Rok	Bankovní úvěry úhrn za rok	HDP v mil. Kč (důchodovou metodou)	Míra inflace (%) roční průměr
2013	100%	100%	100%
2014	4%	5%	-71%
2015	9%	12%	-79%
2016	15%	16%	-50%
2017	20%	23%	79%
2018	28%	30%	50%

Zdroj: Vlastní zpracování (Pozn: Výchozí rok pro zpracování – 2013)

Graf č. 14: Grafické znázornění změn oproti roku 2013

Zdroj: Vlastní zpracování

Z výše uvedeného zpracování vyplývají následující skutečnosti:

Bankovní úvěry v letech 2013 – 2018 mají neustále rostoucí tendenci. Meziroční růst v prvním sledovaném období je 4 %, v následujícím roce potom o 5 %, v roce 2016 o dalších 6 %, v roce 2017 o 5 % a naposledy v roce 2018 celých 8 %. Nejvyšší růst byl zaznamenán v roce 2018.

U hrubého domácího produktu je situace podobná, v roce 2014 oproti roku 2013 rostl HDP o 5 %, další rok – 2015 o dalších 7 %, následně v r. 2016 o 4 %, v roce 2017 o 7 % a v roce 2018 o dalších 7 %.

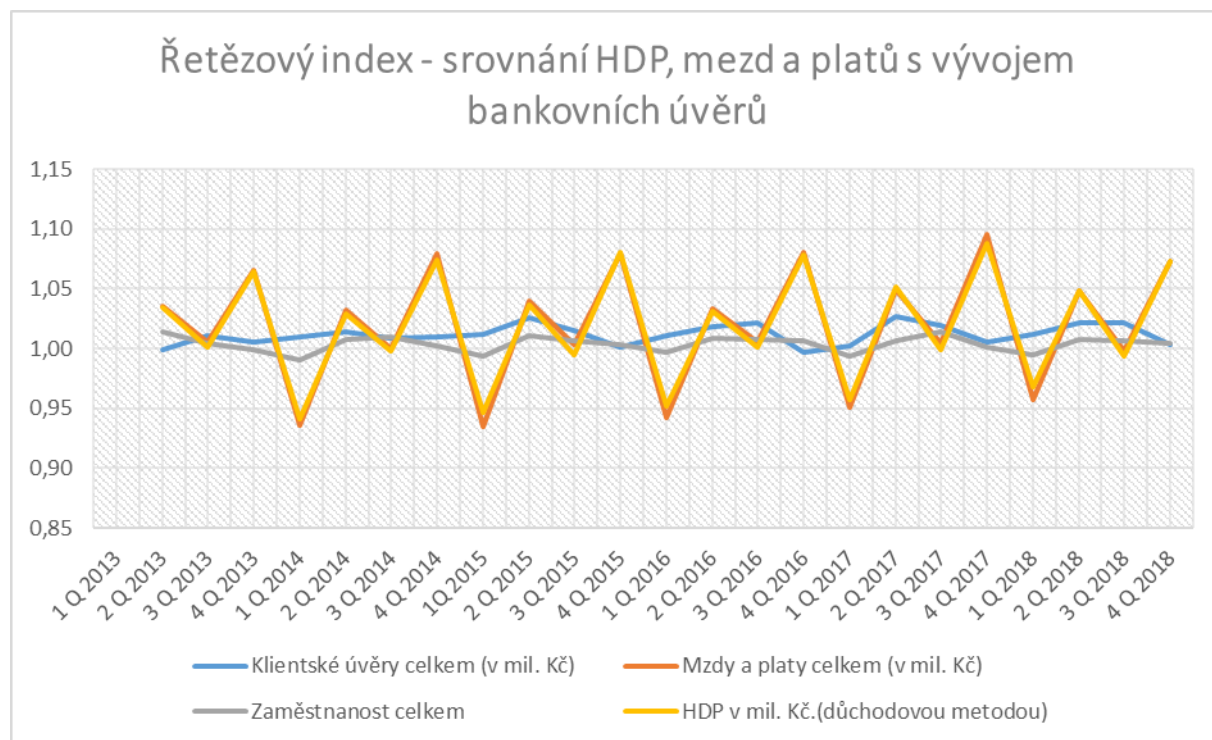
Z výše uvedených skutečností je zcela zřejmé, že hrubý domácí produkt zásadním způsobem ovlivňuje množství poskytnutých bankovních úvěrů.

Pokud jde o míru inflace, z výše uvedené tabulky je zřejmé, že první rok po sledovaném období – rok 2014 – dochází k poklesu míry inflace o 29 %, naproti tomu množství poskytnutých úvěrů nadále roste. Stejná situace se opakuje u roků 2015 a 2016, kdy míra inflace dále klesá a množství bankovních úvěrů naproti tomu roste.

Z výše uvedeného vyplývá, že míra inflace nemá žádný vliv na množství poskytnutých bankovních úvěrů.

Pro další znázornění byl zvolen řetězový index (tabulka pro zpracování je uvedena v příloze – tabulka č. 4

Graf č. 15 - Řetězový index – srovnání vývoje HDP, mezd a platů s vývojem bankovních úvěrů

Zdroj: Vlastní zpracování

Z výše uvedeného grafu lze vysledovat následující:

Všechny křivky mají neustále měnící se trend. Křivky hrubého domácího produktu a mezd se vzájemně kopírují. Nejvyšší nárůsty jsou zaznamenávány v druhém a čtvrtém čtvrtletí daných období, první a třetí čtvrtletí dochází ke snížení. Rozdíly mezi jednotlivými čtvrtletími jsou velmi výrazné. V této souvislosti lze konstatovat, že vývoj bankovních úvěrů má podobnou tendenci pouze ve druhém čtvrtletí r. 2014, dále pak ve druhém čtvrtletí roku 2015, druhém čtvrtletí roku 2016, rovněž pak druhém čtvrtletí 2017 a obdobně je tomu ve druhém čtvrtletí 2018.

Naproti tomu křivka zaměstnanosti má sice také neustále se měnící trend, ale také nekopíruje vývoj poskytnutých bankovních úvěrů. Nárůst poskytnutých bankovních úvěrů je ve všech čtvrtletích vyšší nežli nárůst zaměstnanosti, i když z grafu je patrné, že druhá čtvrtletí všech sledovaných období mají rostoucí tendenci a dosahují svých vrcholů.

Specifikace modelů vychází z následujících skutečností:

- (i) z předchozí analýzy plyne, že všechny proměnné vykazují charakter deterministické stacionarity. Z tohoto důvodu je ve všech třech modelech mezi regresory zahrnut časový vektor.
- (ii) Dynamika modelu předchází problému autokorelace reziduí z důvodu nedostatečné podchycené dynamiky modelu. Použitá zpoždění jsou založena na informačních kritériích.
- (iii) Oddělené regrese jsou reakcí na vysokou multikolinearitu mezi vysvětlujícími proměnnými.

**Model 1: OLS, using
observations 2013:4-2018:4
(T=21)**

**Dependent variable:
Klientské úvěry celkem v
mil. Kč.**

	Coefficient	Std.Error	t-ratio	p-value	
Const	-36688.6	115762	-0.3169	0.7557	
Mzdy a platy celkem v mil. Kč	-0.938567	0.244903	-3.832	0.0016	(iii)
Mzdy a platy celkem v mil. Kč_1	-0.521257	0.259877	-2.006	0.0633	(i)
Mzdy a platy celkem v mil. Kč_2	0.948461	0.270403	3.508	0.0032	(iii)
Mzdy a platy celkem v mil. Kč_3	0.713810	0.273494	2.610	0.0197	(ii)
Time	816.516	2324.45	0.3513	0.7303	

R-squared	0.668839	Adjusted R – squared	0,558452
F(5,15)	6.059030	P-value (F)	0.002914
Durbin-Watson	1.852637		

Odhadnutý DL model vykazuje dobrou statistickou kvalitu. Vysvětlující proměnné jsou ve většině případů významné alespoň na hladině významnosti 10 %, vyjma časové proměnné. Koeficient determinace ukazuje, že téměř 67 % variability bankovních úvěrů je vysvětleno variabilitou vysvětlujících proměnných (přičemž vzhledem k výsledkům ostatních modelů je patrné, že většina připadá na trendovou složku).

Model je rovněž konzistentní s ekonomickou teorií. Z výsledků je patrné, že mzdy a platy působí v běžném období a se zpožděním jednoho období negativně a se zpožděním dvě a tři čtvrtletí pozitivně na množství poskytnutých úvěrů. Celkový efekt (při součtu všech parametrů této proměnné 0.2) je dle očekávání pozitivní. Lze tedy říci, že z dlouhodobého hlediska růst mezd a platů o jeden mil. Kč má za následek růst klientských úvěrů o 0.2 mil. Kč. Dále, z rozložení reakce bankovních úvěrů na změnu ve mzdách a platech lze vyvodit

následující ekonomické implikace: domácnosti mohou krátkodobý růst mezd a platů používat na splácení krátkodobých úvěrů, investice do bydlení, resp. investice do investičního bydlení.

Model č. 2

Model 2 - OLS, using observations 2013:4-2018:4 (T=21)

Dependent variable: Klientské úvěry celkem v mil. Kč.

	Coefficient	Std. Error	t-ratio	p-value
Const.	637921	1.43471e+06	0.4446	0.6629
Zaměstnanost celkem	-0.00899821	0.172622	-0.05213	0.9591
Zaměstnanost celkem_1	-0.383273	0.163204	-2.348	0.0330
Zaměstnanost celkem_2	0.0253701	0.158015	0.1606	0.8746
Zaměstnanost celkem_3	0.243476	0.145055	1.679	0.1140
time	3339.15	5352.08	0.6239	0.5421

R-squared	0.590055	Adjusted R-squared	0.453407
F(5, 15)	4.318055	P-value(F)	0.012377
Durbin-Watson	2.000934		

Odhadnutý DL model nevykazuje dobrou statistickou kvalitu. Vysvětlující proměnné jsou významné pouze při zpoždění o jedno období. Na hladině významnosti 5 % jsou všechny ostatní proměnné i časový vektor statisticky nevýznamné. Koeficient determinace ukazuje, že variability vysvětlující proměnné je vysvětlena variabilitou regresorů z 59 %, z čehož opět významná část připadá na trendovou složku. Výsledky ukazují, že zaměstnanost má vliv pouze se zpožděním jednoho období. To znamená, že zaměstnanost je předbíhajícím indikátorem bankovních úvěrů. S růstem zaměstnanosti běžného období lze očekávat pokles bankovních úvěrů v následujícím období, což lze vysvětlit pomocí důchodového efektu, tj. růst příjmu domácností vede k umoření dluhů, a tedy k poklesu zadluženosti domácnosti reprezentované v tomto případě bankovními úvěry.

Model č. 3

Model 3: OLS, using observations 2013:4-2018:4 (T=21)

Dependent variable: Klientské úvěry celkem v mil. Kč.

	Coefficient	Std.Error	t-ratio	p-value	
const.	-30901.6	119556	-0.2585	0.7996	
HDP v mil.Kč	-0.900959	0.226895	-3.971	0.0012	(iii)
HDP v mil.l Kč_1	-0.350731	0.238655	-1.470	0.1623	
HDP v mil. Kč_2	0.902991	0.249809	3.615	0.0025	(iii)
HDP v mil. Kč_3	0.487056	0.251898	1.934	0.0723	(i)
Time	1098.02	2443.62	0.4493	0.6596	

R-squared	0.631947	Adjusted R-squared	0.509262
F(5, 15)	5.150989	P-value(F)	0.005998
Durbin-Watson	1.831120		

Odhadnutý DL model č. 3 vykazuje obdobně jako model č. 1 dobrou statistickou kvalitu. Vysvětlující proměnné jsou ve většině případů statisticky významné alespoň na hladině významnosti 10 %, vyjma HDP zpožděného o jedno období a časové proměnné. Koeficient determinace ukazuje, že téměř 63 % variability bankovních úvěrů je vysvětleno variabilitou vysvětlujících proměnných (přičemž vzhledem k výsledkům ostatních modelu je patrné, že většina připadá na trendovou složku).

Model je rovněž konzistentní s ekonomickou teorií. Z výsledků je patrné, že hrubý domácí produkt působí v běžném období a se zpožděním jednoho období negativně a se zpožděním dvě a tři čtvrtletí pozitivně na množství poskytnutých úvěrů. Dle očekávání (z povahy věci) jako je tomu v případě příjmu domácností. Celkový efekt je rovněž dle očekávání pozitivní. Lze tedy říci, že růst HDP o 1 mil. Kč vede k růstu množství bankovních úvěrů o 0,14 mil. Kč.

5 Diskuse výsledků

V úvodu práce byly stanoveny výzkumné otázky:

1. Lze identifikovat statisticky významný vztah mezi množstvím poskytnutých bankovních úvěrů a výší inflace?
2. Je disponibilní příjem domácností významným determinanem úvěrového trhu?
3. Jaké jsou hlavní faktory nesprávného zadlužování spotřebitele a upadnutí do dluhové pasti? Jakým způsobem lze tyto faktory eliminovat?

Z výše uvedeného lze obecně shrnout následující fakta

Opět budou výsledky rozděleny na dva okruhy. Prvním z nich bude vliv sociálních determinant na bankovní trh a na chování klientů v oblasti bankovníctví.

5.1 Vliv sociálních determinant na bankovní trh

V práci byla věnována pozornost zejména věku, povolání a vzdělání. Vzhledem k faktu, že nejsou veřejně dostupná data týkající se věkového rozdělení zaúvěrovaných spotřebitelů, bylo možno tyto ukazatele je možno hodnotit pouze kvalitativně, a to na základě kvalitativních informací.

V obecné rovině však platí, že věk, povolání či vzdělání může ovlivnit bankovní trh zejména co do výše poskytovaného úvěru. To znamená, že se dá předpokládat, že spotřebitel vyššího věku bude žádat o vyšší úvěr, a to zejména v dlouhodobém časovém horizontu.

Podobně tomu bude i u povolání či vzdělání, které s touto problematikou velmi úzce souvisí. Z praxe je zřejmé, že na poskytnutí či zájem o bankovní úvěry povolání či vzdělání nemá příliš velký vliv, tento se pak projeví více či méně ve výši poskytnutého bankovního úvěru. Jinými slovy – čím vyšší vzdělání, tím vyšší příjem, proto je možné uvažovat o tom, že poskytnutý úvěr bude vyšší. Z praxe však vyplývá, že i banky zahrnují nejvyšší dosažené vzdělání do žádosti o úvěrový produkt. Je otázkou, jaký banky k problematice dosaženého vzdělání přistupují. Lze se tak pouze domnívat, že z pohledu banky čím vyšší vzdělání, tím lepší možnost poskytnutí úvěru.

Zmíníme-li demografické hledisko, z výše uvedených skutečností vyplývá, že demografická křivka a zvýšení či snížení počtu obyvatel nemá na množství poskytnutých bankovních úvěrů žádný vliv. Ovšem postupné zvyšování průměrného věku dožití může mít na bankovní trh nepřímý vliv. V současné době není problém poskytnout úvěrový produkt i seniornímu klientovi. Bankovní instituce sice mají svá pravidla s maximální věkovou hranicí pro poskytnutí, respektive splacení úvěrového produktu, ale v podstatě pro banku je seniorní dlužník jakousi „jistotou“, neboť výplata důchodu je pravidelná a jistá po celou dobu splacení úvěru.

Životní styl, společensko-politický systém a klima ve společnosti, to všechno může bankovní trh ovlivnit zcela zásadním způsobem. Spotřebitelé v současné době přistupují k bankám s důvěrou. Neustále se zvyšující životní úroveň a životní styl dává spotřebitelům chuť zřizovat bankovní úvěry, které souvisejí nejvíce s bydlením, případně se spotřebou (pořízení luxusních automobilů, luxusních dovolených). I zde platí, že snadná dostupnost bankovních úvěrů nepřimo nabádá řešit zvyšující se životní úroveň dalším zadlužováním.

Médii proběhla v nedávné době informace, že minimální rezervu pro nenadálé případy má pouze 20 % obyvatelstva., V současné době, kdy ekonomika zpomaluje svůj růst, lze tedy očekávat nástup hospodářské recese, je toto zjištění velmi alarmující.

Na druhé straně jsou banky přímo ovlivněny legislativními rozhodnutími nebo doporučeními, které mohou mít pro spotřebitele ochrannou úlohu. Ovšem legislativní změny, případně doporučení, mohou mít na bankovní trh a objem poskytnutých bankovních úvěrů i opačný vliv – snížení. To se v praxi ovšem neukázalo, množství bankovních úvěrů neustále stoupá, to navzdory četným legislativním úpravám.

Společensko-politický systém a právní faktory přímo ovlivňují celý bankovní trh a s tím související chování klientů v oblasti bankovníctví. Platné legislativní normy a doporučení kontrolních orgánů (ČNB) bankám doporučují, některým i nařizují, jak se zodpovědně chovat v oblasti bankovníctví. Řada úvěrům zejména hypotečních, se pak pro klienty stává příjemnějšími, mohou je předčasně splatit, případně převést za optimálnějších podmínek k jinému bankovnímu subjektu.

V současnosti je zřejmá snaha spotřebitelů o obezřetnější přístup k osobním financím, toto může vést ke snížení celkové spotřeby a vytváření větších úspor. Tento fakt lze očekávat i do budoucna.

5.2 Vliv ekonomických determinant na bankovní trh

Hovoříme-li o nezaměstnanosti, lze jednoznačně říci, že nezaměstnanost velmi zásadním způsobem ovlivňuje chování klientů v nastíněné oblasti. V dnešní době, kdy se v podstatě setkáváme s nejnižší nezaměstnaností, zaměstnanci se v pracovní oblasti cítí

velmi bezpečně a mají chuť se zadlužovat. V okamžiku, kdy se nezaměstnanost začne zvyšovat, lidé se začnou o práci obávat a začnou se chovat obezřetněji v oblasti zadlužování.

Podobně je tomu u příjmu domácností, jak již bylo řečeno, příjem domácností je jedním z nejdůležitějších faktorů ovlivňujících bankovní trh. Na základě svého příjmu se člověk rozhoduje, zda si úvěr může pořídit či nikoliv. Ve stejné situaci je i banka, která na základě jí daných metodických pokynů rozhodne, zda klientovi úvěr poskytne či nikoliv. Pro každou bankovní instituci je zásadní, aby příjem klienta byl zároveň stálý.

Jak již bylo řečeno, hrubý domácí produkt je jedním ze základních ukazatelů výkonnosti ekonomiky, tím pádem přímo ovlivňuje oblast bankovního trhu, byť se tak děje nepřímo skrze mzdy spotřebitelů. Vzhledem k tomu, že roste-li ekonomika, rostou hrubé mzdy a s tím souvisí zvýšení poptávky po bankovních úvěrech. V opačném případě případný pokles hrubého domácího produktu může a taky znamená vyšší míru opatrnosti spotřebitelů a pak i menší chuť a zájem o bankovní úvěry.

S tím souvisí i chování klientů v oblasti bankovního trhu, zvedají-li se mzdy spotřebitelů, roste jejich chuť se zadlužovat, a to ať již ze zmiňovaných důvodů souvisejících s bydlením, ale rovněž i související s jejich spotřebou.

Pokud jde o inflaci, dá se říci, že pokud je změna cenové hladiny předem očekávaná, neměla by ovlivnit chování spotřebitelů v oblasti bankovního trhu, to především z důvodu, že si očekávanou změnu cenové hladiny spotřebitel uvědomuje a může se tak předem na tuto změnu připravit. Na druhou stranu spotřebitel, jehož finanční a bankovní gramotnost není na takové úrovni, že by byli schopni toto si uvědomit do důsledků, mohou podlehnout iluzi,

že se jejich příjem ve formě zvyšujících se mezd zvyšuje, ale již si nejsou schopni uvědomit zvyšující se ceny statků a služeb.

Vzhledem k tomu, že inflace je přímo řízena politikou České národní banky a zvýšení úrokových sazeb se přímo promítá do komerčního bankovníctví, teoreticky by tato skutečnost měla vést ke snížení zájmu o bankovní úvěry. Tento jev v současné době však patrný není, i když se vývoj úrokových sazeb mění, Česká národní banka úrokové sazby zvyšuje, zájem o bankovní úvěry prozatím neklesá. Odraz zvyšujících se úrokových sazeb má nyní kladný vliv na chování spotřebitele v oblasti bankovního trhu, neboť spotřebitel nyní vyhledává spořicí produkty, na kterých si může za vyšší úrokové sazby spořit svou finanční rezervu na nenadálé případy.

Jak již bylo zmíněno, inflace působí na bankovní trh nepřímo, tedy také přes příjmy domácností, respektive mzdy spotřebitelů. Z výsledků práce potom vyplynulo, že vývoj míry inflace neovlivní vývoj poskytnutých bankovních úvěrů.

Pokud jde o úrokovou sazbu (bývá charakterizována jako cena, kterou dlužník platí za zapůjčené finanční prostředky), tato bývá stanovena na roční bázi (označována jako per annum). Výše úrokové sazby významným způsobem ovlivňuje bankovní trh, se snižujícími úrokovými sazbami má spotřebitel chuť se zadlužovat, s rostoucími úrokovými sazbami je tomu naopak.

Výzkumná otázka č. 1: Lze identifikovat statisticky významný vztah mezi množstvím poskytnutých bankovních úvěrů a výší inflace?

Z výsledků práce vyplývá, že mezi množstvím poskytnutých bankovních úvěrů a výší inflace nelze identifikovat statisticky významný vztah. Statisticky významný vztah lze identifikovat pouze v případě hrubého domácího produktu a výší mezd.

Výzkumná otázka č. 2: Je disponibilní příjem domácností významným determinantem úvěrového trhu?

Z výsledků práce vyplynulo, že disponibilní příjem domácností, stejně jako hrubý domácí produkt, je významným determinantem bankovního a úvěrového trhu.

5.3 Problém zadlužování domácností a dluhová past

Jak již bylo řečeno, zadlužování domácností je poměrně novým fenoménem. Dluh je naprosto běžnou součástí života, spotřebitel si plní svá přání nejen v oblasti bydlení, ale i v souvislostech se spotřebou (auto, dovolená a jiné příležitosti). Tyto typy zadlužování se mohou nazývat jako zadlužení normální. Na druhé straně potom existuje i zadlužení nemorální, kdy spotřebitel si nabere velké množství bankovních a ve velké míře i nebankovních úvěrů, které pak nemůže splácet, nastává jev „vytloukání klínu klínem“ a poté řešení předlužení a navazujících kroků, které souvisejí s vymáháním pohledávky, případně exekuce.

Nezvládnutí takovýchto dluhů bývá selháním jednotlivce, případně s vlivem jeho bezprostředního okolí. Není výjimkou, kdy do insolvence se rodina dostane díky poskytnutým úvěrům u nebankovní instituce u partnera bez vědomí partnera druhého, který celou záležitost zjistil „náhodou“, když chtěl refinancovat svou hypotéku související s bydlením své rodiny. Tato rizika by měla být eliminována bankou, kdy opět interní metodikou banky je řízeno, že každý úvěr v součtu nad 300 tis. Kč musí souhlasně podepsat i druhý z manželů. Tato praxe však bývá pouze u bankovních institucí, velkým problémem jsou instituce nebankovní, často s tzv. „lichvářským“ úrokem RPSN.

V tuto chvíli nezbývá než se neustále snažit o zvyšování finanční a bankovní gramotnosti, jak je možné v dnešní době spatřovat u bankovních institucí. Má za úkol pomoci spotřebiteli s orientací na trhu s finančními produkty, ukotvit základní vztah k penězům a způsobu zacházení s nimi. Může pomoci naplánovat rodinný rozpočet, myslet na budoucnost, pomáhat s nalézáním rezerv na straně svých výdajů.

Jako dobrou volbu nutno zmínit i projekt jedné z nejvýznamnějších bank v České republice, Abeceda peněz. Jedná se o unikátní vzdělávací projekt, kdy díky Abecedě peněz banka učí školáky, jak fungují peníze a jak s nimi nejlépe hospodařit. Učí školáky praxí. Ukazuje reálné příklady, na co si dát ve světě financí pozor, jak učit děti hospodařit tak, aby peníze přebývaly. Jedná se o projekt České spořitelny a.s., která dle svého sloganu jako největší tradiční česká banka považuje podporu finančního a digitálního vzdělávání společnosti za svoji zodpovědnost. Účastníkům přináší bezplatnou výuku finanční gramotnosti, učitelům pomůcky a odbornou asistenci, studentům hravou a interaktivní výuku plnou legrace, rodičům spoustu tipů, jak děti naučit s penězi a seniorům možnost ovládnout moderní technologie. Protože jsem se za dobu své praxe s tímto projektem osobně seznámila a měla možnost se ho i účastnit, považuji ho za cestu, jak do povědomí okolí finanční a bankovní gramotnost dostat i zábavnou formou.

Výzkumná otázka č. 3: Jaké jsou hlavní faktory nesprávného zadlužování spotřebitele a upadnutí do dluhové pastí? Jakým způsobem lze tyto faktory eliminovat?

Jak již bylo řečeno, je možno rozlišovat zadlužení morální a nenormální. Co se týká nesprávného (nemorálního) zadlužování spotřebitele, hlavními faktory jsou dva – vnitřní a vnější. Vnitřním faktorem je zadlužení vlastní, když si spotřebitel nabere neúnosné množství

úvěrů, které není potom schopen splácen a vzniká předlužení. V mnoha případech se jedná o „značkoholimus“, kterému propadá stále větší množství jedinců v touze vlastnit cokoliv, co je značkové a tak prezentuje luxus. Vnější faktorem je potom situace, kdy dlužníka postihne nenadálá životní událost, jako je například ztráta zaměstnání, ztráta živitele rodiny či dlouhodobá pracovní neschopnost a další.

Oba tyto faktory lze eliminovat, i když faktor vnější jen do jisté míry. Vnitřní faktor můžeme eliminovat neustálým finančním či bankovním vzděláváním, které mohou provádět například bankovní instituce. Zvyšování finanční (bankovní) gramotnosti by měla být věnována větší pozornost již na základních školách a měla by být neustále prohlubována.

Další možností, jak eliminovat nesprávné zadlužení, je legislativní úprava předražených úvěrů nebankovních institucí či zákaz reklam na vysoce úročené půjčky.

Vnější faktor můžeme eliminovat pouze tak, že vhodným způsobem spotřebitelé budou řídit své osobní finance a budou si vytvářet finanční rezervu, která by alespoň zčásti mohla pokrýt nenadálá vydání či výdaje spojené s nenadálou životní událostí.

6 Závěr

Cílem předkládané diplomové práce bylo zpracování analýzy hlavních socioekonomických determinant bankovního trhu za účelem určení podstatných charakteristik bankovního trhu se zaměřením na bankovní úvěry.

Ve vlastní empirické části byla věnována pozornost jednak determinantám sociálním a na druhé straně determinantám ekonomickým. Oba tyto socioekonomické determinanty jdou ruku v ruce a obě tak ovlivňují bankovní trh. Zároveň ovlivňují chování spotřebitele v oblasti bankovního trhu.

Data časových řad byla graficky zpracována.

Bylo zjištěno, že lidé se nejvíce zadlužují v oblasti souvisejícím s bydlením. V této souvislosti je zapotřebí zmínit, že doporučení České národní banky z roku 2016 velmi zásadním způsobem ovlivnilo poskytování hypotečních úvěrů v České republice. Jedním z cílů byla zároveň ochrana spotřebitele.

Dále bylo zjištěno, že příznivý ekonomický vývoj společně s nízkými úrokovými sazbami z úvěrů povzbuzuje vznik optimistických očekávání a zvyšuje ochotu domácností financovat výdaje prostřednictvím dluhu. Podmínky pro poskytování úvěrů zůstávají navzdory mírnému růstu úrokových sazeb vysoce uvolněné a objemy nových úvěrů domácnostem stále vysoké.

Ceny nemovitostí po většinu roku 2017 stoupaly nejrychleji v celé Evropské unii (v průměru o 16%). Podle České národní banky se zvýšilo nadhodnocení cen bytů (ke konci roku 2017 činilo zhruba 14 %). Česká národní banka vidí jako největší riziko pro domácí finanční stabilitu roztáčení spirály mezi cenami nemovitostí a úvěry na jejich pořízení.

Roste pravděpodobnost, že o úvěr budou čím dál více usilovat rizikovější žadatelé. Proto vnímám doporučení ČNB z roku 2016 jako dobrý scénář pro omezení tohoto rizika. Součet splátek dlužníka nesmí překročit podíl splátky dluhu na čistém měsíčním výdělku 45 %. I když to valná část spotřebitelů vnímá jako limitující a nespravedlivé, je nutno si uvědomit, že banka tím chrání nejen sebe, ale zejména spotřebitele. Dalšími doporučeními nepřímo nabádá spotřebitele vytvářet si rezervu vlastních prostředků v minimální výši 20 % ceny nemovitosti, tím jej přiměje k vytváření rezerv na budoucnost.

Zakotvení podmínek České národní banky v legislativě považuji za dobrou, neboť by tato skutečnost mohla zajistit rovné podmínky na trhu a zabránit nekalé konkurenci mezi poskytovateli bankovních (hypotečních) úvěrů. Bez možnosti omezit instituce nerespektující pravidla prostřednictvím takovýchto pravidel se bankovní instituce mohou jen stěží bránit

nekalé konkurenci. Toto doporučení může v budoucnu znamenat možnost poskytování hypotečních úvěrů i nebankovním či zahraničním institucím. I já spatřuji legislativní zakotvení uvedeného doporučení jako správnou volbu, neboť v současné době není doporučení právně vymahatelné a nemusí jej dodržovat všichni poskytovatelé hypotečních úvěrů. Nebankovní instituce a zahraniční poskytovatelé mohou klienty bank předlžovat dodatečnými úvěry a z praxe mohu říci, že k takovýmto jevům skutečně dochází. Bude-li doporučení obsažené v zákoně, bude mít Česká národní banka v rukou přímou, rychlou a účinnou reakci na nedodržování pravidel prostřednictvím nápravných opatření.

Z analýzy vyplynulo, že i když klientské úvěry v daném čase rostly, stejný fakt byl zaznamenán u zaměstnanosti. V obecné rovině lze potom konstatovat, že objem poskytnutých úvěrů za dané období pěti let roste rychleji, nežli roste zaměstnanost obyvatel. Z uvedeného vyplývá, že zaměstnanost nemá zásadní vliv na objem poskytnutých bankovních úvěrů a tedy i bankovní trh jako takový. Za poslední sledované období lze stanovit, že hrubý domácí produkt roste v posledním období nepatrně rychleji nežli vývoj mezd a platů. Rozdíl je však nepatrný a na objem poskytnutých bankovních úvěrů to nemá příliš významný vliv.

Z analýzy uvedené v závěrečné práci vyplývá, že objem bankovních úvěrů v celkovém ročním souhrnu neustále roste. Rovněž hrubý domácí produkt má rostoucí tendenci, z čehož lze usoudit, že rostoucí HDP ovlivňuje růst objemu poskytnutých bankovních úvěrů. Křivka objemu poskytnutých bankovních úvěrů roste rychleji, ovšem jen velmi nepatrně. Může to být způsobeno neustále se zvyšující částkou poskytnutých úvěrů.

Naproti tomu křivka míry inflace má zcela jiný tvar. Zprvu má klesající tendenci, od roku 2015 potom tendenci rostoucí. Křivka objemu poskytnutých bankovních úvěrů má

konstantně zvyšující tendenci. Z výše uvedeného lze vyvodit závěr, že míra inflace nemá příliš velký a zásadní vliv na objem poskytnutých bankovních úvěrů.

Dalším cílem bylo zmapování zadlužování domácností, příčiny dluhových pastí a případný návrh řešení.

Bylo zjištěno, že v současné době máme několik typů zadlužení, od zadlužení normálního až po nemorální zadlužování, které vede často k předlužení. Není pravdou, že otázka předlužení je aktuální u lidí s nižšími příjmy a zároveň nižším vzděláním. Předlužení se v dnešní době objevuje napříč širokým spektrem všech domácností. Je sice pravdou, že umírněné zadlužování podporuje ekonomický růst a vytváří prostor pro růst životní úrovně, ale na druhé straně přílišné zadlužování je často zdrojem velmi vážných problémů.

Řešení, jak zajistit rovnováhu „zdravého zadlužování“, je spatřováno pouze ve zvyšování finanční a bankovní gramotnosti. Jak již bylo zmíněno, některé z bank reagují v tomto směru zřizováním projektů vedoucích ke zvyšování finanční gramotnosti u těch nejmenších, rovněž pak u seniorů, a to nenásilnou, zábavnou formou. I ti nejmladší z řad budoucích klientů bank si mohou na vlastní kůži vyzkoušet, jak zacházet s financemi osobními, ale zároveň i drobné podnikání, které projekt Abeceda peněz má za svůj cíl.

Nutno ovšem říci, že jsem se i v tomto projektu setkala s negativní reakcí rodičů zmíněných dětí, kteří namítali fakt, že děti jsou tímto projektem nepřímo zavlečeni do klientely renomované banky, která projekt realizuje, a nemají možnost se takových projektů neúčastnit. Další námitkou bylo, že děti jsou fotografováni na akcích, které s projektem souvisejí. Tyto námitky mi připadají často jako zástupné, uměle vytvářené rodiči takto vzdělávaných dětí.

Někdy chybí ochota a zájem lidí svou gramotnost (finanční či bankovní) zvyšovat. Podle mého názoru má velký význam zvyšování vzdělávání v oblasti financí, a to nejen z důvodu

prevence proti dluhové pasti, která je s financemi velmi úzce spojena. Následky dluhových pastí bývají potom totiž mnohem dražší nežli jejich prevence.

Velmi často se stává, že nezletilé dítě například svou jízdou „na černo“ způsobilo nemalé potíže svým rodičům, neboť se o této skutečnosti rodiče dozvěděli až z doporučené zásilky o exekučním řízení. V tomto ohledu osvěta této problematiky naprosto chybí, leckdy „frajeřina“ nedospělých dětí vede k nemalým finančním výdajům ze strany rodiny.

Cestou, jak toto změnit, by mohl být i zákaz reklam na vysoce úročené půjčky nebankovních institucí, které přesahují standard bankovního sektoru.

I když se bankovní instituce snaží formou jakéhosi „prodejního příběhu“ s klienty probrat všechny oblasti života, na které se může připravit, není tato skutečnost zcela dostačující.

V tomto ohledu by bylo vhodné spolupracovat se zaměstnavateli, kteří by například mohli svým zaměstnancům nabízet přednášky na toto téma, případně je k rozšiřování finanční gramotnosti vhodným způsobem motivovat.

Příčiny zadlužování je možno najít v myšlení lidí a jejich schopnostech své myšlení ovládat. Zásadní rozdíl mezi bohatým člověkem a předluženým člověkem je totiž ve zvládnání svých emocí. Chudý potřebuje vždy okamžitě a nutně něco koupit, až nemá ani korunu, v tom horším případě se zadluží. Bohatý a finančně gramotný člověk potřeby odkládá, volné peníze si spoří či investuje, a až posléze uspokojí své potřeby. Chudý člověk si dopřeje trošku luxusu hned, zatímco bohatý člověk později, zato ale dlouhodobě a v mnohem větší míře.

Závěrem práce je možné konstatovat, že finanční gramotnost je primárně o myšlení, sekundárně o znalostech, které se nyní vyučují. Na daných kurzech by účastníci měli sami sobě vytvářet osobní strategie, které povedou k bohatství, naučí je sestavovat své osobní finanční plány, naslouchat „úspěšným“, naučit se tvořit své osobní rozpočty.

7 Seznam použitých zdrojů

ARLT, Josef a Markéta ARLTOVÁ. Ekonomické časové řady: [vlastnosti, metody modelování, příklady a aplikace]. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1319-9.

BARTOŠEK, Karel, Dana FELSBERGOVÁ a Pavel JAROŠ. *Bankovníctví v České republice*. Praha: Bankovní institut, 1995.

BURIÁNEK, J.: K pojetí sekundární analýzy. *Sociologický časopis*, 1988, č. 1; Hyman, H. H.: *Secondary Analysis of Sample Survey*. New York 1972.

FIALOVÁ, Helena. *Malý ekonomický výkladový slovník*. 8., upr. vyd. Praha: A plus, 2007. ISBN 978-80-903804-0-0. str. 40

FISCHER, Jakub, Věra JEŘÁBKOVÁ, Ludmila PETKOVÁ, Veronika PTÁČKOVÁ a Petra ŠVARCOVÁ. *Základní metody statistického srovnávání* [online]. 2019. Praha: Oeconomia, 2019 [cit. 2020-03-30]. ISBN 978-80-245-2342-2. Dostupné z: https://oeconomica.vse.cz/wp-content/uploads/page/17038/EKNIHA_Skripta-4ES402_v4.0.pdf

FOSTER, John Bellamy a Fred MAGDOFF. *Velká finanční krize: příčiny a následky*. Všeň: Grimmus, c2009. *Ekonomie* (Grimmus). ISBN 978-80-902831-1-4.

HENDL, J., 2005. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, s.r.o.

HENDL, J. (2016). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace* (Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání). Praha: Portál.

HINDLS, Richard, Stanislava HRONOVÁ a Jan SEGER. *Statistika pro ekonomy*. 5. vyd. Praha: Professional Publishing, c2004. ISBN 80-86419-59-2.

HOLMAN, Robert. *Makroekonomie: středně pokročilý kurz*. Praha: C.H. Beck, 2004. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 80-7179-764-2.

JUREČKA, Václav. *Makroekonomie*. 3., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. *Expert* (Grada). ISBN 978-80-271-0251-8.

JUŘÍK, Pavel. *Historie bank a spořitelén v Čechách a na Moravě*. Praha: Libri, 2011. ISBN 978-80-7277-488-3

KALABIS, Zbyněk. *Základy bankovníctví: bankovní obchody, služby, operace a rizika*. Brno: BizBooks, 2012. ISBN 978-80-265-0001-8.

KOZÁK, J., R. HINDLS a J.ARLT. *Úvod do analýzy ekonomických časových řad*. Praha: skripta VŠE, 1994.

KODEROVÁ, Jitka, Milan SOJKA a Jan HAVEL. *Teorie peněz. 2., rozš. vyd.* Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-640-0.

LIŠKA, Petr. *Zákon o bankách a předpisy související*. Praha: C.H. Beck, 1999. *Zákony s poznámkami* (C.H. Beck). ISBN 80-7179-176-8.

MACÁKOVÁ, Libuše. *Mikroekonomie: základní kurs. 8. aktualiz. vyd.* Slaný: Melandrium, 2003. ISBN isbn80-86175-38-3.

MACÁKOVÁ, Libuše. a kol.: *Mikroekonomie: základní kurs. 11. vyd.* Slaný: Melandrium, 2010. ISBN 978-80-86175-70-6.

MEJSTŘÍK, Michal, Magda PEČENÁ a Petr TEPLÝ. *Základní principy bankovníctví: Basic principles of banking*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1500-4.

NACHER, Patrik. *Konec finančních negramotů v Čechách, aneb, Staré pravdy nerezaví: příslovími, přirovnáními, pořekadly, rčeními, lidovými moudry a citáty k větší finanční gramotnosti a sebevědomí aneb co nám teta Kateřina neřekla*. Praha: Plot, 2015. ISBN 978-80-7428-268-3.

REVENDA, Zbyněk. *Peněžní ekonomie a bankovníctví. 5., aktualiz. vyd.* Praha: Management Press, 2012. ISBN 978-80-7261-240-6, str. 102

REVENDA, Zbyněk. *Centrální bankovníctví. 3., aktualiz. vyd.* Praha: Management Press, 2011. ISBN 978-80-7261-230-7.

RIEGEL, Karel. *Ekonomická psychologie*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1185-0.).

SMRČKA, Luboš. *Osobní a rodinné finance: (svět rodinných financí - jak spořit a rozmnožovat majetek)*. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-41-2, str. 89

SYROVÝ, Petr. *Financování vlastního bydlení. 5., zcela přeprac. vyd.* Praha: Grada, 2009. *Osobní a rodinné finance*. ISBN 978-80-247-2388-4.

Zákon o bankách: úplné znění zákona č. 21/1992 Sb., po novele č. 165/1998 Sb. Český Těšín: Poradce, 1998. P6 Zákon.

Elektronické zdroje:

Bankovní gramotnost. /online/. /cit.2014-02-22/. Dostupné z:
<http://www.bankovniagramotnost.cz/bankovni-gramotnost.aspx>.

Česká národní banka: Systém časových řad. *Česká národní banka* [online]. 2019 [cit. 2020-01-26]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=1&p_sort=2&p_des=50&p_sesuid=1538&p_uka=1%2C2%2C3&p_strid=AAD&p_od=200512&p_do=201807&p_lang=CS&p_format=0&p_decsep=%2C#dump

Úřední sdělení České národní banky [online]. In: . 14.6.2016, s. 7 [cit. 2020-03-24]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/export/sites/cnb/cs/legislativa/.galleries/Vestnik-CNB/2016/vestnik_2016_06_20616180.pdf

Zažíváte stres z nedostatku peněz? [online]. 7.1.2020, , 2 [cit. 2020-03-24]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/finance/financni-radce/hospodareni-domacnosti-financni-bilance-zlate-pravidlo-rezervy-investice-partners.A200105_132303_viteze_frp

Co je peněžní trh [online]. 7.1.2020, , 2 [cit. 2020-03-24]. Dostupné z: <http://ekonomikaonline.cz/322/co-je-penezni-trh/>

Peněžní trh [online]. 7.1.2020, , 2 [cit. 2020-03-24]. Dostupné z: <https://managementmania.com/cs/penezni-trh>

Finanční gramotnost nemusí být věda, stačí používat selský rozum [online]. 20.9.2019, , 2 [cit. 2020-03-24]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/finance/financni-radce/financni-gramotnost-sporeni-investovani-finance-dluhy-rodinny-rozpocet-prijmy-vydaje.A190919_123146_viteze_daja

Systém časových řad ČNB [online]. 20.2.2020, , 1 [cit. 2020-03-24]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/docs/ARADY/HTML/index.htm>

8 Přílohy

Tabulka č. 3 - Souhrn dat pro regresní analýzu (kvartální)

ROK	Klientské úvěry celkem (v mil. Kč)	Mzdy a platy celkem (v mil. Kč)	Zaměstnanost celkem	HDP v mil. Kč.(důchodovou metodou)
1 Q 2013	2024859	304473	5020860	401 651
2 Q 2013	2023595	315356	5089882	415 521
3 Q 2013	2045910	316961	5109694	416 070
4 Q 2013	2056717	337818	5103283	442 941
1 Q 2014	2077010	316187	5052936	416 920
2 Q 2014	2105242	326252	5090304	429 224
3 Q 2014	2123344	326294	5139986	428 359
4 Q 2014	2144164	352054	5152642	460 157
1Q 2015	2168845	328948	5120441	435 757
2 Q 2015	2225459	342053	5176612	451 429
3 Q 2015	2259334	343136	5208014	448 993
4 Q 2015	2262629	370324	5222583	484 910
1 Q 2016	2287591	348857	5204534	461 746
2 Q 2016	2328364	360637	5246971	475 938
3 Q 2016	2379254	362553	5286638	476 532
4 Q 2016	2371925	391607	5319062	513 931
1 Q 2017	2378007	372373	5282722	492 182
2 Q 2017	2443115	390576	5316301	517 413
3 Q 2017	2490355	392142	5390982	517 093
4 Q 2017	2503430	429614	5394364	562 511
1 Q 2018	2532891	411423	5364790	544 751
2 Q 2018	2586442	431305	5404638	570 815
3 Q 2018	2643397	430530	5440987	567 218
4 Q 2018	2652637	461874	5462053	608 488

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka č. 4 - Souhrn dat pro regresní analýzu (roční ukazatele)

Rok	Bankovní úvěry úhrn za rok	HDP v mil. Kč (důchodovou metodou)	Míra inflace (%) roční průměr
2013	8151081	4098128	1,4%
2014	8449760	4313789	0,4%
2015	8916267	4595783	0,3%
2016	9367134	4767990	0,7%
2017	9814907	5047267	2,5%
2018	10415367	5323556	2,1%

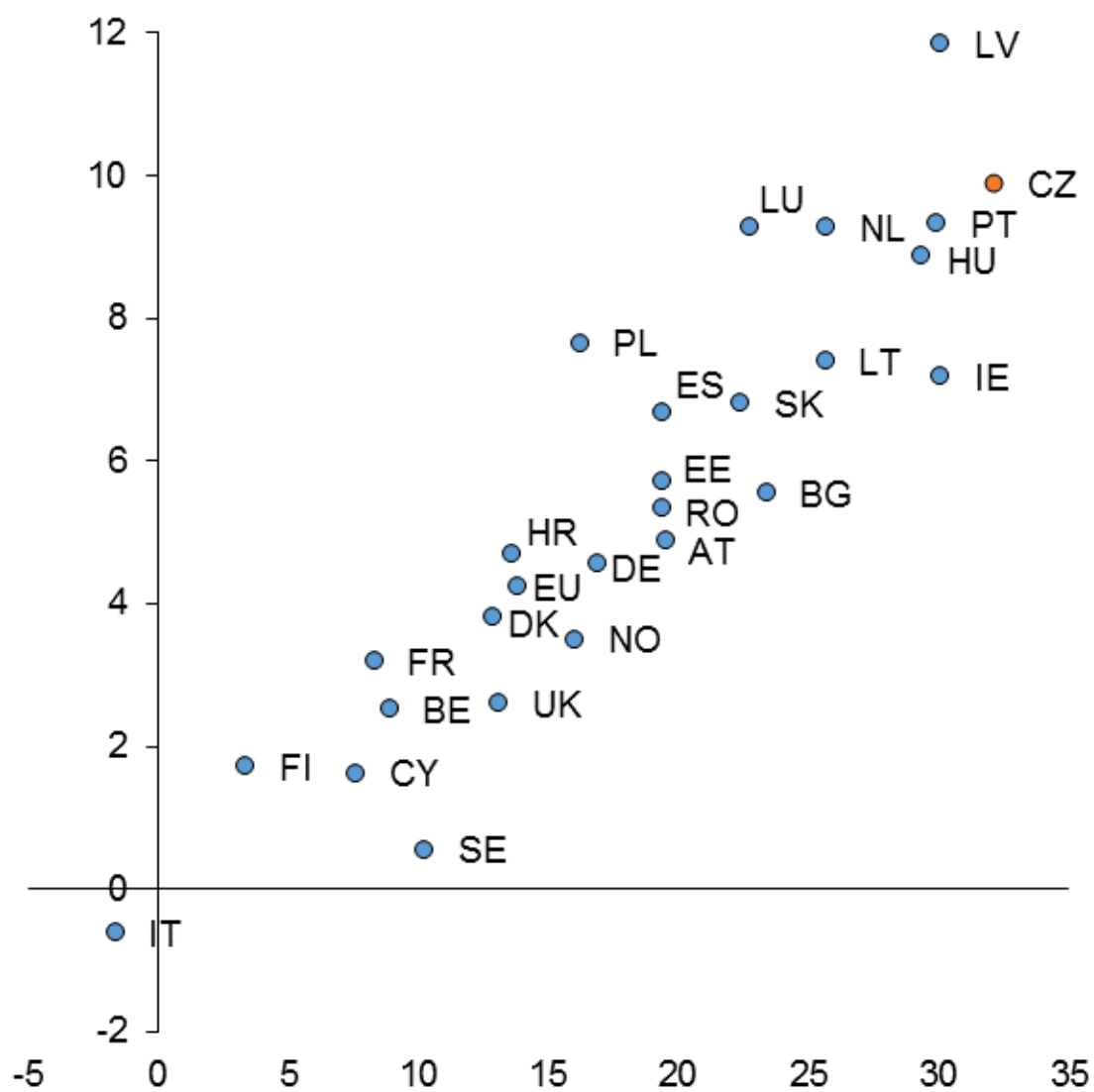
Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka č. 5: Řetězový index – srovnání determinant

ROK	Klientské úvěry celkem (v mil. Kč)	Mzdy a platy celkem (v mil. Kč)	Zaměstnanost celkem	HDP v mil. Kč.(důchodovou metodou)
1 Q 2013				
2 Q 2013	1,00	1,04	1,01	1,03
3 Q 2013	1,01	1,01	1,00	1,00
4 Q 2013	1,01	1,07	1,00	1,06
1 Q 2014	1,01	0,94	0,99	0,94
2 Q 2014	1,01	1,03	1,01	1,03
3 Q 2014	1,01	1,00	1,01	1,00
4 Q 2014	1,01	1,08	1,00	1,07
1Q 2015	1,01	0,93	0,99	0,95
2 Q 2015	1,03	1,04	1,01	1,04
3 Q 2015	1,02	1,00	1,01	0,99
4 Q 2015	1,00	1,08	1,00	1,08
1 Q 2016	1,01	0,94	1,00	0,95
2 Q 2016	1,02	1,03	1,01	1,03
3 Q 2016	1,02	1,01	1,01	1,00
4 Q 2016	1,00	1,08	1,01	1,08
1 Q 2017	1,00	0,95	0,99	0,96
2 Q 2017	1,03	1,05	1,01	1,05
3 Q 2017	1,02	1,00	1,01	1,00
4 Q 2017	1,01	1,10	1,00	1,09
1 Q 2018	1,01	0,96	0,99	0,97
2 Q 2018	1,02	1,05	1,01	1,05
3 Q 2018	1,02	1,00	1,01	0,99
4 Q 2018	1,00	1,07	1,00	1,07

Zdroj: Vlastní zpracování

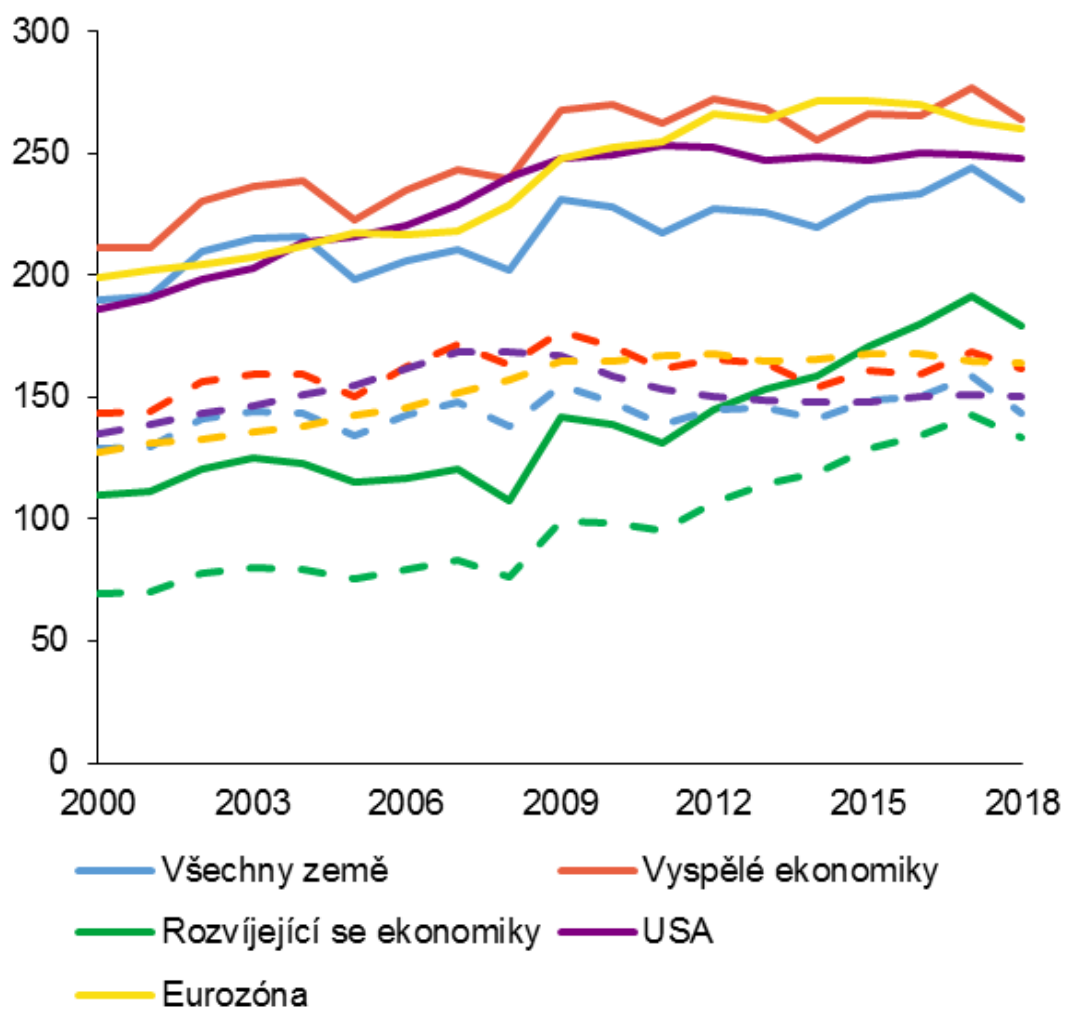
Příloha č. 1 - Růst cen nemovitostí ve vybraných zemích Evropské unie v r. 2018

Zdroj: ČNB

Příloha č. 2 - Vývoj zadlužení nefinančního sektoru po roce 2000

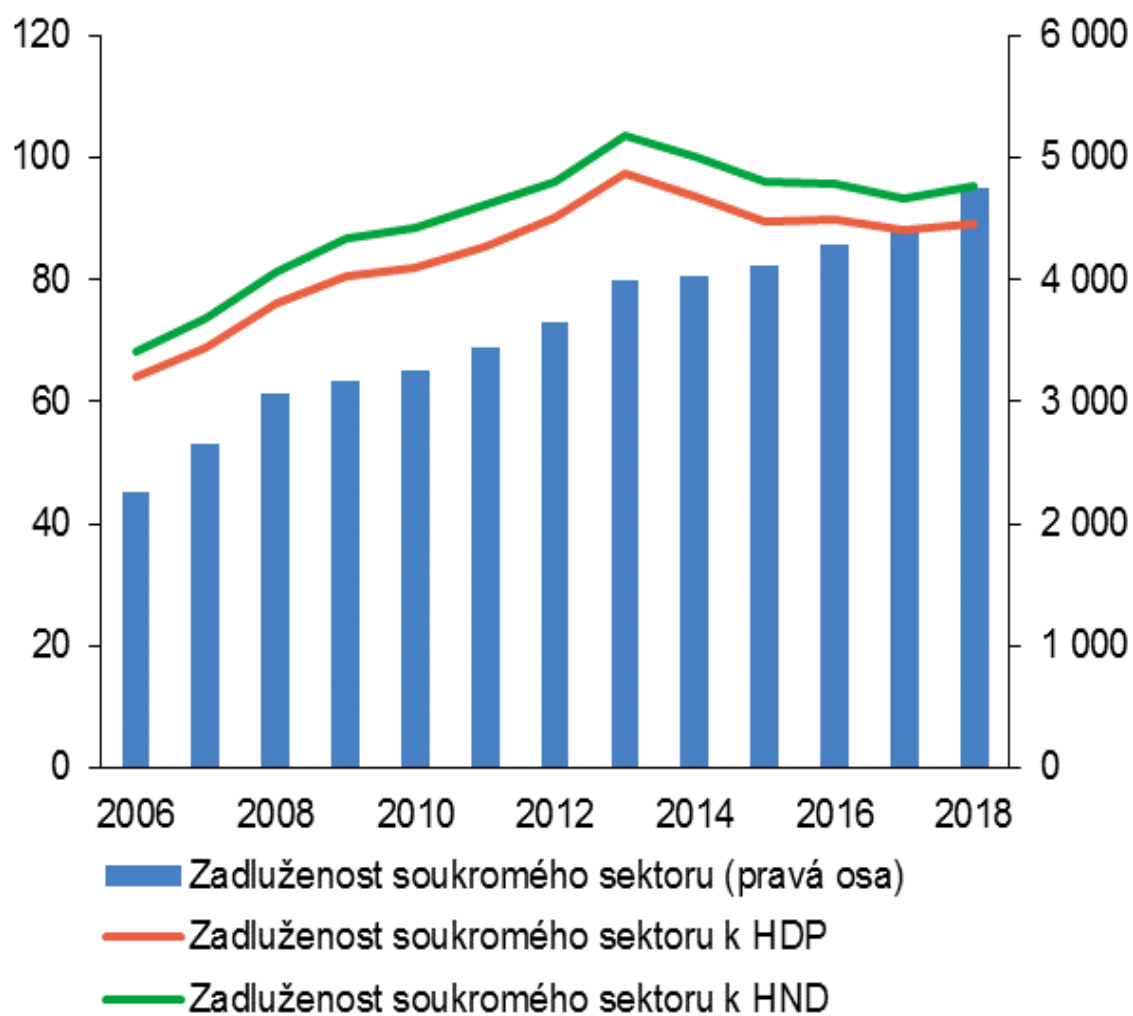
(v % HDP)

Zdroj: ČNB

Příloha č. 3 - Zadluženost soukromého nefinančního sektoru v ČR

(v %, pravá osa v mld.)

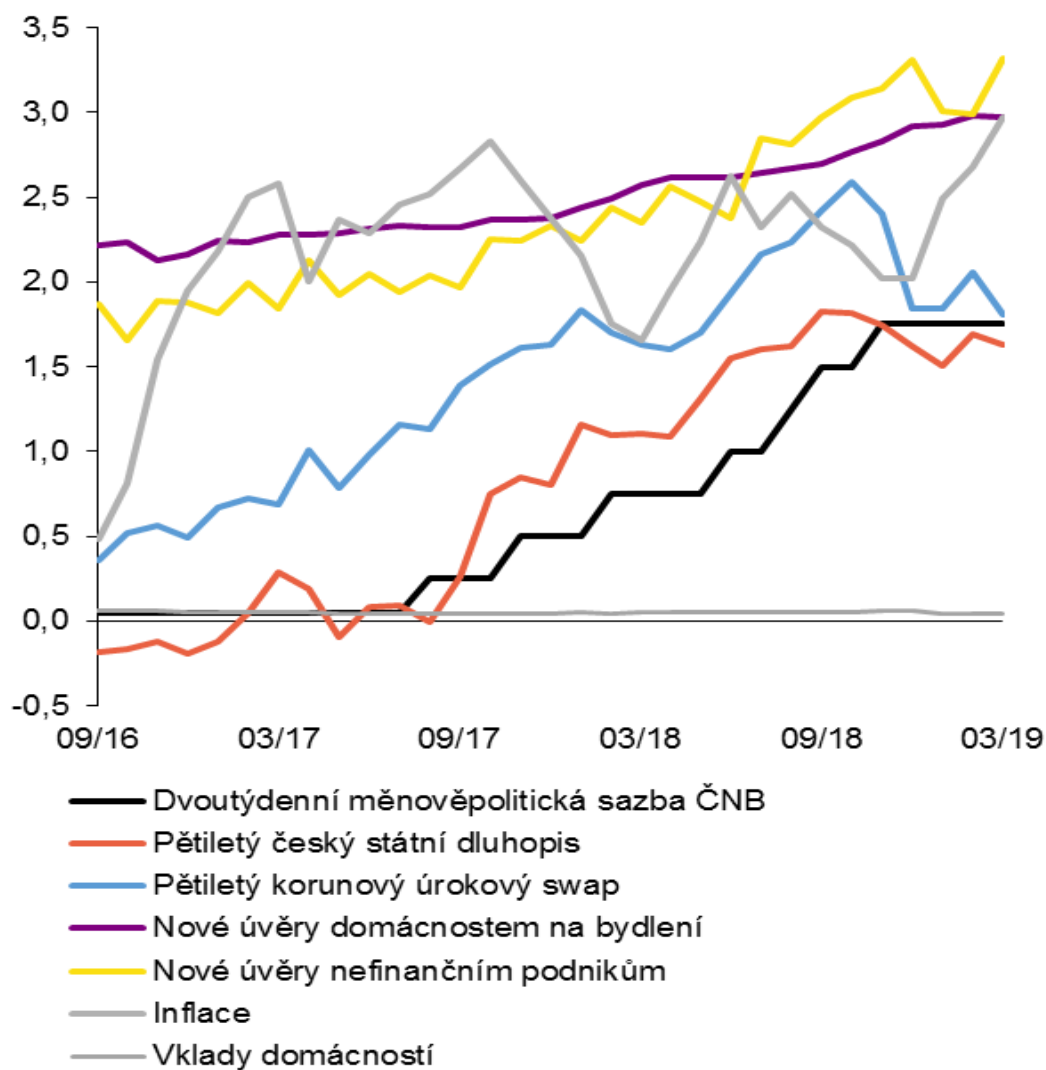

Pramen: ČNB, ČSÚ

Pozn.: Soukromý sektor zahrnuje domácnosti, nefinanční podniky a neziskové instituce sloužící domácnostem.

Zdroj: ČNB

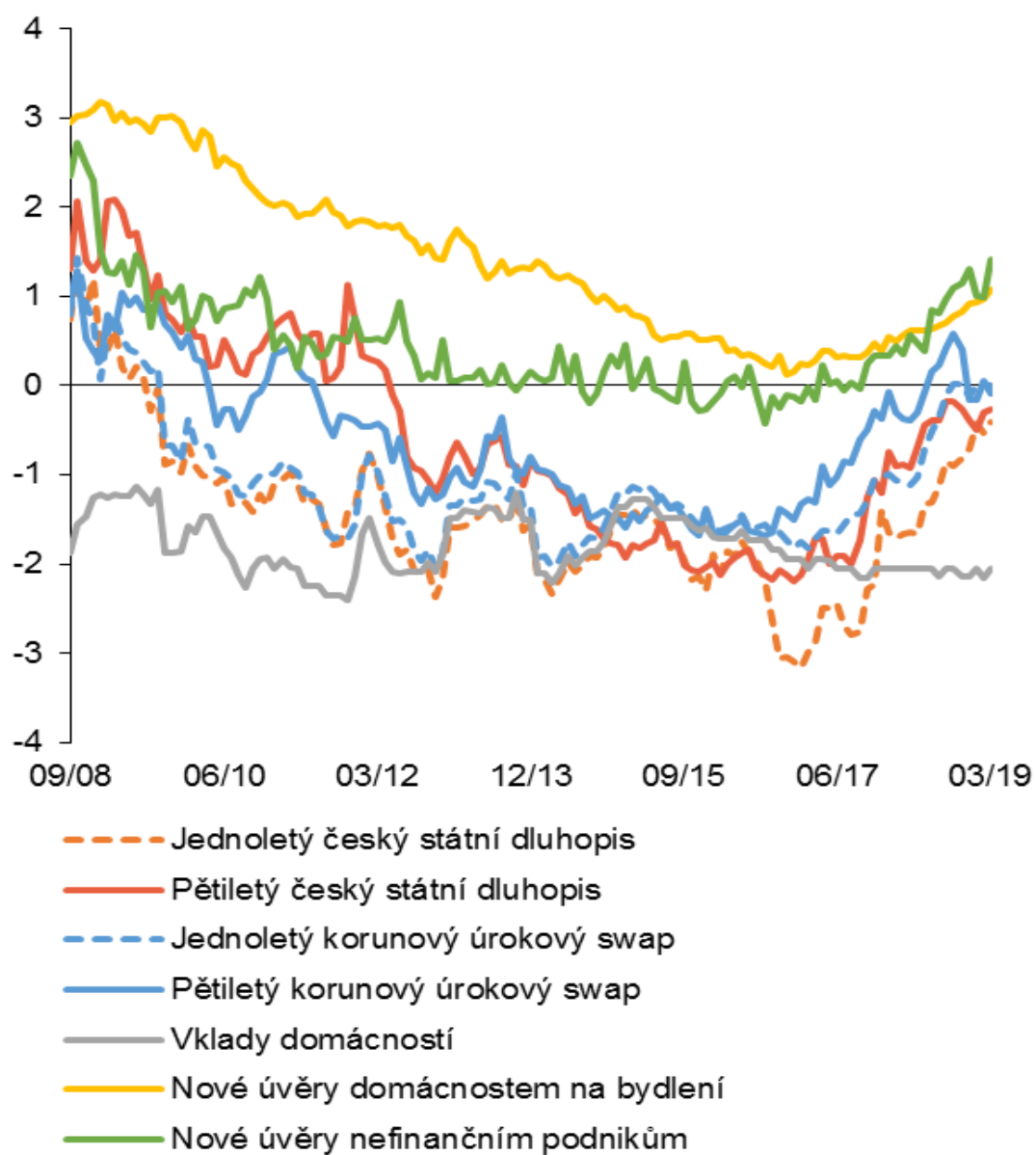
Příloha č. 4 - Vývoj vybraných úrokových sazeb, výnosových měr a inflace

Zdroj: ČNB

Příloha č. 5 - Vývoj reálných výnosů a zateb

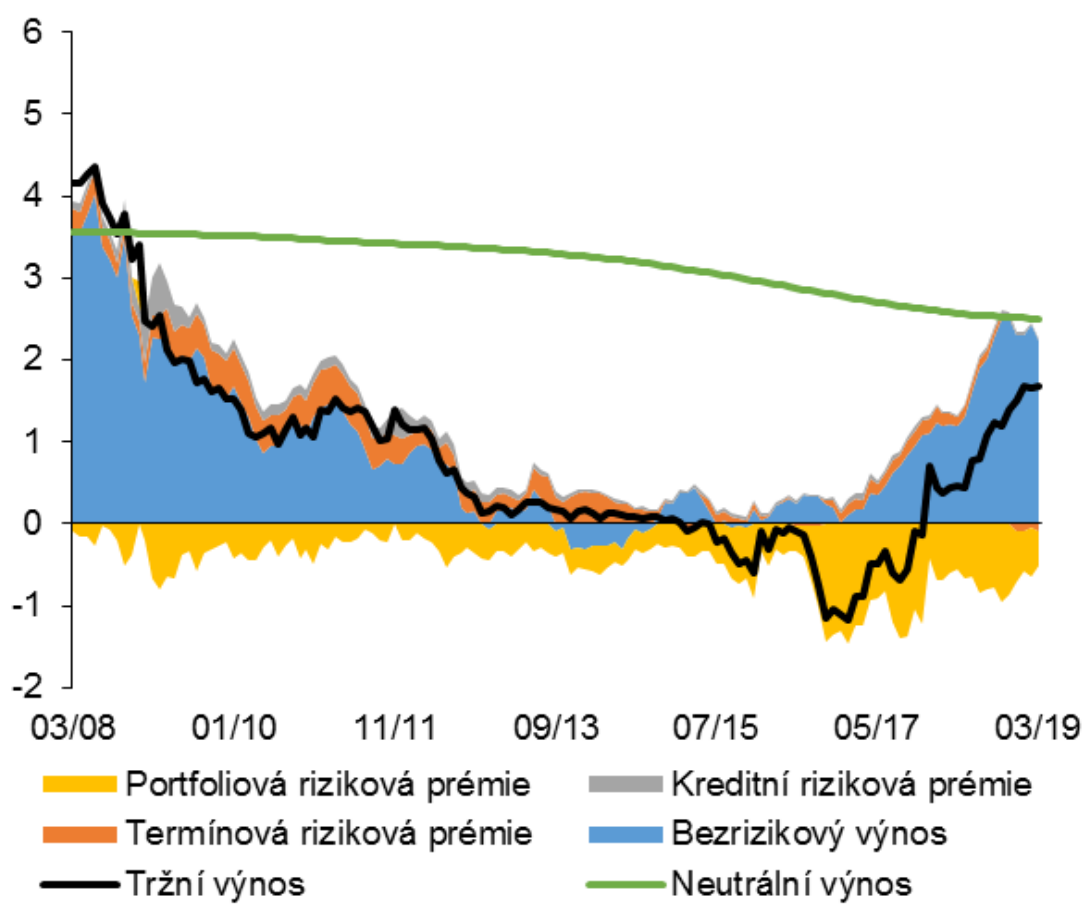
(v %)

Pozn.: Reálné výnosy a sazby jsou počítány jako rozdíl nominálních hodnot a očekávané inflace. Pro jednoletý český státní dluhopis, jednoletý korunový úrokový swap a vklady domácností je uvažováno očekávání na horizontu 1 roku, pro ostatní výnosy a sazby na horizontu 3 let.

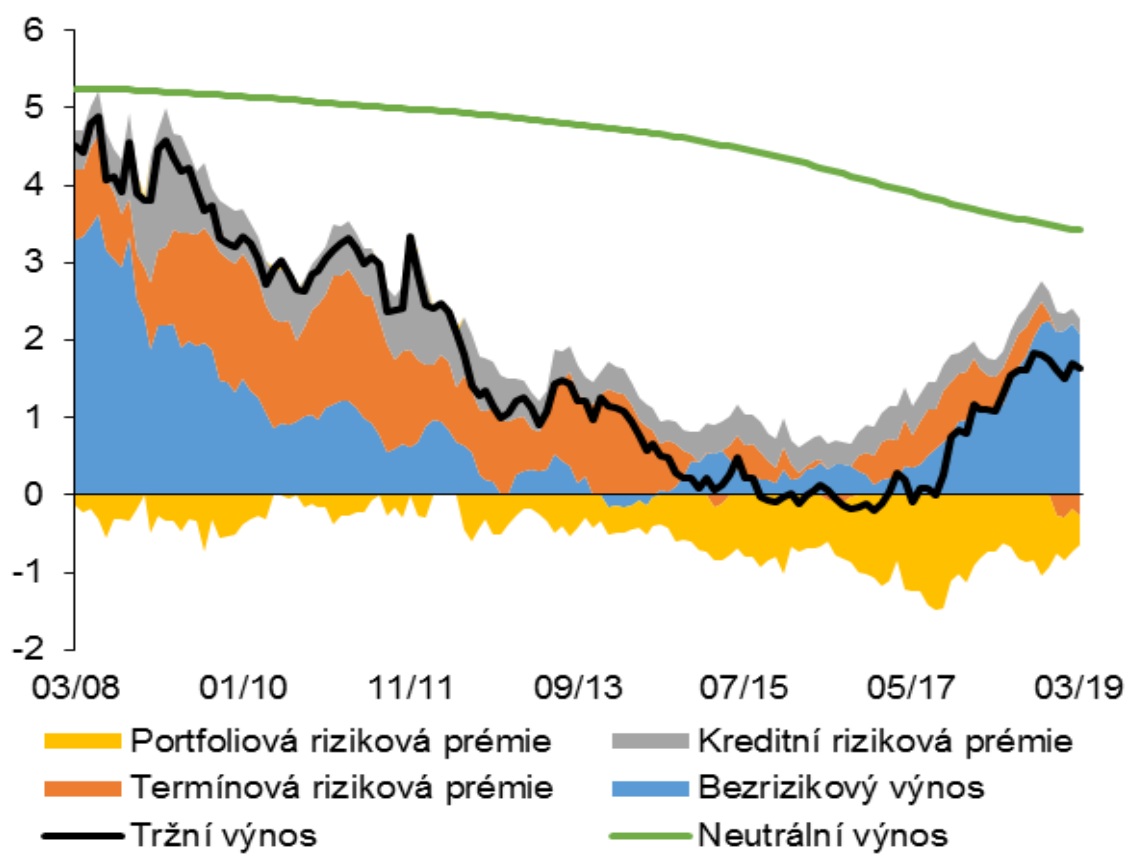
Zdroj: ČNB

Příloha č. 6 - Vývoj jednoletého českého státního dluhopisu

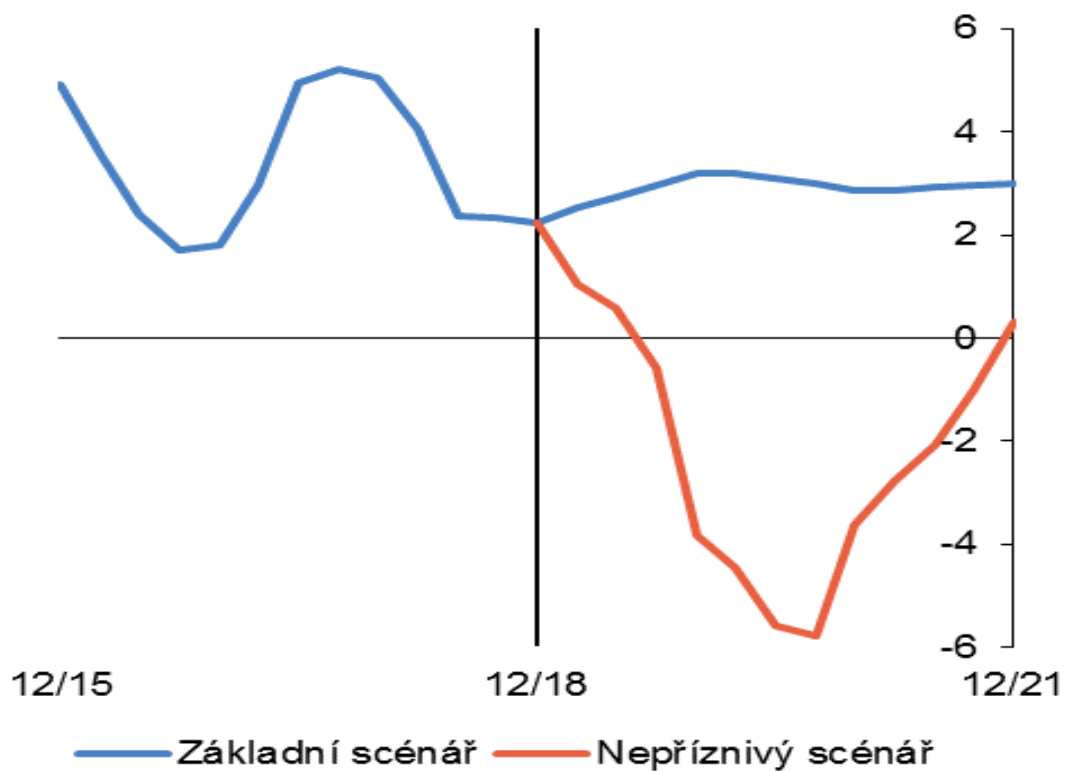
Zdroj: ČNB

Příloha č. 7 - Výnos pětiletého českého státního dluhopisu

Zdroj: ČNB

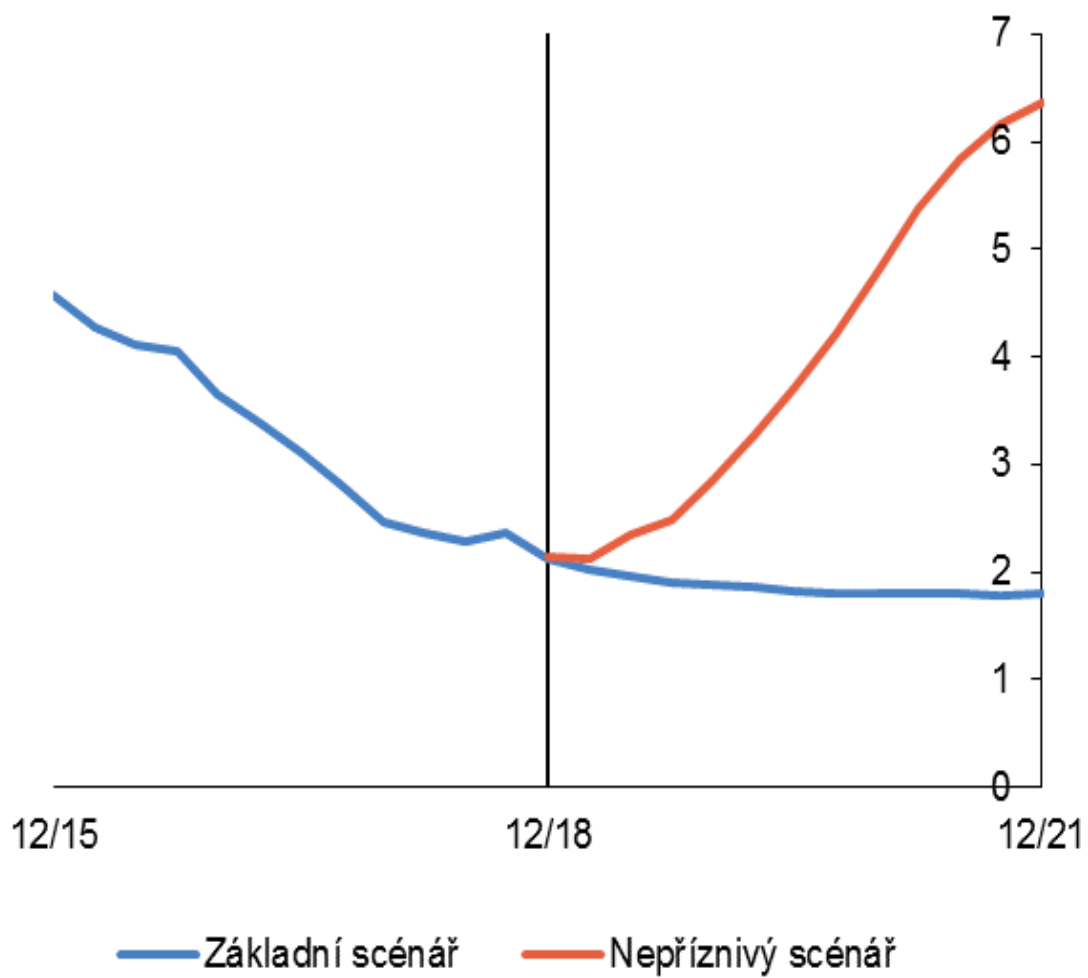
Příloha č. 8 - Alternativní scénáře: Vývoj růstu reálného HDP
(meziročně v %)

Zdroj: ČNB

Příloha č. 9 - Alternativní scénáře: Vývoj nezaměstnanosti

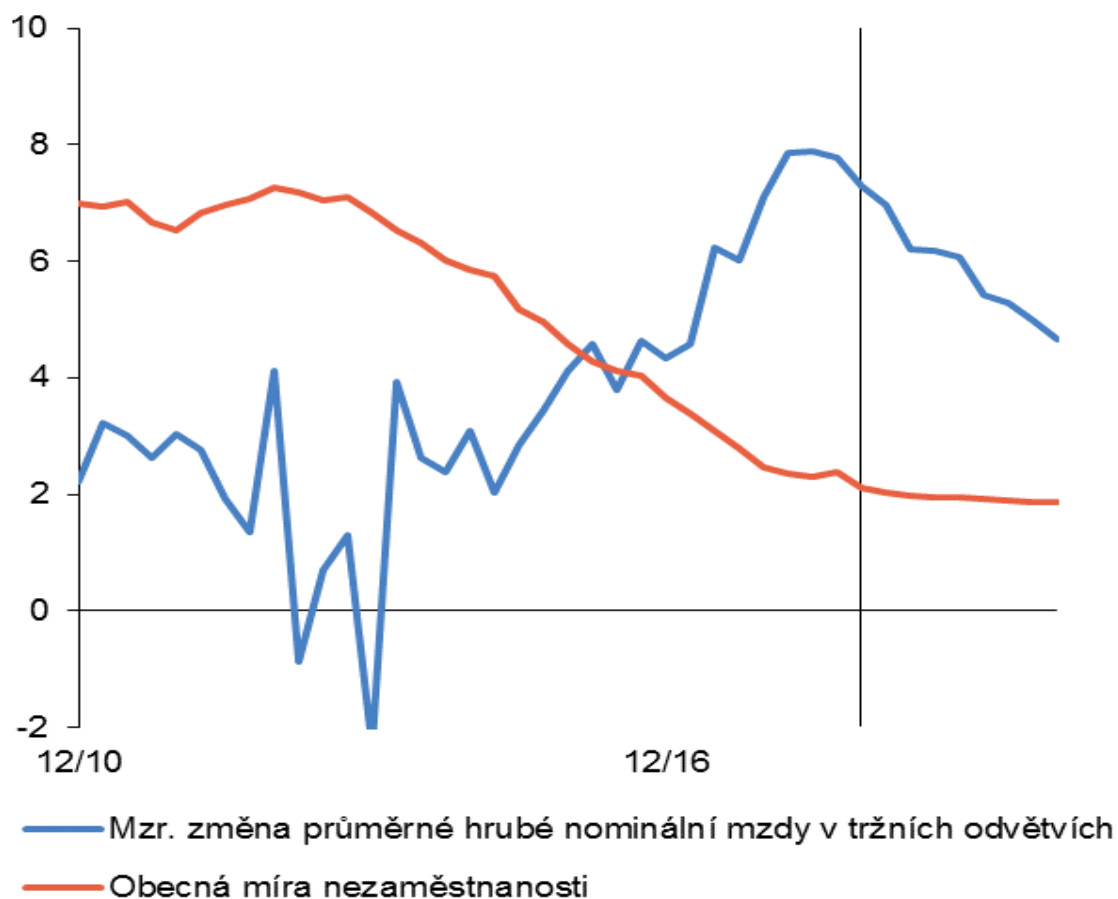
(v %)

Zdroj: ČNB

Příloha č. 10 - Vývoj ukazatelů trhu práce

(v %)

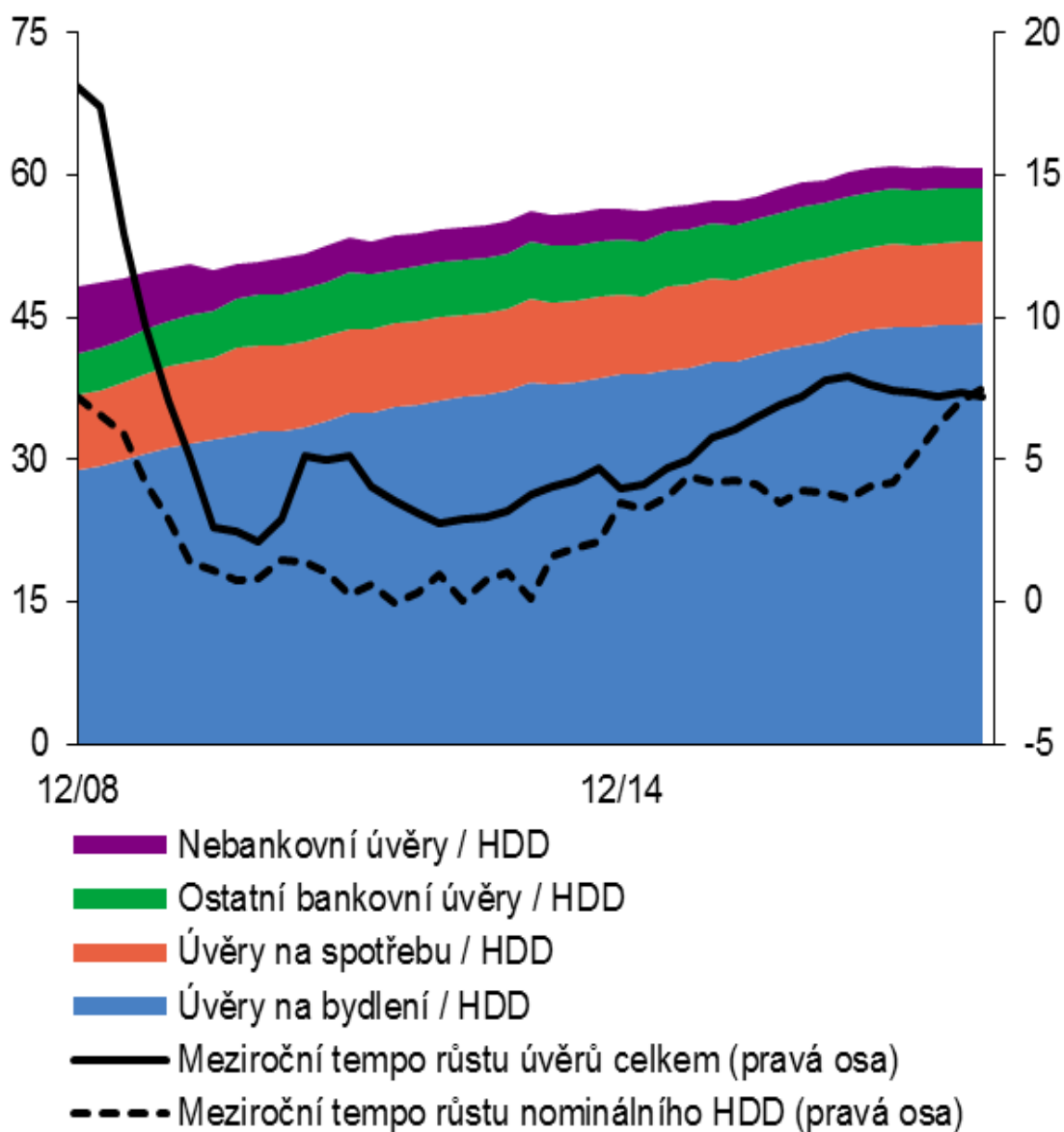

Zdroj: ČNB

Pozn.: Obecná míra nezaměstnanosti je sezonně očištěna. Svislá čára odděluje pozorované hodnoty od oficiální makroekonomické prognózy publikované ve Zprávě o inflaci II/2019.

Příloha č. 11 - Ukazatele zadluženosti a příjmů domácností

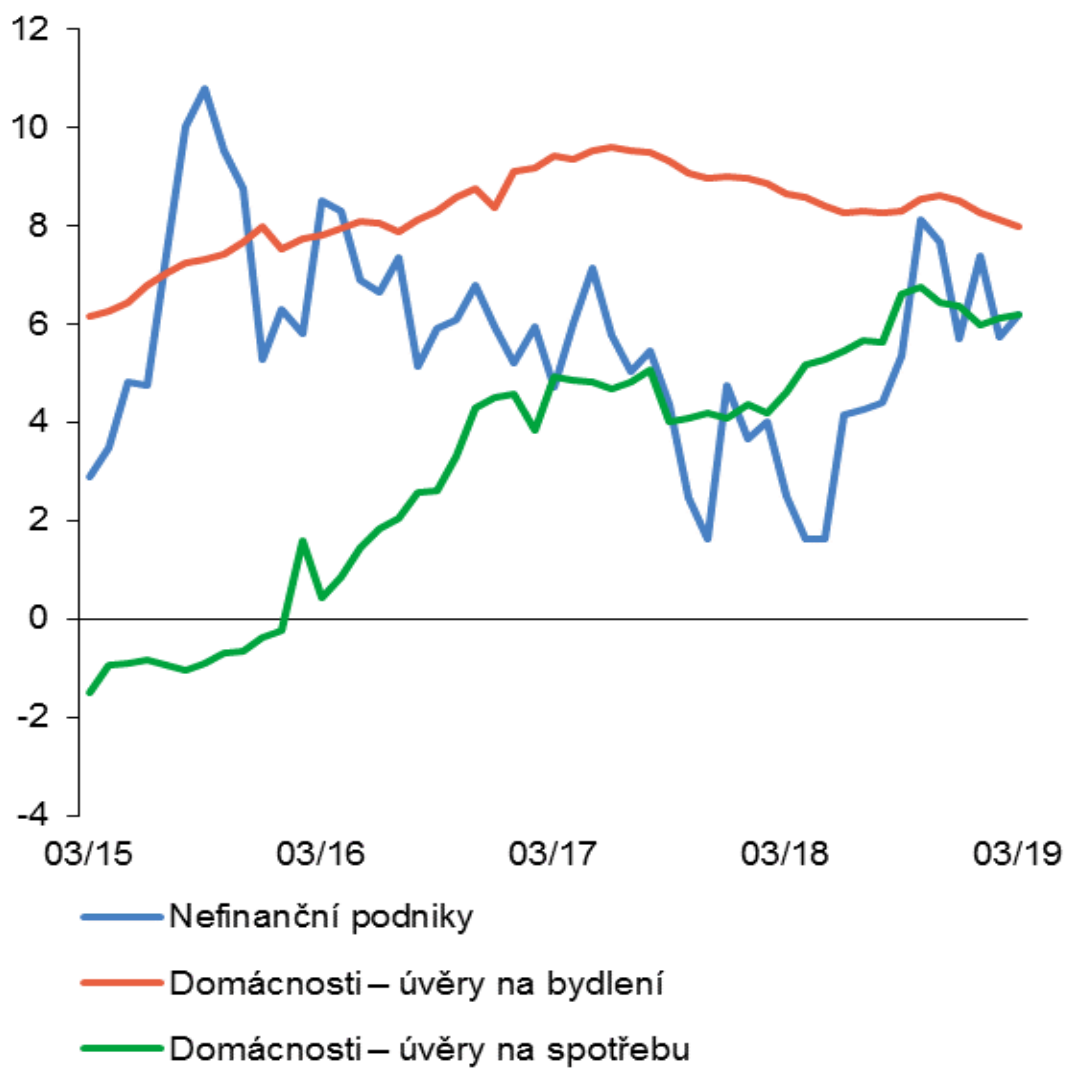
(v %, pravá osa: meziročně v %)

Zdroj: ČNB

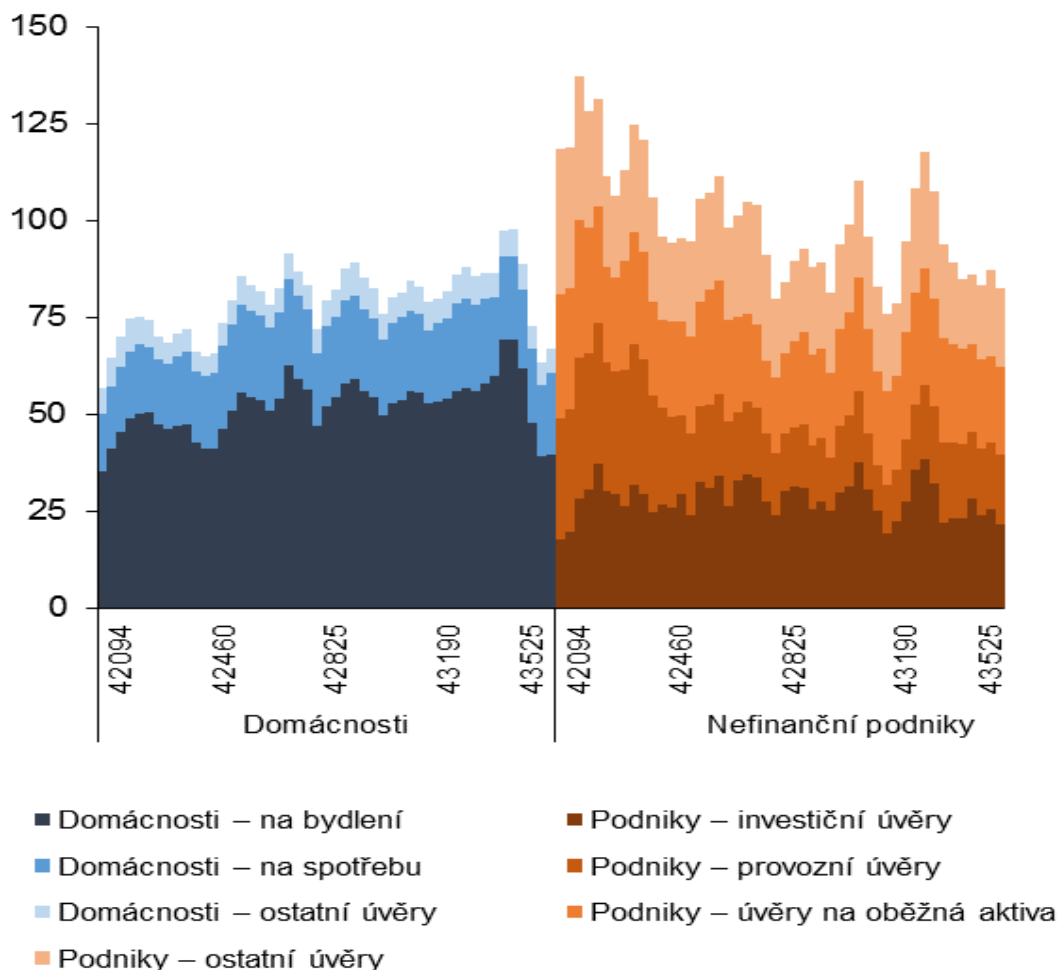
Pozn.: Nebankovní úvěry představují úvěry poskytnuté ostatními finančními institucemi. HDD = hrubý disponibilní důchod. Sektor domácností zahrnuje rovněž údaje za neziskové instituce sloužící domácnostem.

Příloha č. 12 - Meziroční tempo růstu bankovních úvěrů soukromému nefinančnímu sektoru
(v %)

Zdroj: ČNB

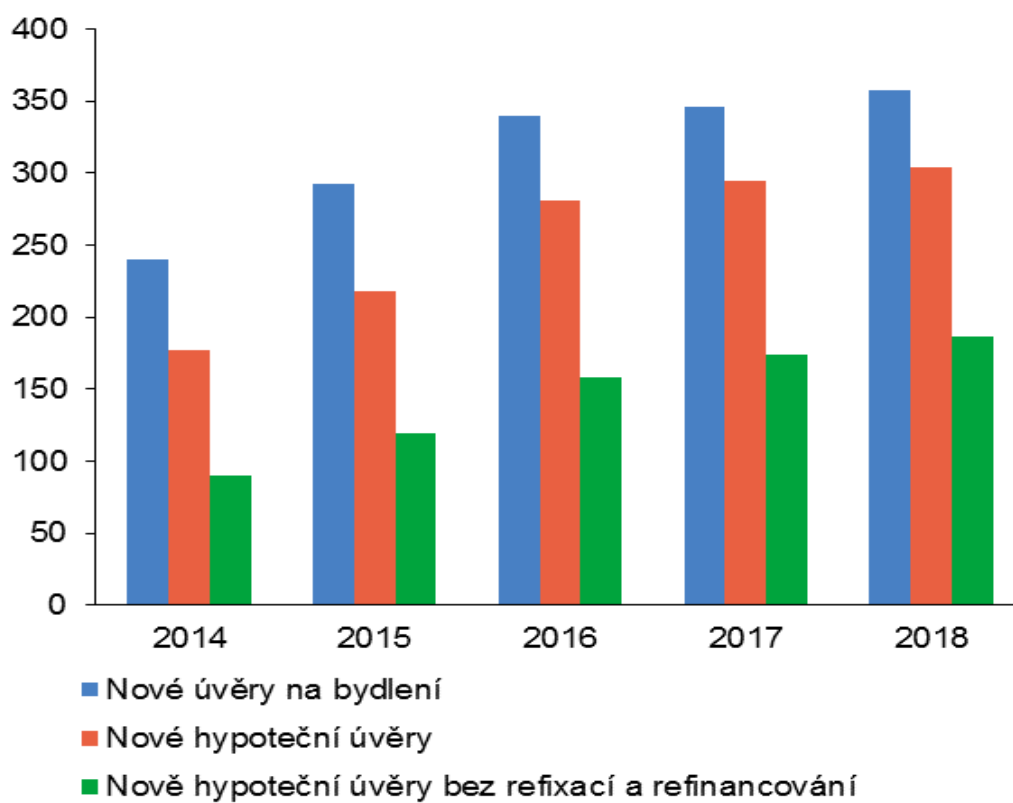
Příloha č. 13 - Objemy skutečně nových bankovních úvěrů nefinančnímu sektoru (tříměsíční úhrny v mld. Kč).

Zdroj: ČNB

Pozn.: Skutečně nové úvěry zahrnují i navýšení stávajících úvěrů a jsou očištěny o refinancované a refixované úvěry.

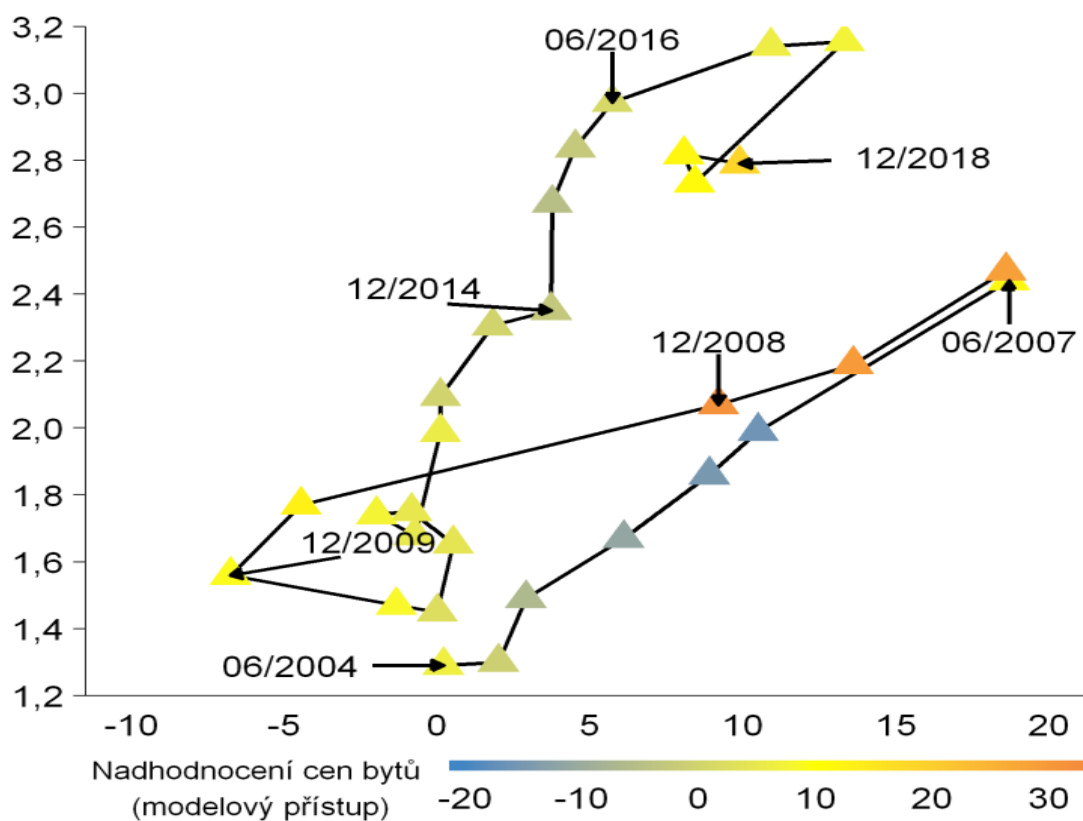
Příloha č. 14 - Nové úvěry na bydlení a hypoteční úvěry
(roční úhrny v mld. Kč)

Zdroj: ČNB

Příloha č. 15 - Spirála mezi růstem cen bytů a objemem nových úvěrů na bydlení k relaci výši mezd

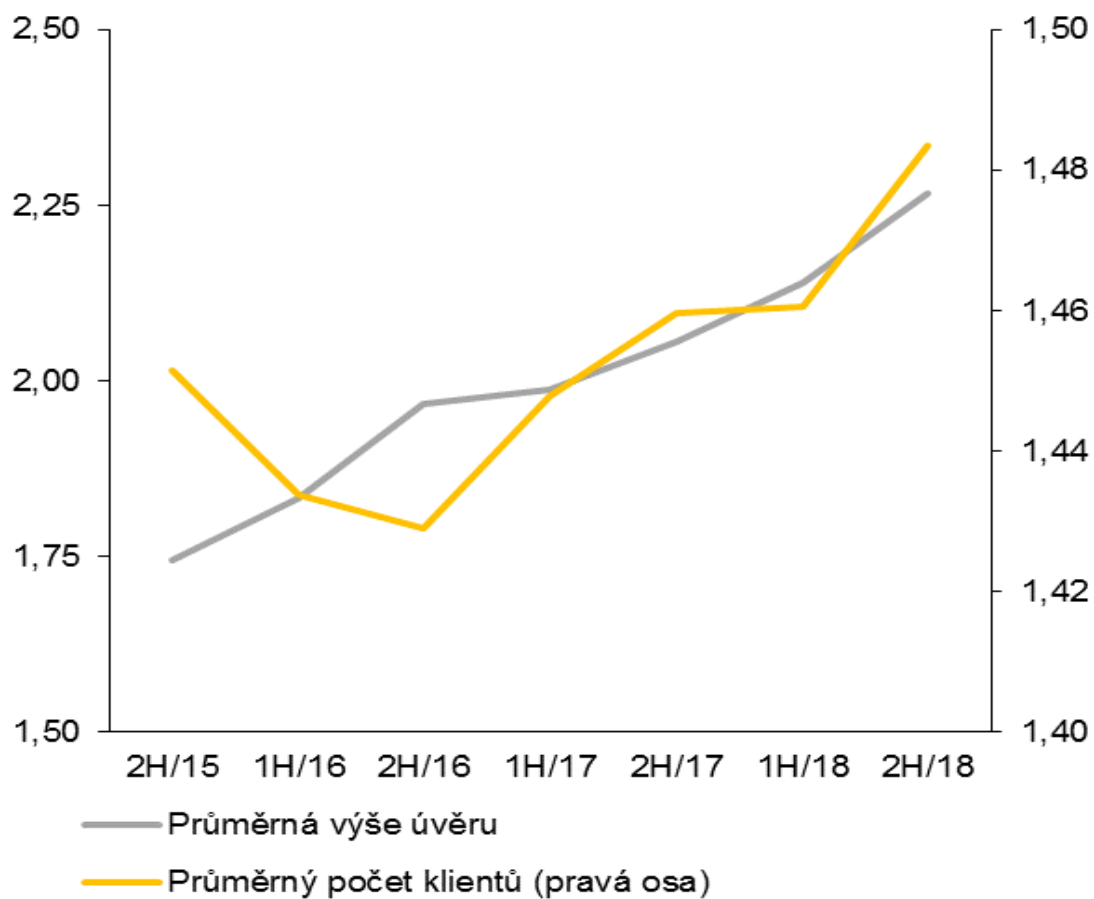
(osa x: Meziroční růst realizovaných cen bytů v %; osa y: nové úvěry v relaci ke mzdám)

Zdroj: ČNB

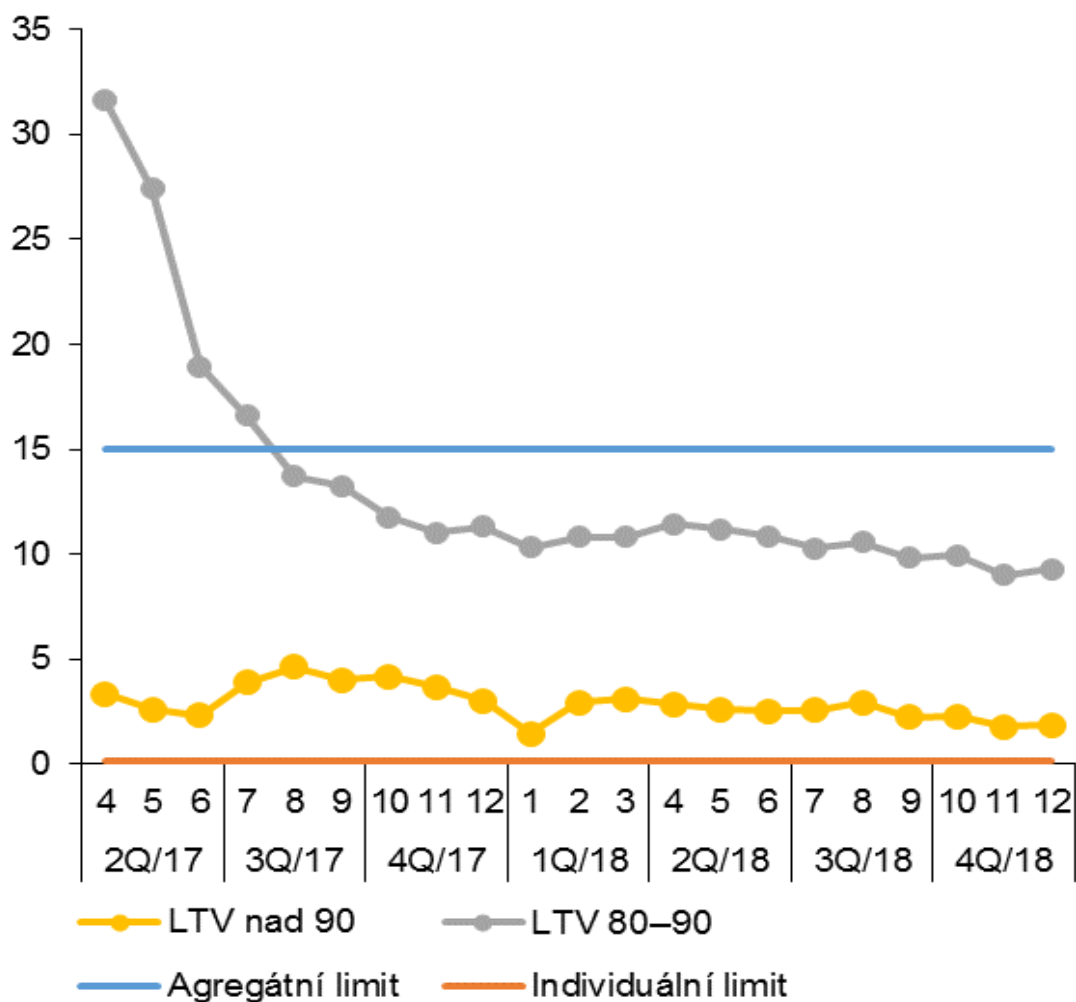
Pozn.: Spirála je odvozena na základě růstu cen bytů a měřítka nových úvěrů na bydlení v relaci k výši mezd

Příloha č. 16 - Vývoj průměrné výše hypotečního úvěru a počtu deklarovaných příjmů
 (v mil. Kč, pravá osa: v jednotkách osob)

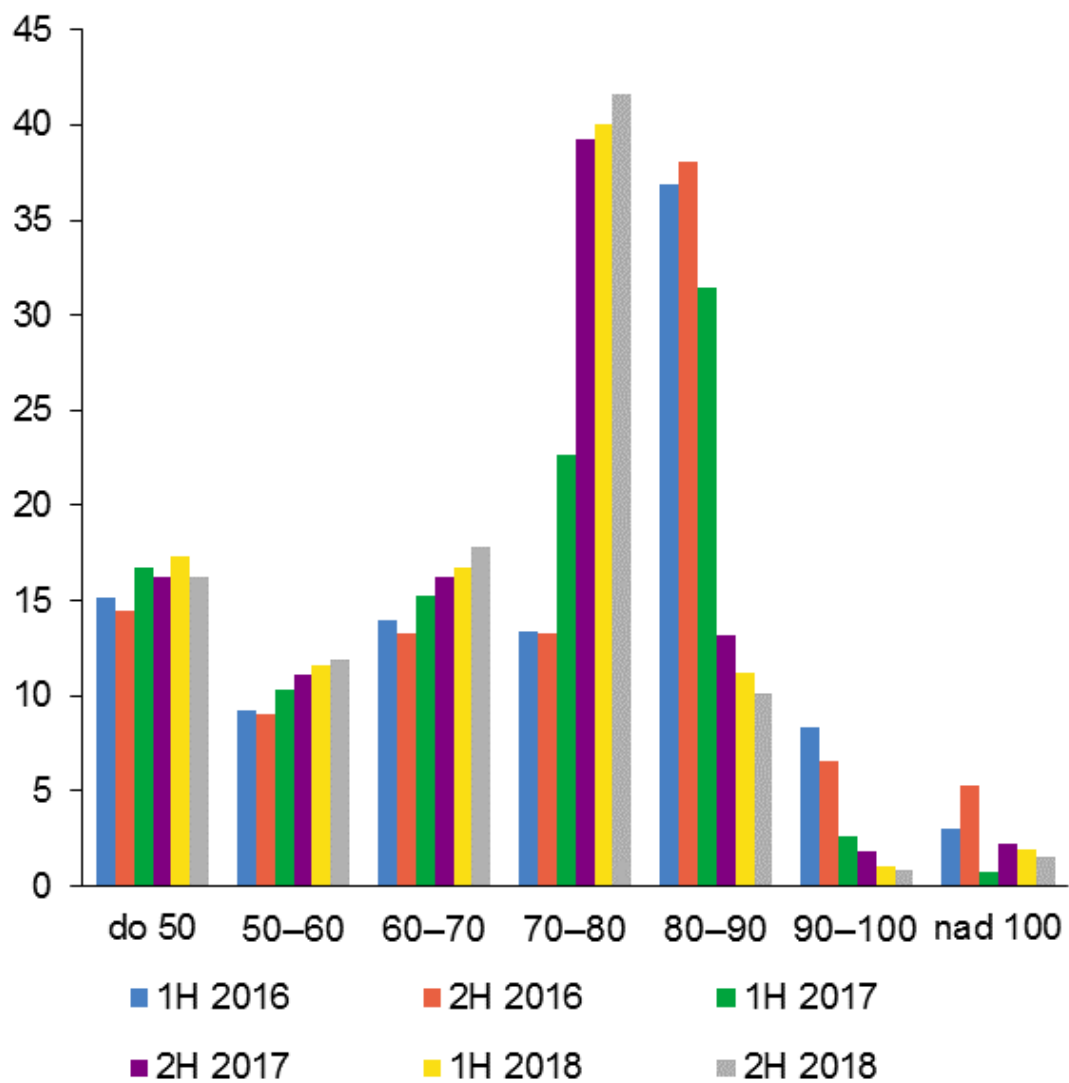
Zdroj: ČNB

Příloha č. 17 - Plnění doporučených limitů LTV
(podíl úvěrů na poskytnutém objemu v %)

Zdroj: ČNB

Příloha č. 18 - Rozdělení úvěrů podle LTV
 (osa x: LTV v %, osa y: podíl úvěrů na objemu v %)

Zdroj: ČNB